

Drie Jaar Wereldbrand

1916-1918

door

Winston Churchill

TIJDENS DEN OORLOG
BRITSCH MINISTER VAN MUNITIE,
THANS MINISTER VAN FINANCIËN

*„Het is een verhandeling tegen den oorlog,
doeltreffender dan het werk van een pacifist
bij mogelijkheid zou kunnen zijn”.*

Prof. J. M. KEYNES.

OVERDRUK van in **De Telegraaf** en
DE COURANT
Het Nieuws van den Dag verschenen artikelen.

PRIJS
f 0.65

BANKEN EN SCHEEPVAART

BALANSANALYSES 1926

**UITGEGEVEN DOOR HET
DAGBLAD „DE TELEGRAAF”**

Prijs f 2.50

**UITSLUITEND VERKRIJGBAAR BIJ
J. MUUSSES — UITGEVER — PURMEREND**

Drie Jaar Wereldbrand 1916 – 1918

DOOR

WINSTON CHURCHILL

TIJDENS DEN OORLOG
BRITSCH MINISTER VAN MUNITIE,
THANS MINISTER VAN FINANCIËN

*„Het is een verhandeling tegen den oorlog,
doeltreffender dan het werk van een pacifist
bij mogelijkheid zou kunnen zijn.”*

Prof. J. M. KEYNES.

OVERDRUK VAN IN „DE TELEGRAAF” EN „DE COURANT-
HET NIEUWS VAN DEN DAG” VERSCHENEN ARTIKELEN.

VOORWOORD VAN DE REDACTIE.

Ruim acht jaar na het einde van den Grooten Oorlog, den Grooten Geesel der moderne geschiedenis, zijn mémoires als de hierna volgende van minister Churchill méér dan een herinnering, verbleekend in een snel-levendens tijd. Zij zijn, in hun vaak zoo schijnbaar-koele feitenopsomming, een dreunende waarschuwing aan dit en volgende geslachten. Een waarschuwing, omdat zij niet alleen memoreeren de ontzettende slachting die „geweest is,” maar ook schrikkelijk-welsprekend profeteeren de gevaren van een nieuwen, bloediger, barbaarscher broedermoord, waarbij dat wat was in het niet zou verzinken. Een waarschuwing tegen het snood bedrijf der chauvinisten, jingoïsten, gele drijvers, waar zij zich ook bevinden, boven of beneden den Moerdijk, ten Oosten of ten Westen van den Rijn, benoorden of bezuiden de Alpen, op ons continent of in andere werelddeelen. Een waarschuwing aan sceptici of onverschilligen, om eindelijk in te zien het machtig belang van vervaging van politieke grenzen, van militaire en daarnaast vooral ook van economische ontwapening; het groeiend belang, kortom, van een Volkenbond, die steeds meer bekleed met het gezag van een opperstaat, het ideaal belichaamt van Wereldvrede en Humaniteit.

Niet om het aangenaam gevoel te wekken van een: „Goddank, dat is tenminste achter den rug”, — neen, om aan de wijde kringen der Nederlandsche publieke opinie, die zij bestrijken, den spiegel van afschuwelijke toekomstmogelijkheden voor te houden, was het, dat „De Telegraaf” en „De Courant—Het Nieuws van den Dag” deze artikelen van mr. Churchill hebben gepubliceerd en ze thans opnieuw in brochurevorm het licht doen zien.

INHOUD.

	Pag.
Een kokende en rampzalige wereld	7
Noodlottige offensieven	11
De zeeslag bij Jutland	14
Een bloedige arena met stalen muren	28
De vuurproef van Nivelles	35
Rusland uitgeschakeld, Amerika getart	41
Gebrek aan menschenmateriaal	47
Een nawinter van conflicten	51
De voorbereiding tot den eindslag	55
Duitschlands laatste kans verzuimd	59
Eén leiding van de Alpen tot de Zee	65
„Met den rug tegen den muur tot 't einde"	72
„Bijen der hel" aan den arbeid	79
Parijs in gevaar?	85
De apotheose van het Recht	91

Een kokende en rampzalige wereld.

In 1916 kon niemand ophouden. — De verliezenlijst uit den aanvang. — Gevechten, geen „veldslagen”.

Het licht van Nieuwjaarsdag 1916 bescheen een kokende en rampzalige wereld en gaf een volledig beeld van het ontzaglijke slagveld, waarin Europa was verkeerd en waarop de beste volken der Christenheid in moordenden chaos hun bloed vergoten. Het was nu zeker dat de strijd zou voortduren tot de vernietiging van een der partijen. Daaraan was, bij de enorme krachten aan weerszijden en bij de onmetelijke verliezen, geen ontkomen. Alle combattanten zaten in den greep van het noodlot.

De bezetting van het noorden van hun land bezielde de Fransen met den albeheerschenden drang, den vijand van hun bodem te verdrijven. De loopgraven waarin de legers het doode punt hadden bereikt, liepen — niet

tot over de grenzen, waar besprekingen misschien niet onmogelijk waren geweest — maar door het hart van Frankrijk.

Duitschland daarentegen had zijn legers bijkans overal op veroverden grond staan, en kon niet in den glorietijd van zijn macht prijsgeven wat het tot den prijs van zooveel bloed bezet had, evenmin zoen betalen voor zijn aanvankelijke misrekeningen, noch vergoeding geven voor het gestichte onheil. Iedere Deutsche dynastie of regeering, die zulk een wijs en rechtvaardig beleid had voorgesteld, zou gevierendeeld zijn. Zoo moesten beide landen volstrekt doorvechten. Iets dergelijks gold voor Rusland, waar-

Minister Churchill.

bij nog kwam, dat daar de overtuiging dat nederlaag revolutie betekende alle regeeringsoverwegingen verhardde. In Engeland verboden eereplichten jegens de lijdende geallieerden, en met name België, iedere, zelfs de geringste idee van verslapping of terugtocht. En achter dezen beslissenden eere-eisch welde uit het hart der eilanden een felle, onderdrukte hartstocht en beradenheid op naar zege tot elken prijs en ten koste van elk gevaar, hartstocht en beradenheid die latent waren sinds den val van Napoleon.

Bij de andere oorlogvoerenden stond de zaak niet anders. Italië was pas gaan meedoen, op beloften die het duizelingwekkende belooning in 't uitzicht stelden. Deze beloften waren besloten in het accoord van Londen. Zij behelsden o.a. voorwaarden waarbij Oostenrijk-Hongarije zich nooit kon neerleggen zonder zijn definitieve ruïne als groote mogendheid. De aanvaarding door Engeland en Frankrijk van de Russische aanspraak op Constantinopel doemde Turkije tot een gelijk lot. Falen beteekende dus voor de dubbelmonarchie en het Turksche rijk niet slechts nederlaag, maar ook ontbinding. Wat Bulgarije betreft, dit kon van een zege der geallieerden niets anders verwachten dan de harde afstraffing die het zelf aan Servië had toebedacht.

In ieder kamp was de inzet dus: wanhoop of dood. En elk der groepeeringsen was innerlijk vastgeklonken en elke deelnemende partij geketend aan haar respectievelijken vijand door boeien die alleen in den vuurhaard van den oorlog konden versmolten of doorgebrand worden.

De gebeurtenissen van den oorlog verdeelen zich van nature in drie tijdsgewrichten: het eerste, 1914; het tweede, 1915, '16 en '17; en het derde, 1918. Het eerste: de Schok; het tweede: het Doode Punt; het derde: de Eindconclusie. De eerste periode is zoowel de simpelste als de meest intense. De geoefende legers van Duitschland en Frankrijk rennen op elkaar in, worstelen verwoed, vallen een korte wijle ademloos neer, trachten vergeefs elkaar te omtrekken, gaan elkaar in wanhopigen kamp weer te lijf, vallen weer neer — en daarna liggen zij van de Alpen tot de zee hijgend elkaar te belooeren zonder te weten wat te doen. Geen was sterk genoeg om den ander te overmannen, geen bezat de superieure middelen of de methode noodig voor het succesvol offensief. Onder die omstandigheden bleven beide kanten meer dan drie jaar buiten staat om een algemeenen slag te beginnen, minder nog om strategische terreinwinst te maken. Pas in 1918 zou de hoofdmacht der legers aan beide zijden, gelijk in 1914, in een beslissenden slag betrokken worden.

De schaal en intensiteit van den „Eersten Schok” in 1914 is niet ten volle beseft, zelfs niet door het welonderlegde Fransche publiek, en is in Engeland heelemaal niet begrepen. In het begin werden in alle landen, dank zij de censuur, de totale verliezen verdonkere-maand. Later, toen er meer bekend werd, had niemand tijd tot terugblikken naar de eerste dagen, midden in nieuwe gevaren als men zich bevond; en sinds den oorlog heeft geen ware indruk ooit het publiek bereikt. Zoo zagen Engelsche oogen onafgebroken naar

Luik, Bergen en Le Cateau, dat deel van den Marneslag dat bij Parijs plaats vond, en den wanhopigen strijd rondom Yperen. De rest lag in een donkeren achtergrond, dien men eerst thans kan belichten.

In de eerste drie maanden echten strijd, van de laatste week van Augustus tot eind November, toen de Duitsche opstuw naar de Kanaalhavens ten einde was en de eerste groote invasie definitief gestuit, verloren de Franschen aan dooden, gewonden en gevangenen 854.000 man. In dienzelfden tijd had het kleine Britsche leger, ongeveer 1/7 van de Fransche gevechtssterkte, 85.000 man verlies. Daartegenover stonden aan Duitsche zijde 677.000 man dooden, gewonden en gevangenen. (Officieren vallen buiten al deze getallen). Dat de Duitschers, ofschoon aanvallers, grooter verliezen toebrachten dan leden, komt door de ernstige fouten in krijgskunde, oefening en tactiek van het Fransche leger en door de ondeugdelijke strategische maatregelen van generaal Joffre. In ieder geval: meer dan 4/5 der Fransche verliezen komen neer op dien eersten schok. In den strijd tusschen 21 Augustus (voornaamste treffen) en 12 September, toen de Marne-zege definitief was behaald — nauwelijks drie weken dus — verloren de Fransche legers bijna 330.000 man aan dooden en gevangenen, d.w.z. meer dan een zesde van hun totaal verlies aan dooden en gevangenen in de 52 oorlogsmaanden. Bij deze permanente verliezen kwamen nog ongeveer 280.000 gewonden. Dus 600.000 man aan verliezen alléén in het Fransche leger; en van dit schrikbarend totaal komt 3/4 op de dagen van 21—24 Augustus en 5—9 September, minder dan acht dagen dus!

Van geen der combattante legers zijn de verliescijfers daarmee te vergelijken, zelfs niet van het Russische tijdens de eerste catastrofen en ook niet die tijdens de eindphase aan het Westfront in 1918. Dat het Fransche leger deze ontzettende slachting, de misrekeningen die er de oorzaak van waren, en de lange, afmattende terugtochten die ze vergezelden, heeft overleefd en zelfs nog de gevechtswaliteiten bewaarde, die een subliem herstel mogelijk maakten, is het sterkste bewijs voor zijn martiale kracht en toewijding, waarvan de geschiedenis zal spreken. Was dit heldhaftige leger in de eerste ontmoeting met omzichtigheid, aan de hand van een wijs strategisch schema en met practische kennis omtrent het effect van moderne vuurwapenen, het gebruik van prikkeldraad en van verschansingen, gehanteerd, dan is er geen reden om te betwijfelen, dat de Duitsche invasie na enorme verliezen aan dien kant had kunnen worden gestuit binnen 30 à 50 K.M. der Fransche grenzen. Zooals het nu gebeurde liepen de Franschen in de eerste paar weken van den oorlog wonden op, die bijna fataal waren, en nooit geneeslijk.

In de belegeringsoffensieven der jaren 1915—16—17 putten de Fransche en Engelsche legers zich tevergeefs uit en leden zij haast het dubbele der verliezen van de Duitschers. In dien tijd voerden dezen slechts één groot contra-offensief uit: Falkenhayn's voortgezette aanval op Verdun in de lente van 1916.

Deze bloedige, spilzuchtige gevechten, maandenlang durend, worden zoo terloops als „veldslagen” aangemerkt. Naar het aantal

manschappen te oordeelen, dat die verschillende keeren er aan deelnam, naar de immense hoeveelheden gebezigde kanonnen en granaten, en naar de afschuwelijke verliestotalen, behooren zij, elk voor zich, zeker gerekend te worden tot de groote gebeurtenissen in de militaire geschiedenis. Wij moeten ons echter niet door woordkeus laten misleiden. Als „veldslagen” alleen maar een uitdrukking was voor een anders ondefinieerbaar begrip, kon men het woord onaangevochten laten passeeren. Maar door militaire kopstukken en een heele school van schrijvers is getracht, deze langdurige operaties voor te stellen als evenementen, te vergelijken met de beslissende slagen van het verleden, en alleen veel grooter en gewichtiger. Wie aan die zienswijze toegeeft, geraakt in een totaal foutieve beschouwing, zoowel van de militaire wetenschap als van wat werkelijk in den Grooten Oorlog is gebeurd.

Wat is een veldslag? Op 5 Maart 1918 schreef ik: „Oorlog tusschen gelijken-in-macht . . . moet zijn een opeenvolging van climaxen waarbij alles op het spel wordt gezet en waaruit permanente beslissingen verkregen worden. Een veldslag beteekent, dat het totaal der hulpmiddelen aan weerszijden, dat geproduceerd kan worden, in den loop van één enkele episode tegen den vijand wordt geconcentreerd”. De schaal van een veldslag moet in deugdelijke verhouding staan tot de geheele gevechtssterkte der legers. Vijf divisies uit een leger van zeven kunnen een slag leveren. Maar eenzelfde operatie bij een leger van 70 divisies, al is het lijdend en de slachting gelijk, slinkt tot den rang van een klein gevecht. Een opeenvolging van zulke gevechten vermeerderd de verliezen, zonder het peil van 't gebeuren te verhoogen.

Ook de tijd kan bij de beoordeeling van een slag niet buiten het gezichtsveld worden gelaten. Operaties, bestaande uit afzonderlijke episodes, die zich uitstrekken over maanden en die gescheiden worden door intervallen gedurende welke een reeks geheel nieuwe situaties wordt geschapen, kunnen, hoe groot haar schaal ook zij, niet vergeleken worden met — om eenige moderne voorbeelden te noemen — Blenheim, Rossbach, Austerlitz, Waterloo, Gettysburg, Sedan, de Marne, of Tannenberg.

Noodlottige offensieven.

Niets heeft de strijdende legers meer doen „slijten” dan groot opgezette offensieven.

Eerst op 21 Maart 1918, toen de derde en laatste faze van den oorlog begon, leidde Ludendorff de periode der groote veldslagen weer in. De artillerie-massa, welke toentertijd door de Duitschers was opgehoopt, was voldoende om drie of vier groote offensieven tegelijkertijd mogelijk te maken, en het feit, dat men elk van deze offensieven kon ontketenen wanneer men wilde, maakte het element van verrassing uit in Ludendorff's operaties. De groote reserves, waarover hij beschikte, en die hij, na vier jaar slachting, gebruikte met al de onbarmhartigheid van den eersten inval, plantten den strijd sprongsgewijze voort over het heele Westelijk front, totdat de actie der elkander bestrijdende legers tot het hoogtepunt was opgevoerd. De climax van Duitschlands inspanning werd in Juli 1918 bereikt, en toen begon het geallieerd offensief, dat gesteund werd door een even sterke artillerie. Toen dit offensief zich ontwikkelde, kwamen alle legers in actie in den bewegingsoorlog, en herhaaldelijk waren 88 geallieerde divisies tegelijk in den strijd tegen 70 of 80 Duitsche. Toen werd eindelijk een beslissing bereikt. Men kent het resultaat.

Tot Maart 1918 hadden de Duitschers in heel den oorlog nooit méér verliezen geleden dan de Franschen waartegen zij vochten, en vaak brachten zij hun dubbel zoo zware verliezen toe als de eigene. In geen enkele periode kwamen de Franschen er het best af wat betreft dooden, gewonden en gevangenen. Of zij verdedigers of aanvallers waren, het resultaat was hetzelfde. Zoowel bij de eerste invasie, als in het Duitsche offensief bij Verdun, als in de groote Fransche aanvallen op de Duitsche linies, en zelfs — ja, sterker nog — in de lange sloopende perioden van den loopgravenoorlog, was altijd het bloed van 1½—2 Franschen noodig om dat van 1 Duitscher te plengen.

Een tweede feit, dat uit de statistieken blijkt, is, dat bij alle Britsche offensieven ook de Britsche verliezen nooit minder waren dan anderhalf of tweemaal die der Duitschers.

Eerst in 1918 kwam de verandering, die noodlottig voor de Duitschers zou zijn. Er was één periode in den oorlog toen er een opvallende keer kwam in de verhouding der Britsche en Duitsche verliezen. Dat was niet, zooals men wellicht denken zou, toen onze troepen terrein wonnen, de loopgravenlinies bestormden, versterkte dorpen verwoestten, tal van gevangenen maakten en den afschuwe-

lijken oorlogsbuit verzamelden, en toen onze propaganda in binnen- en buitenland hartstochtelijk verkondigde, dat het getij der overwinning thans gekomen was. Het was in de periode, welke waarschijnlijk voor de meesten de meest beangstigde en verontrustende fase vormde van den oorlog aan het Westfront, in de dagen der grootste Duitsche overwinningen en der smartelijkste Britsche tegenslagen. Eerst bij Ludendorff's geweldig offensief in 1918, in de veldslagen, die volgden op den 21sten Maart, waren de Duitsche verliezen aan manschappen en officieren, aan dooden en gewonden, vooral aan dooden, en bovenal aan gedooide officieren, oneindig veel hooger dan die van de troepen, welke zij meenden te verslaan, en welke inderdaad slechts terug werden gedreven.

Hun eigen offensief was het, en niet het onze, dat hun ondergang beteekende. Niet door Joffre, Nivelle en Haig werden zij versleten, maar door Ludendorff. Men zie maar eens de genadelooze cijfers van 21 Maart tot einde Juni. In drie maanden tijds waren de Duitsche verliezen, tegen de Engelschen alleen, 16.000 dooden en gewonden onder de officieren en 414.880 onder de minderen. Tegen de Engelschen alleen sneuvelden in die periode van drie maanden 3860 officieren, terwijl de Engelschen in de twee voorafgaande jaren 3878 officieren verloren. Tegen de Franschen verloren de Duitschers in drie maanden 253.000 officieren en manschappen. Hun totaal aantal verliezen in die dertien weken bedroeg 688.000, en maar weinigen daarvan kwamen nog aan het front terug in den tijd, die nog restte. Deze slijtage in een tijd toen Duitschlands nationale geestkracht was verzwakt, door vier jaar oorlogvoeren, was het, die leidde tot den Duitschen terugtocht aan het Westfront, die een succesvollen terugtocht naar de Antwerpen—Maaslinie onmogelijk maakte, en die ten slotte de plotselinge ineenstorting in November 1918 tot gevolg had.

Den oorlog ziend in zijn geheel kan men zeggen, dat de Duitschers tot den zomer van 1918 relatief werden versterkt door elk geallieerd offensief, dat tegen hen werd ondernomen. Hadden zij hun kracht niet verspild in Ludendorff's eindoffensief in 1918, dan zou er geen enkele reden zijn geweest waarom zij hun front in Frankrijk niet het heele jaar vrijwel ongewijzigd hadden kunnen handhaven, en dan in den winter, zoo zij dat wilden, goed-georganiseerd hadden kunnen terugtrekken op de Maas.

Maar, zal men zeggen, als nu gebleken is, dat alle offensieven even nadeelig zijn voor den aanvaller, hoe kan dan oorlog worden gevoerd? Moeten beide partijen jaar in jaar uit met ontzaglijke legers blijven zitten wachten, beide overtuigd, dat wie aanvalt verliest? Is dit de onvruchtbare conclusie van het betoog?

Niemand heeft zoover te gaan, te beweren, dat elk geallieerd offensief had kunnen worden vermeden. Zeker, er zijn stellig voorbeelden te noemen van korte, heftige aanvallen, die op zichzelf schitterende wapenfeiten mogen worden genoemd, en die, als zij hadden kunnen worden doorgevoerd, den Duitschers ook meer zouden hebben gekost dan den geallieerden. Maar de vraag is of het een verstandige strategie was, langdurige offensieven op de

grootst mogelijke schaal op touw te zetten, of dat men niet beter had gedaan, in stede van zelf aan te vallen, er naar te streven de Duitschers er toe te dwingen ons aan te vallen. Als geheel onze strategie hierop gericht was geweest, zou dan de eindoverwinning niet sneller zijn behaald?

Stel eens, dat wij, Franschen en Engelschen, onze legers achter de loopgravenlinie hebben opgeleid tot een hoog peil van beweeglijkheid; stel wij hebben alle deelen van het front, waar wij niet kunnen terugtrekken, permanent versterkt; stel wij hebben zorgvuldig die deelen van het front uitgekozen en verzwakt, waar wij desnoods 20 of 30 K.M. kunnen terugtrekken; stel wij brengen er den vijand toe, ons daar aan te vallen, en groote „zakken” te maken in een dun en wijkend front; en dan, juist als hij denkt een beslissende overwinning te behalen, slaan wij toe met een tegenoffensief op de uitgebreidste schaal, niet gericht op zijn versterkte linies, maar op de flanken van een beweeglijke slaglinie. Zitten hier geen combinaties in, die aan dappere, versche, goedgeoefende troepen de mogelijkheid bieden van een plotselinge, roemrijke overwinning?

En waarom zou men deze visie beperken tot het tooneel waar juist de beste en sterkste legers elkander ontmoeten? De strijdkrachten ter zee, de spoorwegverbindingen, de buitenlandsche politiek geven de middelen aan om nieuwe „flanken” te vinden buiten het gebied waar men zonder resultaat op elkander botst. De wetenschap biedt, op den grond, in de lucht, aan elke kust, uit de smidse of uit het laboratorium, de gelegenheid nieuwe „flanken” te vinden, onbegrensde mogelijkheden van initiatief en verrassing. Stel bijvoorbeeld eens, dat de oorlogscapaciteit, welke vertegenwoordigd wordt door de 350.000 Franschen en Engelschen, die gedood of gewond werden in den slag van Champagne en Loos in 1915, was aangewend om de Dardanellen te forceeren of de Balkanstaten aan geallieerden kant te brengen.

En steekt er niet iets goeds in „krachten sparen”? Wij moeten onze legers improviseeren. De bloem der natie, haar mannelijkheid, haar durf, haar hersenen, het werd alles royaal aangeboden. Maar nooit vond men tijd deze elementen te oefenen en te organiseeren vóór zij werden gebruikt. Van het kostelijkst metaal werden half-gescherpte, half-geharde wapens vervaardigd, die gebruikt en vernield werden zoodra zij waren afgeleverd, en die dan werden vervangen door even onvoltooide wapens. Het front moest worden verdedigd, de oorlog moest worden gevoerd, maar er zat zeker geen heil in het vlijtig zoeken naar offensieven met onrijpe formaties of in tijden toen er geen antwoord bestond op het mitrailleurvuur.

Stel eens, dat het Britsche leger, dat aan de Somme werd geofferd, het mooiste leger dat wij ooit hadden, was gespaard, geoefend en op volle kracht gebracht voor den zomer van 1917, tot wellicht 3000 tanks gereed waren, tot een overweldigende artillerie in stelling was gebracht, tot een wetenschappelijke methode van voortdurend oprukken was bestudeerd, in één woord: tot het apparaat af was, had men dan misschien niet in één geweldigen stoot een beslissend resultaat kunnen bereiken?

De zeeslag bij Jutland.

De geest van één man regeerde. — Jellicoe's groote vergissing. — De „doodenrit” der Duitsche kruisers. — Driemaal de kans gemist. — Een strijd zonder overwinnaar.

I ndien op 31 Mei 1916 de Duitsche vloot, in den slag bij Jutland, op beslissende wijze was geslagen, hadden de geallieerden daaraan groote verlichting en voordeelen ontleend. Het psychologisch effect van zulk een nederlaag, had zij zich voorgedaan, op het Duitsche volk kan niet berekend worden, maar zou vermoedelijk groot en diepgaand geweest zijn. De uitschakeling van de Duitsche slagvloot ware voor Groot-Brittannië een belangrijke opluchting geweest; troepen en materialen, nu door de Admiraliteit opgeëischt voor de vloot, hadden dan tot steun van het Leger kunnen worden aangewend. Door die gebeurtenis zou de toegang tot de Oostzee binnen het bereik van onmiddellijk uitvoerbare mogelijkheid zijn gebracht. Of de aanwezigheid van Britsche eskaders in de Oostzee tijdens den winter van 1916 en het voorjaar van 1917 de Russische revolutie zou hebben voorkomen, is een speculatieve kwestie, maar een die niet voorbij kan worden gezien. De reacties van een groote nederlaag ter zee op den U-boot-oorlog van 1917, dien de Duitschers toen actief voorbereidden, zijn van anderen aard. Eenerzijds zou de verdwijning van de meeste Duitsche oorlogsschepen misschien hebben geleid tot een groote concentratie van geoefende krachten en hulpmiddelen op de ontwikkeling der duikbootcampagne. Anderzijds zou de vrijkoming van de hoogzeevloot en het verhoogd besef van meesterschap ter zee de Admiraliteit zeer wel hebben kunnen leiden tot meer agressieve actie tegen de Duitsche riviermondingen en tot een vroegtijdige vrijdeling van den U-bootaanval. Deze belangrijke voordeelen moet men vergelijken met de gevolgen, die voor Brittannië en zijn geallieerden onmiddellijk zouden zijn voortgevloeid uit een beslissende Britsche nederlaag. Handel en voedselvoorziening der Britsche eilanden zouden verlamd zijn geweest. Onze legers op het Continent zouden van hun basis zijn afgesneden geweest door een vreemde overmacht ter zee. Heel het transportwezen der geallieerden zou belemmerd en verstoord zijn. De Vereenigde Staten hadden niet aan den oorlog kunnen meedoen. Uithongering en invasie zouden over het Britsche volk zijn gekomen. Vernietiging, uiteindelijk en definitief, zou de geallieerde zaak een doodsteek hebben toegebracht.

Het groote verschil tusschen de resultaten, die voor de Britsche en voor de Duitsche vloot bij een slag op het spel stonden, kan nooit uit onze gedachten gebannen worden. Het standpunt van een opperbevelhebber der Britsche hoogzeevloot was uniek. Zijn ver-

Admiraal Beatty.

antwoordelijkheden stonden op een geheel ander plan dan die van ieder ander. Het kon zijn taak worden, meer dan van iemand anders — souverain, staatsman, admiraal of generaal — orders uit te vaardigen, die binnen het tijdsbestek van drie uren eenvoudig beslissen konden, wie den oorlog had gewonnen. Met een vernietiging der Britsche vloot was alles afgelopen. Jellicoe was de eenige man aan beide kanten, die in een enkelen namiddag den oorlog kon verliezen! Vandaar, dat de veiligheid en overmachtige sterkte der hoogzeevloot Jellicoe's albeheerschend oogmerk was. Haar kracht moest onophoudelijk worden vergroot. Elke hulpdienst

voor de vloot moest in de ruimste mate en tot de hoogste bruikbaarheid ontwikkeld worden. Ieder schip, dat de Noordelijke havens konden bevatten, moest te zijner beschikking worden gesteld. Tot dit doel legde de opperbevelhebber in zijn officieele brieven aan de Admiraliteit en langs elken anderen weg, die hem openstond, onophoudelijk den vinger op de zwakte en de gebreken der onder hem gestelde strijdmacht en stelde hij tegelijk de macht van den vijand grooter voor.

Deze geestesgesteldheid had hij verkregen in de vele jaren van vechten-om-geld met de vredesregeeringen. Het was nu zijn tweede natuur geworden.

In de laatste week van Mei 1916 ontdekte de Naval Staff dan bijzondere symptomen van naderende activiteit bij de Duitsche vloot. Op 30 Mei, om 5 uur, berichtte de Admiraliteit naar de vloot, dat er aanwijzingen waren, dat de Duitschers zee zouden kiezen. De vloot, die reeds order had gekregen op stoom te gaan, werd ter concentratie gedirigeerd naar een punt, zoowat 60 mijl beoosten de Schotsche kust, gereed tot wat gebeuren ging.

Ingevolge de orders der Admiraliteit concentreerde in den och-

tend van 31 Mei Jellicoe uit Scapa Flow en Cromarty 24 dreadnought-slagschepen, drie slagkruisers, drie eskaders, kruisers, en drie flotiljes torpedojagers. Hij zond Beatty zoowat 65 mijl vooruit met zes slagkruisers, twee eskaders lichte kruisers, twee flotiljes en (stevige toevoeging) vier Queen Elizabeths, de sterkste en snelste onzer slagschepen. In deze formatie zouden beiden opstoomen naar de bocht van Helgoland, tot 2 uur namiddag; alsdan zou, indien men niets zag, Beatty terugstoomen tot binnen zicht der slagboot, die dan ter nieuwe verkenning Oostwaarts, naar Horn Reef zou koers zetten, alvorens huistoe te keeren.

De dag was helder en kalm, en den geheelen morgen werd niets gezien. Admiraal Beatty had reeds het teeken gegeven tot een vrijwel volslagen rechtsomkeert en om 2.15 hadden al zijn zware schepen dit signaal gehoorzaamd. Zijn kruisers zouden juist volgen, toen opeens de lichte kruiser Galatea zag, hoe een stoomschip op zoowat 8 mijl door twee vreemde schepen werd opgehouden en blijkbaar gemolesteerd. Om 2.20 meldde dit schip: „Vijand in zicht. Twee, vermoedelijk vijandelijke, kruisers in het Z. O., koers onbekend.” Deze tijding en het gebulder van de kanonnen der Galatea om 2.28 waren voor Beatty voldoende. Duitsche oorlogsschepen waren op zee. Om 2.32 draaide de Lion opnieuw, en zette met 22 knopen vaart een vervolging in, ten einde de eventueele vijanden van hun havens af te snijden. Alle slagkruisers volgden. Maar het vijfde slageskader bleef de vorige order uitvoeren en koerste 8 minuten lang precies in tegengestelde richting, als het ware in den wind slaand, welk een vitale wijziging in den toestand er had plaats gevonden. In die acht minuten verloor dit eskader voeling met de slagkruisers, en wel naar den maatstaf van 40 mijl per uur. Toen het om 2.40 eindelijk bijdraaide, kwam het reeds tien mijl achter de andere aan. Dit afstands- en tijdverlies viel niet meer in te halen. Een der vele strijdpunten van den slag bij Jutland is dit vertraagde bijdraaien van het vijfde slageskader geweest. Hoe het zij, dit verlies heeft admiraal Evan Thomas met zijn geweldige kanonnen onverbiddelijk buiten actie gehouden gedurende dat eerste, meest kritieke en fatale halfuur, en hem zelfs nadien geheel buitenaf doen blijven.

Pas tegen 3.20 zag de New Zealand achter het scherm „verkenners” van den vijand, vijf vijandelijke schepen aan stuurboord; om 3.31 onderscheidde de Lion achter elkaar vijf Duitsche slagkruisers. Admiraal Von Hipper had een uur lang dezelfde ervaringen doorgemaakt als Beatty

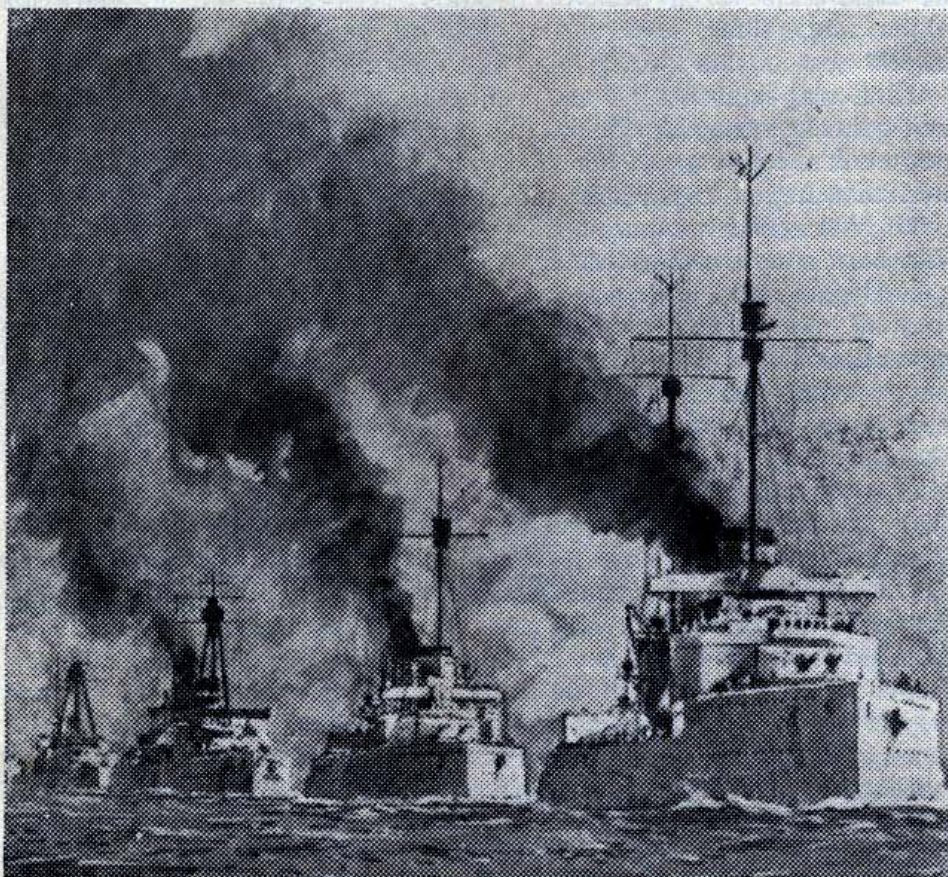
Een wijle dreven beide vloten in stilte elkaar tegemoet.

De slag tusschen de slagkruisers, die aan de ontmoeting der hoofdvloten buiten Jutland voorafging, is een hoofdstuk op zichzelf. Beide admiralen wenschten, tactiek daargelaten, een kracht- en kwaliteitsproeve. Nooit hebben menschelijke wezens zóó resoluut zúlke enorme werktuigen, zúlke intensieve organisaties van vernieling bediend. Het machtigste geschut, ooit gebezigd, de sterkste explosieven, ooit bedacht, de snelste en grootste oorlogsschepen ooit van stapel gelopen, de bloem der officieren en manschappen der

Britsche en der Duitsche natie, al wat de krijgswetenschap der twee vloten kon bereiken — dat rende tegen elkaar in bij dit heftig, ofschoon intermitterend duel.

Om kwart vóór 4 opende de Lützow het vuur, beantwoord door de Lion. Elk schip zocht zich een eigen tegenstander. Daar er zes Britsche tegen vijf Duitsche slagkruisers waren, konden de Lion en de Princess Royal zich op het vijandelijk vlaggeschip de Lützow concentreeren. In het verloop van den strijd wisselde men echter herhaaldelijk van doelwit, zoodat soms twee Britsche schepen één

DE DUITSCHE VLOOT.

Derfflinger, Hindenburg, Moltke, Seydlitz.

Duitsch bestookten en een ander geïgnoreerd bleef — en omgekeerd. Twee minuten na het begin werd de Lion, waarop Beatty, tweemaal getroffen en het derde salvo der Princess Royal trof de Lützow. In de eerste 37 minuten van den strijd van twee uur werd een derde der Britsche strijdmacht vernietigd. Om 4 uur werd de Indefatigable, na 12 minuten geschutduel met de Von der Tann, door drie opeenvolgende granaten uit een salvo van vier getroffen: het schip vloog in de lucht en zonk, bijna zonder dat er nog één overlevende was. Zes en twintig minuten later vloog de Queen

Mary, midscheeps door een verbijsterend salvo van de Derfflinger getroffen, in brand, kapseisde en explodeerde na 30 seconden in een zuil rook van 800 voet hoogte, waarbij een stoombarkas van 50 voet lengte 200 voet hoog de lucht mee werd in genomen.... De Tiger en de New Zealand, die vlak achter de Queen Mary aankwamen, konden amper aan gelijktijdige vernietiging ontkomen. De Tiger rende daarbij door eigen vaart nog dwars door de inktzwarte rookzuil heen.

Inmiddels heeft de vice-admiraal, die over de brug ijsbeert, terwijl de granaatscherven nog uit het water opspringen, en die dus als eens Nelson in het hart van 's vijands vuur staat, vernomen, dat de Indefatigable en de Queen Mary vernietigd zijn, en dat zijn eigen magazijnen door brand worden bedreigd. Men vergelijk hierbij zee- en landoorlog niet met elkaar.

Elke slagkruiser was een eenheid, vergelijkbaar met minstens een geheele infanterie-divisie. Twee van zijn zes divisies zijn in een oogwenk weggevaagd. De vijand is in het overwicht, nu, met vijf intacte schepen tegen vier. „Niettemin” zegt het officieel relaas, „zette het eskader onverstoord zijn koers voort.” Maar de beweging van deze blinde, onbezielde kasteelen van staal werd op dat moment geheel geregeerd door den geest van één man. Had hij geaarzeld, had hij minder dan als een veroveraar gedacht over de Britsche gevechtsskansen, dan zouden al die groote machinerieën van zee- en oorlogsmacht in zinnelooze wanorde zijn weggewaggeld. Dat is een punt, waarbij de Britsche vloothistorici met vreugde zullen verwijlen.

Zoo was men de crisis van den slag te boven. Alle schade was in het eerste halfuur aangericht. Bij het voortschrijden der actie kregen de Britsche slagkruisers, hoezeer numeriek minder, overwicht op het Duitsche vuur. Om 4.33 kreeg de Southampton, commandant Goodenough's vlaggeschip, den kop der lange linie Duitse slagschepen langs den horizon in zicht. Bijna tegelijkertijd zag Beatty, op zijn Lion zelf de hoogzeevloot. Hij begreep de situatie onmiddellijk. Zonder een moment te verliezen liet hij zijn vier schepen keeren en stoomde direct naar Jellicoe op. Hipper, die voeling had met Scheer, ging onmiddellijk in dezelfde richting Beatty achterna, in de verbeelding, zijn vijand te achtervolgen — en zonder te weten, dat hij regelrecht de Britsche hoogzeevloot tegemoet voer, gelijk Beatty's bedoeling was! In deze faze van den strijd, die „de ren naar het Noorden” wordt genoemd, werd het vuren door de slagkruisers aan weerszijden voortgezet. Het licht was nu veel gunstiger voor de Engelschen en de Duitse slagkruisers leden hevig onder hun vuur.

* * *

Tot dusver hebben wij gebeurtenissen behandeld, die hoe verschrikkelijk ook, niettemin binnen het gebied van vroegere ervaringen lagen. De slagkruisers hadden elkander reeds eerder bestreden, en de admiralen kenden den aard van de botsing, de kracht van

hun wapens, het wezen van de vuurproef. Maar thans naderen de slagvloten elkaar met een snelheid van 35 mijl per uur, en met elke

minuut komen wij dichterbij het rijk van het Beslissende zoowel als van het Onbekende.

Het oogenblik, waarop al de gedachten en al het streven van de Britsche en Duitsche ministeries van Marine vele jaren lang waren geconcentreerd, was thans aangebroken. Aan beide zijden was bijna het geheele maritieme streven van de natie gewijd aan de slagvloten. In de Britsche vloot althans had het beeld van den grooten zeeslag elke andere gedachte beheerscht, en hetgeen daarvoor noodig zou zijn had den voorrang gehad boven alle andere behoeften. Alles was besteed aan het vormen van een batterijen-front van zulk een overwicht en in zulk een opstelling, dat de Duitsche vloot absoluut zeker in zeer korten tijd

Admiraal Scheer.

zou worden vernield en verbrijzeld. Getal, geschut-capaciteit, kwaliteit, geoefendheid, alles was door den opperbevelhebber verzorgd tot het maximum, waartoe Britsche flinkheid en wetenschap in staat waren. Tenzij een volkomen onvoorziene factor of een onberekenbaar incident zich voordeed, was er geen reden om te betwijfelen of een half uur vuren op 10 K.M. afstand tusschen twee evenwijdige slaglinies zou tot een volkomen overwinning leiden.

Jellicoe's geest was dan ook al jarenlang gericht op dezen eenvoudigsten vorm van den zeeslag: één enkele slaglinie en een evenwijdigen koers; een artillerie-duel op grooten afstand; een defensieve actie tegen torpedo-aanvallen. Alles wat verder ging dan deze openingsfase was speculatief en gecompliceerd. Verliep de openingsfase bevredigend, dan zou de rest vermoedelijk wel volgen. De Admiraliteit kon niet meer doen dan haar opperbevelhebber de beschikking geven over een royaal overwicht in schepen van elke soort. Hij alleen kon beslissen over de methode en het oogenblik van het aanvaarden van den strijd en over de tactiek in dien strijd. Men heeft later betoogd, dat het beter zou zijn geweest, als men, in stede

van alle aandacht te concentreeren op een artillerie-duel op grooten afstand tusschen twee evenwijdig-varende vloten, een soepeler stelsel had toegepast door den strijd eskadersgewijs aan te binden, door de snelste slagschepen afgescheiden van de langzamer te gebruiken en door in elke situatie op te treden naar de behoeften van het oogenblik. Dat kan best zijn; en indien er tijdens den oorlog al slagen of schermutselingen waren geleverd tusschen de Britsche en Duitsche vloten, dan zou men ongetwijfeld een veel beter stelsel van slag tactiek aan den dag hebben gelegd. Maar niets van dien aard van deze bijzondere gebeurtenis was te voren geschied, en niets van dien aard zou erop volgen.

De „Nelson-manoeuvre” was het resultaat van jaren vechten tusschen de sterkste schepen van dien tijd. Nelson's genie stelde hem in staat, de gevolgen van elk besluit nauwkeurig te berekenen. Maar dat genie werkte met zeer preciese feitelijke gegevens. Hij had ongeveer hetzelfde, op minder groote schaal, herhaaldelijk zien gebeuren vóór den slag van Trafalgar. Nelson hoefde zich niet te bekreunen over gevaren onder water. Hij besepte, dat hij wist wat er zou gebeuren in een vloot-treffen. Jellicoe wist dat niet. Niemand wist het. Al wat hij wist, was dat een volkomen overwinning geen beslissenden keer zou brengen in een situatie-ter-zee, die reeds gunstig was; en dat een volkomen nederlaag het verliezen van den oorlog zou beteekenen. Hij was bereid, den strijd te aanvaarden op zijn eigen voorwaarden; hij was niet bereid, een strijd te forceeren bij ernstig risico. De strijd zou gestreden worden zooals hij het wenschte, of zou niet gestreden worden.

Maar hoezeer wij ook, om redenen van nationale politiek, de algemeene opvatting van den opperbevelhebber wat betreft de situatie waarin een beslissende strijd mocht worden uitgevochten, kunnen billijken, wij kunnen noch bewonderend noch instemmend staan tegenover het stelsel van gezagvoering en oefening, dat hij op de vloot had ingevoerd. Alles was gecentraliseerd op het vlaggeschip, en elk initiatief, behalve wat betreft het afweren van torpedo-aanvallen, was ontzegd aan de commandanten van eskaders en divisies. Een onafgebroken stroom van seinen van het vlaggeschip was dus noodig om de bewegingen van de vloot te regelen. Deze seinen gaven den koers en de snelheid aan van elk schip, evenals elke algemeene manoeuvre. Bij oefeningen heeft zulk een centralisatie wellicht tot een voortreffelijk-gedrilden samenhang geleid. Maar in rook, verwarring en onzekerheid was dit stelsel veel te ver in details doorgevoerd. De vloot was te groot om als één geheel te vechten of om tot in onderdeelen te worden geleid door den vinger van één enkel man. De Duitschers, die het leger-stelsel van bevelvoering hadden overgenomen, hadden vóór den oorlog al voorzien, dat een intelligente samenwerking van ondergeschikten, die door en door op de hoogte zijn van de algemeene opvattingen van hun chef, bij maritieme actie in de plaats moet komen van een stoeve gecentraliseerde leiding.

Op dat oogenblik bestond de linie waarin zij naderden feitelijk uit drie zelfstandige, onafhankelijke manoeuvreerende eskaders

achter elkaar. Maar Jellicoe's systeem ontzegde elk initiatief, niet alleen aan zijn slag-eskaders, maar ook aan zijn lichte flotiljes. Den heelen slag door trachtte hij persoonlijk de geheele vloot te leiden. Hij kon slechts op de hoogte zijn van een klein deel van hetgeen er geschiedde; en daar elke menschelijke geest in een bepaald tijdsbestek slechts een beperkt aantal indrukken kan opvangen en verwerken, hield zijn commando op, een leidende kracht te zijn, en bleef het slechts een rem voor het initiatief van de anderen.

* * *

En wat was nu de positie van admiraal Scheer? Hij was volstrekt niet van zins, de heele Britsche vloot slag te leveren. Hij maakte zich geen illusies met betrekking tot de krachtsverhouding der tegenstanders. Hij had niets dwazers kunnen doen dan zijn schepen evenwijdig op te stellen met een tegenstander, die driemaal zijn gewicht aan metaal kon afvuren, en wiens schepen bemand waren met een personeel, welks kunde, zeemanschap en getalssterkte hem respect moesten afdwingen. Hij was niet naar buiten gekomen om een geregelden slag te leveren. Hij was nooit van plan geweest te vechten in een hopeloos-nadeelige positie. Zou hij zwakker krachten of even-sterke krachten ontmoeten, kortom krachten, die hem een behoorlijke kans op een overwinning zouden bieden, dan zou hij vechten met alle krijgskunde en moed, die onafscheidelijk verbonden zijn met den Duitschen naam. Maar zoodra hij wist, dat hij zich bevond tegenover de heele Britsche vloot, en den heelen horizon vol zag liggen met haar macht, was zijn eenig doel, zich zoo snel mogelijk, en zoo eervol mogelijk te bevrijden uit een doodelijke val. Hierin is hij volkomen geslaagd.

Naarstig had hij het wenden geoefend, waarbij, onder dekking van torpedo-aanvallen en rookgordijnen, elk schip in de slaglinie kon keeren en zonder falen in de tegenovergestelde richting opstoomen, zelfs als de slaglinie zelf een boog vormde of gedeukt was door de wanorde van heftige actie. Aan deze manoeuvre en aan het volkomen begrip, dat de Deutsche bevelvoerders ervoor toonden, heeft de Deutsche vloot haar triomfantelijke ontsnapping te danken.

Als men let op de bedoelingen van de twee vlootvoogden, op de strategische problemen, die zij moesten oplossen, op hun geografische positie, op de snelheden hunner schepen en op de drie uur daglicht, die nog restten toen zij elkaar ontmoetten, begrijpt men, dat de kansen op een algemeene beslissende vlootactie dien 31sten Mei gering waren.

De lezer moet zich nu in zijn geest verplaatsen naar de brug van de „Iron Duke”, die al dien tijd was opgestoomd, het centrum van de Britsche slagvloot aanvoerende. Sir John Jellicoe heeft elk sein van Beatty's lichte kruisers en slagkruisers gelezen. Hij kon daarvoor op de kaart den loop der gebeurtenissen volgen van het eerste rapport af van de „Galatea” omtrent „verdachte schepen” tot de belangrijke mededeeling van comm. Goodenough, dat de Deutsche hoogzeenvloot in zicht was. Vol spanning de dreigende gordijnen aan den horizon beturende, of starende naar de zeekaart, handhaafde Jellicoe nog acht minuten lang in strakke onzekerheid zijn

koers. Toen kwam er eindelijk licht. Om 6.10 had de „Barham” Scheer's slagschepen in het Z.Z.O. waargenomen, en daar haar draadlooze was weggeschoten, gaf de „Valiant” het bericht door. Vrijwel op hetzelfde oogenblik rapporteerde de „Lion” de hoogzeevloot in Z.Z.W. richting. Beide *richtingen* waren juist. Maar het Deutsche commando-schip „König” werd drie mijl dichterbij aangegeven dan het in werkelijkheid was. Met het oog hierop scheen verder uitstel onmogelijk. Het beslissende oogenblik was gekomen. „Het werd”, zoo zegt het officieel verslag, „dringend noodzakelijk, de vloot te ontplooien.”

* * *

Wij willen nu voor een oogenblik de Deutsche bewegingen volgen. Scheer bevond zich van 6.25 af onder het vuur van de Britsche slaglinie. Hij hield slagkruisers van de „Hood”-klasse voor de voorhoede van de Britsche slaglinie. Hij vreesde omsingeld te worden. Daarom liet hij om 6.35, met de grootst mogelijke snelheid, zijn heele vloot wenden en week naar het Westen, *naar Engeland*, maar zond er tevens een flotilje op uit, om zijn aftocht te dekken door torpedo-aanvallen en rookgordijnen. Deze grondig geoefende manoeuvre werd met succes uitgevoerd, zelfs met groote nauwkeurigheid ondanks de verwarring van den strijd. Jellicoe, bedreigd door de torpedo's, zwenkte weg volgens zijn lang-overwogen plan. De vloten verloren elkander snel weer uit 't gezicht, de Duitschers verdwenen in een mistbank, en Scheer was weer alleen.

Wat thans volgde, was een van die verwonderlijke gebeurtenissen, die geheel buiten de lijn der redelijke verwachtingen vallen, en die zoo dikwerf keerpunten zijn geweest in de geschiedenis. Nauwelijks bleek het Scheer, na 20 minuten Westwaarts-varen, dat hij zich had losgemaakt, of hij liet alle schepen opnieuw wenden en stoomde weer naar het Oosten. Wat beoogde hij hiermee? Toen hij weer in de haven terug was, verklaarde hij, dat zijn doel was *nieuwen strijd te zoeken met de Britsche vloot*. „Toen ik merkte, dat de Britsche druk volkomen had opgehouden en ik mijn vloot intact in de hand had, keerde ik terug, want ik had den indruk, dat de actie niet op die manier kon afloopen, en dat ik weer contact met den vijand moest zoeken”.

Waarschijnlijk was zijn berekening, dat deze manoeuvre hem dwars op de Britsche achterhoede zou brengen, en hoopte hij, deze achterhoede afstraffend, achter-langs te kunnen passeeren en zoo weer den Duitschen kant van het gevechtsterrein te bereiken. Wij weten, dat hij in de meening verkeerde, dat de Britsche slagkruisers de voorhoede vormden van de Britsche slaglinie. Het sprak dus van-zelf, dat hij moest concludeeren, dat de Britsche slagvloot reeds vijf mijl verder was dan zij in werkelijkheid was. Was zijn vermoeden juist geweest, dan zouden zijn manoeuvres hem inderdaad keurig dwars op de Britsche achterhoede hebben gebracht. Maar in plaats daarvan liep hij recht op het centrum van de heele Britsche vloot, en dat was zeker wel wat hij het minst bedoelde. Deze vergissing had noodlottig kunnen zijn voor de Duitschers. Zij hadden moeilijker een gevaarlijker situatie kunnen kiezen.

Toen de Duitsche schepen achter elkaar opdoemden uit den mist, openden alle Britsche slagschepen een ontzettend vuur op hen. De Duitsche voorhoede, de geweldige schepen der König-klasse, zag gansch den horizon in vlam staan. Zes minuten van intens vuren volgden. De schok van een granaten-storm sloeg neer op de Duitsche schepen. Hipper's zwaar-gebeukte maar nog steeds geduchte verkenners-flotilje beet opnieuw de spits af. De „Seydlitz” stond in vlammen, de „Lützow” kantelde. *Dit was het geweldigste kanonvuur, ooit op zee gelost.*

Het duurde niet lang. Zoodra Scheer besepte, wat hij gedaan had, herhaalde hij, zij het minder koelbloedig, zijn manoeuvre van 6.35; en om 7.17 liet hij zijn slagvloot opnieuw zwenken naar het Westen, liet hij opnieuw zijn lichte flotiljes aanvallen, wierp rookgordijnen op, gelastte den uitgeputten slagkruisers, tot elken prijs aan te vallen om zijn terugtocht te dekken (een „doodenrit”) en spoedde zich opnieuw naar het Westen. Opnieuw ontweek Jellicoe, zijn methode getrouw, de torpedo's. Dit was in elk geval een moment, waarop het gemakkelijk ware geweest, de Britsche vloot te splitsen en den vijand tusschen twee vuren te nemen. Maar de Britsche vlootvoogd streefde er slechts naar, den torpedo-aanval te vermijden door af te zwenken. Opnieuw vergrootte zich de afstand tusschen de vloten, en opnieuw verloor Jellicoe Scheer uit het gezicht — ditmaal voor altijd.

Tusschen 6 en 7.30 hadden de Duitsche flotiljes niet minder dan zeven aanvallen gedaan op de Britsche slagvloot. Het juiste antwoord op deze aanvallen ware geweest: een tegenaanval van de Britsche flotiljes en kruiser-eskaders, van welke er twee onmiddellijk beschikbaar waren. Men had dezen moeten gelasten aan te vallen en de vijandelijke torpedo-vaartuigen uiteen te drijven, waartoe zij volkomen in staat waren geweest. Insteede van deze agressieve afweermogelijkheid te benutten, liet Jellicoe zijn slagschepen bij elke gelegenheid terugtrekken; en hij verloor het contact met den vijand. De Duitsche flotiljes verloren in deze geheele faze van den strijd slechts één enkel schip. Maar zij maakten het hun vloot op doeltreffende wijze mogelijk, zich terug te trekken uit de kaken des doods.

De avond was nu gevallen en tegen negenen lag het duister op de zee. Daarmee ondergingen de condities van zeeoorlogvoering ingrijpende veranderingen. De rechten der sterkste vloot verdwenen in een grijze gelijkwaardigheid. De verdragende kruisers waren als blind geworden. De eigen torpedojagers werden een gevaar voor de schepen die zij bewaakten. Het groot geschut verloor zijn draagwijdte. Indien ooit, dan begon nu het rijk van de torpedo. De beide vloten, niet meer dan zes mijl van elkaar af, stoomden op door de duisternis, zwijgzaam en onzichtbaar in staat om in vijf minuten of nog minder elke richting te kiezen, terwijl niemand wist wat de ander zou doen of wat het volgend oogenblik zou gebeuren.

Maar admiraal Scheer had zijn plan klaar, en het was, ofschoon gevaarlijk, eenvoudig. Hij wist dat een sterkere vijandelijke vloot lag tusschen hem en zijn land. In die positie door een nieuwen dag

gevonden te worden betekende naar alle waarschijnlijkheid totale vernietiging. De nacht was kort. Om halfdrie zou het gaan dagen. Hij moest handelen zonder een moment te verliezen. Zijn simpel plan

Admiraal Jellicoe.

was: huistoe te gaan, zoo snel mogelijk, langs den kortsten weg, allen gevarren ten spijt en tot elken prijs. Vond hij de Britsche vloot op zijn weg, dan zou hij er doorheen breken. Aan beide zijden zouden veel schepen zinken, maar het gros zijner vloot zou de haven bereiken. Alles was beter dan ter zee aangepakt te worden door een veel grootere macht met 18 uur daglicht om te vechten voor zich. Om 9.14 gaf hij draadloos zijn daartoe strekkende order. Daarop stoomde de hoogzeevloot, voorafgegaan door haar flotiljes en haar eskaders lichte kruisers op volle kracht in gesloten orde recht op het Horn Reef af. Niemand kan betwijfelen dat hij juist handelde.

Voor Jellicoe was de zaak ingewikkelder. Hij had thans den vijand in een positie, die stellig geen deel uitmaakte van eenig te voren overlegd Duitsch plan. Hij verwierp terecht de idee van een nachtelijke actie. Vechten bij daglicht was in ieder geval vrij van verrassingen of hinderlagen. Dat zou een regelrechte strijd tot het einde in klaar water zijn; en hij was meer dan tweemaal zoo sterk. Zulk een slag moest hij afdwingen. Maar hoe?

Jellicoe schijnt, de omstandigheden in aanmerking genomen, de meening te hebben geformeerd dat de eenig mogelijke terugweg voor de Duitschers lag tusschen de vaargeul van Helgoland en de Eems, en nergens spreekt hij van de mogelijkheid van het Horn Reef, dat op het eerste gezicht het meest waarschijnlijke was. „Ik voelde er niets voor”, zegt hij (commander-in-Chief's Dispatches, Jutland Papers p. 21) „het positievoordeel te missen, welk gemis het gevolg zou zijn van een Oostelijken of Westelijken koers, en daarom besloot ik Zuidwaarts aan te houden, waar ik in staat zou zijn den strijd bij daglicht te hervatten en waar ik ook gunstig zou liggen om den vijand op te vangen zoo hij zijn basis mocht willen

opzoeken door koers te zetten naar Helgoland of naar de Eems en vandaar langs de Duitsche Noordkust". Dit was bezwaarlijk de meest redelijke veronderstelling te noemen en sloot geenszins de gunstige kansen in, neen, sloot ze integendeel uit. Dien koers volhouden tot het krieken van den dag om halfdrie beteekende de Britsche vloot te brengen 43 mijl ten Z. W. van Horn Reef en 25 mijl ten Westen van Scheer's regelrechten koers naar Helgoland, waardoor in beide gevallen actie was buitengesloten. Scheer werd vrijgelaten om langs Horn Reef, Helgoland of, zoo hij verkoos, het Kattegat terug te trekken; en alleen de veel minder waarschijnlijke route langs de Eems was versperd.

Hier eindigt de eerste fase der nachtelijke operaties. De Britsche vloot stoomt met 17 knoops-snelheid zuidwaarts en opent den vijand te allen tijde zijn twee naastbij en waarschijnlijkste terugtocht-routes. De Duitschers houden met 16 knopen op Horn Reef aan en maken zich gereed door Jellicoe's „staart" heen te breken. Er is nog tijd om de situatie te herstellen.

Zoowat om half 11 kwam de 4e Duitsche verkennergroep in contact met het 2e Britsche eskader lichte kruisers, dat onze slagvloot volgde. Er had een hevig geschutduel plaats. De Southampton en de Dublin leden hevig, en de oude Duitsche kruiser Frauenlob werd door een torpedo tot zinken gebracht. De detonaties en het zoeklichtwerk van deze ontmoeting komen in de logboeken van bijna elk schip der hoogzeevloot voor. De vijand was bezig te trachten achterom de Britsche vloot den weg naar Horn Reef in te slaan. Maar dat zou nog wel op meer beslissende wijze blijken.

Ver weg, in Whitehall, heeft de Admiraliteit de Duitsche draadloze opgevangen. Zij heeft Scheer's order van 9.14 n.m. aan zijn hoogzeevloot ontcijferd. Om 10.41 kreeg de Iron Duke en om 11.30 Jellicoe het volgende schokkende bericht: „Duitsche slagvloot huistoe gecommandeerd om 9.14 n.m. Slagkruisers in achterhoede. Koers Z.Z.O. 3/4 Oost. Snelheid 16 knopen" (vid. Official Narrative, p. 72). Als deze tijding te vertrouwen was, beteekende zij, en kon alleen beteekenen, dat de Duitschers terugtrokken via het Horn Reef. Genomen in verband met het algemeen-waarschijnlijke en dan nog met het geluid van geschutvuur aan de achterhoede, kwam de boodschap der Admiraliteit neer op vrijwel volslagen zekerheid. Had Jellicoe besloten daarnaar te handelen, dan had hij zijn vloot maar behoeven te laten zwenken tot zij evenwijdig met de Duitschers lag, om zeker te zijn hen bij het krieken van den dag tot den strijd te dwingen. En aldus had hij noch een nachtelijke actie geriskeerd noch het aanwezig gevaar voor een torpedo-aanval vergroot.

Maar was het telegram der Admiraliteit betrouwbaar? Jellicoe meende van niet. Hij herinnerde zich ongetwijfeld dat vroeger op den dag, een paar minuten voordat 's vijands slagkruisers in zicht waren gekomen, van dezelfde zijde hem de mededeeling was geworden dat de Duitsche hoogzeevloot waarschijnlijk niet op zee was, daar haar vlaggeschip uit de haven berichten zond.... Toen Scheer's koers aan boord van de Iron Duke werd overwogen, leek

het — ten gevolge van een fout — net zoo, alsof de Duitschers in vrijwel precies dezelfde ligging zouden komen, die de Britsche vloot op dat moment innam. Dat was absurd. Bovendien had hij om 10.15 van de Southampton bericht gekregen, dat de vijand nog westelijk te zien was. Over het geheel achtte hij de situatie niet duidelijk. Daarom verwierp hij de mededeeling van de Admiraliteit en bleef met 17 knoop zuidwaarts stoomen.

Om halftwaalf stiet de Deutsche hoogzeevloot, na geringe koerswijziging, op de 4e Britsche flotilje, en er ontspon zich een kort maar heftig gevecht. De torpedojagers Tipperary en Broke werden buiten gevecht gesteld. De Spitfire liep tegen de Nassau in, de Sparrowhawk tegen het reeds zwaargeteisterde slagschip Broke. De Deutsche kruiser Elbing werd geraamd en buiten gevecht gesteld door de Posen. De Rostock werd getorpedeerd. De rest der Britsche flotilje voer onder begunstiging van het duister een eind terug, keerde toen om en rende ten tweede male op den vijand in, waarbij de torpedojagers Fortune en Ardent door kanonvuur tot zinken werden gebracht. Kort na middernacht bevond de pantserkruiser Black Prince zich binnen 1600 yard van het Deutsche eskader super-dreadnoughts, hij was in een oogwenk in stukken geschoten, en van de 750 opvarenden leefde niet één meer, toen het wrak zonk. Om 12.25 drong de kop der Deutsche linie op de 9e, 10e en 13e Britsche flotilje in, waarbij de torpedojager Turbulent zonk. Bij deze onverwachte botsingen leden de Britsche flotiljes, die lijdzaam in de achterhoede de groote vloot volgden, evenzeer als zij in een eigenlijken aanval zouden hebben gedaan. Het laatste contact was om 2.10, toen de 12de flotilje nog de Pommern met haar geheele bemanning van 700 man naar den grond joeg, evenals den Duitschen torpedojager V. 4. Dat was het eind van den strijd.

Tot een half uur vóór middernacht had Jellicoe tijd gehad, Horn Reef tijdig voor een slag bij daglicht te bereiken. Zelfs na dien tijd had de achterhoede der Duitschers nog kunnen worden afgesneden. De herhaalde zware detonaties, het licht der ontploffingen, het geflakker der zoeklichten — alles gaande van west naar oost — dat was niet gereedelijk voor meer dan één uitlegging vatbaar. Maar de hoogzeevloot bleef stadig koersen naar het zuiden, en toen zij noordwaarts stevende, om half 3 v.m., waren de Duitschers voorgoed buiten haar bereik.

Zoo eindigde de slag bij Jutland. De Duitschers verkondigden luide de overwinning. Er was geen victorie, aan de eene noch aan de andere zijde; maar zij hadden goede reden om tevreden te zijn over hun jonge vloot. Zij had met bekwaamheid en flink gevochten. Zij was ontsnapt aan den greep van 'n overmacht en had daarbij zwaarder verliezen aan schepen en menschenlevens toegebracht dan zij zelf had geleden. De Britsche slagvloot was geen oogenblik serieus in actie. Slechts één schip, de Colossus, was door een vijandelijke granaat getroffen, en van de meer dan 20.000 man op de slagschepen waren slechts 2 gedood en 5 gewond. Aan dit superieur strijdinstrument was het beste besteed, dat Engeland lange jaren had kunnen voortbrengen, het was verre de meerdere van zijn tegenstander in

ieder technisch opzicht en vooral in geschut-sterkte, en minstens zijn gelijke in discipline, persoonlijke toewijding en moed. De teleurstelling in alle rangen was diep, en onmiddellijk klonken verwijten en beschuldigingen, durend tot den huidigen dag, waar doorheen dit relaas getrouw en onpartijdig heeft willen heen sturen. Allen hoopen dat een nieuwe gelegenheid hun gegeven zou worden, en streefden er naarstiglijk naar, met de lessen van dezen slag hun profijt te doen.

De kans op een verpletterende zege was er misschien geweest op het moment van ontplooiing, was een uur daarna opnieuw geboden toen Scheer zijn groote misrekening maakte, en ten derden male toen kort voor middernacht de opperbevelhebber had besloten, de missive van de Admiraliteit in den wind te slaan. Driemaal is scheepsrecht.

Een bloedige arena met stalen muren.

De slag aan de Somme. — Het nieuwe wapen: de tank. — Recordslachting. — Het graf van Kitchener's prachtig leger.

Een sfeer van het onontkoombare hangt over de slagvelden van de Somme. De Britsche legers waren zoo geestdriftig, hun leiders zoo vol zelfvertrouwen, de nooden en smeekbeden van onze geallieerden zoo dringend, en beslissende resultaten naar het scheen zoo nabij, dat geen macht ter wereld de poging had kunnen verhinderen. Geheel het voorjaar hadden de Franschen gestreden bij Verdun, waar zij hun mannen offerden op dat aambeeld-altaar; en alle

ridderlijk instinct in de nieuwe Britsche legers dreef hen ertoe Frankrijk te hulp te komen, en inspireerde hen tot offervaardigheid en durf.

Broessilof's verrassende successen verdubbelden, zoo mogelijk, nog het vertrouwen der Britsche aanvoerders. Zij waren stellig overtuigd, dat zij de vijandelijke linies zouden verbreken. Zij vertrouwden op de toewijding van hun troepen, die (dat wisten zij) onbegrensd was; zij vertrouwden op de ontzaglijke hoeveelheden geschut en granaten, zooals die nimmer te voren in een oor-

Sir Douglas Haig, de Britsche bevelhebber in den Somme-slag.

log waren opgehoopt; en zij openden den aanval met een diep besef van hun plicht en de vaste overtuiging, dat zij zouden slagen.

De militaire concepties die ten grondslag lagen aan het aanvalsplan, werden gekenmerkt door eenvoud. De strategie der Fransche en Britsche bevelhebbers had de sterkste en best-verdedigde

positie ter wereld tot aanvalsdoel gekozen. Het was zeker, dat de vijand, als hij hier verslagen werd, meer ontmoedigd zou zijn dan door een nederlaag op gemakkelijker gevechtsterrein.

De kans op een verrassing was uitgesloten. Niets kon de zuivere krachtproef tusschen de twee legers camoufleren. Maandenlang hadden de Duitschers de uitgebreide onverholen voorbereidselen tegenover den aanvals-sector kunnen waarnemen. Een week lang had een bombardement van wisselende maar voorbeeldloze intensiteit hun loopgraven gestriemd met zijn geesel van staal en vuur. Gebukt in haar diepe kalk-holen, wachtte de taaie Deutsche infanterie die ten gevolge van de kanonnade vaak levensmiddelen te kort kwam, op het sein om naar de gebroken borstweringen te snellen. De kloven, door de Britsche granaatkartetsen naarstig geploegd door hun draadversperringen, waren nauwkeurig bestudeerd en mitrailleurs waren zorgvuldig geposteerd, zoo, dat de naderende vijand met flankvuur kon worden bestookt. Slechts één mitrailleur in ge oefende, vastberaden handen, zou 500 man dood of stervend kunnen neermaaien; en aan het aangevallen front wachtte zeker een duizendtal van deze wapens, wetenschappelijk verdeeld over verdedigingslinies, op zijn prooi. En in de verte stonden de Deutsche kanonniers gereed om hun afweergordijnen te laten neerdaveren op de frontlijn der Engelschen, op hun verbindingsloopgraven en verzamelplaatsen.

Om 7 uur in den ochtend van den 1sten Juli verreezen de Britsche en Fransche legers uit hun loopgraven met stalen helmen en gasmaskers, voorzien van het modernste oorlogstuig, bommen, mortieren, lichte en zware mitrailleurs; en gesteund door hun artillerie, rukten zij tegen den vijand op over een front van 45 K.M. Veertien Britsche en vijf Fransche divisies waren vrijwel onmiddellijk in gevecht. Ten Zuiden van de Somme, aan het Fransche front, waren de Duitschers volkomen verrast. Zij hadden de Franschen na hun afstraffing bij Verdun niet tot een ernstige aanvalspoging in staat geacht. Zij hadden hoogstens demonstraties verwacht.

Totaal anders was het lot der Engelschen. Overal vonden zij den vijand volkomen voorbereid. Het bombardement van zeven dagen had geenszins verricht wat men had verwacht. Veilig verborgen in hun diepe loopgraven waren de verdedigers en hun mitrailleurs vrijwel intact gebleven. Zij doken er uit op, toen het oogenblik van den aanval gekomen was of, met nog vernietigender effect, als de aanvalsgolf hen reeds had gepasseerd. Hoewel het Deutsche front overal werd overschreden kwam het, behalve aan den rechtervleugel, niet tot een opmarsch achter de Deutsche linies.

De nacht viel over het nog altijd dreunend slagveld. Bijna 60.000 man waren gevallen, gedood of gewond of gevangen genomen door den vijand. Dit was het zwaarste verlies, dat het Britsche leger in zijn heele geschiedenis ooit op één dag had geleden. Van de infanterie die tot den aanval overging, werd bijna de helft gedood, gewond of gevangen. Daartegenover hadden wij, afgezien van terrein, een twintigtal kanonnen veroverd en 4000 gevangenen gemaakt.

De slagen van Verdun en van de Somme boden hetzelfde beeld.

Een slagveld was uitgekozen. Rond dit slagveld waren muren gebouwd — dubbele, driedubbele, vierdubbele muren — van geweldig geschut. Daarachter waren spoorwegen aangelegd om dit geschut te voeden en bergen van granaten waren opgestapeld. Dit alles was het werk van maanden. Op deze wijze was het slagveld volkomen omringd door duizenden kanonnen van elk kaliber, en een

Een der meest tragische tafreelen uit den slag aan de Somme. — De suikerfabriek te Dompierre in puin geschoten, terwijl alleen het kruisbeeld, ofschoon beschadigd, aan de algemeene verwoesting is ontkomen.

groote ovale ruimte bleef daartusschen over. Door die afgrijselijke arena moesten alle divisies van elk der beide legers, onophoudelijk gebeukt door de omringende artillerie, oprukken, als waren zij de tanden van ineengrijpende kamraderen, die elkander vermalen.

Want maand in maand uit ging deze onophoudelijke kanonnade door met de grootste intensiteit en maand in maand uit werden de

dappere divisies van heldhaftige menselijke wezens aan stukken gereten in deze afgrijselijke wenteling. Toen kwam de winter, die regen uit den hemel goot om de voeten der menschen te kluisteren, en die nevelsluiers hing voor de haviksoogen der artillerie. De arena werd overstroomd, zooals ook met het Coliseum placht te geschieden in die Romeinsche miniatuur-verhoudingen. Een zee van bloedige modder, gekarnd door duizenden voertuigen, honderd duizenden menschen en millioenen granaten, kwam in de plaats van de verpulverde aardkluiten. En nog hield de strijd aan. Nog wentelden de wielen, genadeloos. Nog brulde het kanon. Maar eindelijk konden de beenen der menschen niet langer voort. Zij waggelden en ploeterden hulpeloos in 't slijk. Hun voedsel, hun munitie kwam langzaam achter hen aan op de gebeukte en verstopte landwegen.

Naarmate de slag voortduurde werden de omstandigheden voor aanvallers en verdedigers meer en meer gelijk. Loopgraven verdwenen, prikkeldraad werd stof. De gevechten werden geleidelijk schermutselingen in het open veld, d.w.z. in een wildernis van granaattrechters. De verliezen van den vijand namen toe. De strijd vlamde weer op tot een grootscheepsche operatie op 25 September en volgende dagen. En de 13de November zag aanvallen op groote schaal aan de Ancre en de schitterende bestorming van Beaumont-Hamel.

Hoewel de Duitschers in bijna elk stadium veel minder menschen gebruikten en in gevaar brachten dan de Britsche aanvallers, waren de ervaringen van de verdedigers waarschijnlijk nog verschrikkelijker dan van de aanvallers, en het moreel effect op het Deutsche leger, dat positie na positie, loopgraaf na loopgraaf moest opgeven, en de verdedigers zag afslachten of gevangen nemen, was ongetwijfeld hevig deprimeerend. Terwijl de Britten, ondanks hun veel grootere verliezen, beseften dat zij steeds vooruitkwamen, en voortdurend werden opgevroolijkt door de verovering van oorlogsbuit en het maken van gevangenen, konden de vastberaden Duitschers niet ontkomen aan den indruk, dat zij bij stukjes en beetjes werden opgeslokt door een sterkeren vijand. Deze indruk bleef. In latere gevechten zouden de Deutsche stormtroepen en aanvalsdivisies nog de schitterendste kwaliteiten toonen te bezitten. Maar nimmer meer heeft de groote massa der Deutsche minderen gestreden zooals zij streed aan de Somme.

Het steeds krachtiger besef, dat men den vijand de baas was, en het vaste verlangen om tot elken prijs tot een resultaat te komen, leidden in September tot een uiterst zorgeloos onthullen van het wapen der rups-auto's. De eerste daarvan waren vroeg in Januari te Hatfield Park gedemonstreerd in tegenwoordigheid van den koning, Lord Kitchener en verscheidene hooge autoriteiten. Lord Kitchener was sceptisch; maar Lloyd George was er fel op, en het Britsche hoofdkwartier matig belangstellend. Vijftig van deze machines, ter wille van de geheimhouding met bewuste misleiding „tanks” genoemd, waren gereed. Zij werden in het

De „tank“, die voor het eerst in den Sommeslag door de Engelschen werd gebruikt.

begin van den Sommeslag naar Frankrijk verscheept voor proefnemingen en oefening der „bemanningen“. Toen het bleek, hoe gemakkelijk zij over loopgraven kwamen en versperringen pletten, werden de leidende geesten in het leger geïmponeerd door de kracht van deze conceptie. De staf van het hoofdkwartier, tot dusver zou lauw, wenschte ze nu dadelijk in den slag te gebruiken.

Lloyd George meende, dat de toepassing van het nieuwe wapen in zoo kleinen getale voorbarig was. Hij bracht mij op de hoog-

te van de discussies hierover. Ik was zoo geschokt door de gedachte, dat men dit geweldig geheim aan den vijand zou openbaren op zulk een kleine schaal, alleen bij wijze van toegift bij een operatie die niet beslissend kon zijn, dat ik Asquith, van wien ik toen een zeer beslist tegenstander was, om een onderhoud verzocht. De premier ontving mij allervriendelijkst, en luisterde zoo geduldig naar mijn betoog, dat ik meende hem te hebben overtuigd. Maar als dit zoo was, dan wist hij die overtuiging toch niet door te zetten; en op 15 September kwamen de eerste tanks, of „groote pantser-auto's“, zooals zij in het legerbericht werden genoemd, in actie aan het front van het vierde leger, dat aanviel tusschen Combles en Martinpuich.

Van de 59 tanks, die zich in Frankrijk bevonden, bereikten er 49 het slagveld; daarvan kwamen er 35 aan hun uitgangspunt, en 31 trokken door de Duitsche loopgraven. Hoewel zij nog aan alle kinderziekten leden en de bemanningen meerendeels ongeoeffend waren, bleek toch dadelijk, dat er een nieuwe factor in den oorlog was gekomen. Bij die eerste gelegenheid klom een tank, toen de aanvallende infanterie werd tegengehouden door prikkeldraad en mitrailleurs, over de Duitsche loopgraaf, reed er achter langs en dwong zoo de bezetting, 300 man sterk, zich over te geven. Slechts 9 tanks overwonnen alle moeilijkheden en drongen door, den weg banend voor de infanterie. Waar een tank maar het doel bereikte was de aanblik al voldoende, om de verbaasde Duitschers te doen wijken. Tien dagen later zuiverde een andere tank, een vrouwelijke, gevolgd door twee compagnieën infanterie, 1500 meter loopgraaf, maakte 8 Duitsche officieren en 362 man gevangen, afgezien van tal van dooden en gewonden, terwijl de Britten slechts vijf man verloren.

Maar intusschen had men, om deze geringe successen te behalen, een oorlogsgeheim, dat in 1917 tot een wereldschokkende zege had kunnen leiden, roekeloos aan den vijand onthuld. Gelukkig echter beneveldent conventionele begrippen de visie van den Duitschen generalen staf, en zelfs het scherpe oog van Ludendorff.

Als men terugblijkt op de gebeurtenissen, dan schijnt het niet rechtvaardig, Sir Douglas Haig een verwijt te maken van dezen Somme-slag. De Boeddhisten gelooven, dat aan het eind van elk leven een nieuwe wezen wordt geschapen, dat de fouten of deugden van den voorganger erft. De tragedies van 1916 waren bepaald door de gebeurtenissen van 1915. Door dat de geallieerde rege-

ringen er in dat jaar niet in slaagden Turkije te vernietigen en een Balkan-unie tegen de centralen te vormen, bleef er geen succesbelovend middel van actie over. De Fransche doodstrijd bij Verdun dwong tot een Britsch ontlastings-offensief in Frankrijk, vóórdat de nieuwe Britsche legers, en in het bijzonder de geweldig toegenomen artillerie, voldoende geoefend waren om bij aanvallen de ergste verliezen te vermijden. De tanks waren niet of nauwelijks in actie. Men beschikte nog niet over de middelen om een aantal offensieven tegelijk te ontketen, waardoor men den vijand tot op het laatste oogenblik in onzekerheid kon laten over het ware aanvalsdoel. En toch moest er worden aangevallen.

Zoo was de campagne van 1916 van begin tot eind een groote slachting, waarbij aan het eind de Britsche en Fransche legers betrekkelijk zwakker waren tegenover de Duitsche dan in het begin, terwijl het terrein van den strijd niet aanmerkelijk was gewijzigd en, afgezien van de ontlasting van Verdun, waardoor de Duitschers niet minder werden ontlast dan de Franschen, geen strategisch voordeel was bereikt. Tegen het Duitsche verlies aan prestige, doordat zij er niet in slaagden Verdun te nemen, zou hun succes

Den 1en Juli om 6 uur 's morgens begon de eerste stormloop van de „ijzeren divisie” ...

op andere oorlogsterreinen ruimschoots opwegen, terwijl hun front aan de Somme ongebroken bleef.

Maar dit sombere vonnis, dat waarschijnlijk door het nageslacht in nog scherper bewoordingen zal worden bekrachtigd, vermindert in geen enkel opzicht den roem van het Britsche leger. Een jong leger, maar het mooiste dat wij ooit ordenden; geïmproviseerd bij de stem van 't kanon; elk man een vrijwilliger, niet slechts door vaderlandsliefde geïnspireerd, maar ook door de algemeene overtuiging, dat de vrijheid van het mensdom werd uitgedaagd door militaire en keizerlijke tyrannie; zij waren tot elk offer bereid, hoe vruchteloos het ook was, en deinsden voor geen vuurproef terug, al was die ook nog vernietigend.

Voorwaarts worstelen door het vuil en slijk der loopgraven, dwars door met lijken bezaaide krater-velden, te midden van flikkerende, krakende, zengende granaatregens en doodelijk mitrailleurvuur; zich bewust van hun ras, en trotsch op de zaak waarvoor zij streden, grepen zij de geweldigste soldaten van Europa bij de keel, versloegen hen en wierpen hen voortdurend achteruit.

Hun aanvoerders mochten twee levens of tien levens vragen voor het dooden van één Duitscher, nooit kwam een klacht van de vechtende troepen. Geen aanval, hoe wanhopig, hoe noodlottig ook, vond hen zonder geestdrift. Geen slachting, hoe uitpuddend ook, belette hun, opnieuw aan te vallen. Hoe hard de omstandigheden ook waren, altijd konden hun aanvoerders rekenen op hun gehoorzaamheid en loyaliteit. Evenzeer martelaren als soldaten, volbrachten zij de hooge taak van plichtsvervulling, die hun ten deel was gevallen.

De slagvelden van de Somme waren het graf van Kitchener's leger. De bloem van edelmoedige jongelingschap, die het vreedzame burgerleven verliet — die gehoor gaf aan Englands roepstem, en, naar wij nog steeds mogen hopen, aan de roepstem der menschheid — die van de meest afgelegen deelen van het Rijk bijeenkwam — werd voor altijd weggemaaid in 1916.

Niet te bedwingen, behalve door den dood, dien zij hadden bedwongen, hebben zij een monument gesticht van burgermoed, dat de bewondering, den eerbied en de dankbaarheid van ons eiland-volk zal afdwingen, zoolang wij als natie zullen bestaan.

De vuurproef van Nivelle.

*Ludendorff's aftocht op de Hindenburg-linie.
— Het troetelkind der Engelschen. — Nivelle's krach. — Van rebellie en patriotisme.*

Generaal Joffre's plan voor de campagne van 1917 was eenvoudig; het beoogde een voortzetting van den slag aan de Somme, met een zoo kort mogelijke onderbreking in het felst van den winter. De zak, gevormd door de Duitsche linie, moest door convergeerende aanvallen van Engelschen en Franschen platgedrukt worden. De regroepering der legers mocht geen tijd doen verliezen, evenmin gewacht worden op versterkingen, zelfs aan eigen kant, noch op de voltooiing van de nieuwe artillerie- en munitieprogramma's der geallieerden. Men zal zien, dat het inzetten van deze reusachtige operaties reeds begin en gedurende heel Februari de Duitschers op een voor hen buitengewoon ongunstig oogenblik zou hebben verrast. Na zooveel ongelukken en misrekeningen had Joffre hier wellicht eindelijk onbetwiste lauweren geoogst. Maar deze mogelijkheden blijven in 't onbekende opgesloten, want juist op dat moment werd Joffre van zijn commando ontheven en ging de opperste leiding in andere handen over.

Er was een nieuwe figuur verschenen. Nivelle had den laatsten slag bij Verdun met kracht en succes geleid, en onder zijn bevel had Mangin het beroemde fort Douaumont heroverd. Onder dezen indruk had Joffre Nivelle reeds ter vervanging van Foch op het oog. Dadelijk trok een stroom beroemdheden op weg naar Verdun en maakte daar voor het eerst kennis met den nieuwen legercommandant. Zij vonden een officier van buitengewone charme. Een stroom opgetogen verhalen vloeide naar Parijs. Er is geen twijfel aan de bekoring, door Nivelle op de ervaren zakenlieden die met hem in aanraking kwamen, uitgeoefend. Briand, zijn ministers, de Kamer-delegaties waren even snel gewonnen als Lloyd George en het Engelsche oorlogskabinet. Daarbij dan zijn jongste militaire successen, en de eischen voor een eventueel opperbevelhebberschap waren reeds vervuld.

Middelerwijl had de Fransche staf bij Joffre's wegschemering nieuwe ideeën omtrent tactiek opgevat. Het beginsel, dat „de artillerie het terrein veroverd en de infanterie het bezet”, dat een rol gespeeld had in 1915-'16, werd voor een groot deel losgelaten voor een grooter stoutmoedigheid in de actie. De verrichtingen van Nivelle-Mangin op 24 October voor Verdun schenen het model

te worden voor den Franschen staf. Zij lagen ten grondslag niet slechts aan Nivelle's roem, maar ook aan zijn overtuigingen.

Niemand zal nu de tactiek, die 24 October succes geogst had, onderschatten. Zij was uitgedacht door vechtende generaals in het heetst van het vuur. Maar in oorlog en ook elders is niet gezegd, dat methodes, die goed voldoen op kleine schaal, ook op groote schaal goed zullen werken. Naar gelang militaire operaties op grooter plan geschieden, worden zij ook gewichtiger en de tijds-factor schept dan bovendien buitengewoon gecompliceerde reacties. Waar eerst dagen van voorbereiding voldoende waren, zijn nu misschien maanden noodig. Geheimen die dagen bewaard kunnen blijven, komen in maanden allicht naar buiten. Verrassing, de sleutel tot de overwinning, wordt moeilijker met elken man, elk kanon méér. In de methoden Nivelle-Mangin waren elementen van beslissend succes, doch haar auteurs hadden niet geleerd ze op de reusachtige schaal toe te passen, als nu noodig was; en ook hadden zij in 1917 niet de noodige superioriteit van strijdkrachten in verschillenden zin. Het bleef voor Ludendorff weggelegd om op 21 Maart 1918 te volvoeren wat Nivelle had bedacht, stoutmoedige actie te paren met juist waardebeseft, lange preparaties te maken zonder geheimen kwijt te raken en een strategische verrassing uit te voeren over een front van 50 divisies. Welverstaan: op deze vergelijking passen natuurlijk vele reserves.

Nivelle.

Nauwelijks had Fortuna generaal Nivelle op den top der macht geheschen, of zij verliet hem weer. Van het moment van zijn opperbevel liep alles hem tegen. Van den beginne af wist hij beter de geestdrift der politieke dan der militaire leiders te ontvlammen, en bij de Britsche regeering had hij zelfs nog meer succes dan bij zijn eigen Nivelle werd naar Londen genoodigd en leerde er het oorlogskabinet en den nieuwen premier (Lloyd George) kennen. Zijn succes was doorslaand. De Engelsche ministers hadden nog nooit

in hun midden een generaal gehad die ferm en onafgebroken kon argumenteeren, en nog nooit een Fransch generaal dien zij konden verstaan. Nivelle sprak niet alleen klaar, hij sprak ook Engelsch. Hij had niet alleen fort Douaumont genomen, hij had ook een Engelsche moeder Mr. Lloyd George zat al vast aan zijn groot en simpel denkbeeld van een opperbevel-in-één-hand. Ge-loofd werd, dat betere oorlogsleiding van de Franschen moest

komen. Eén enkele leidende gedachte moest althans gelden aan het geheele Westelijk front. „Niet dat één generaal beter is dan de ander”, zei Lloyd George later, toen 't een feit was geworden, „maar één generaal is beter dan twee.”

Sterk na zijn Londensch bezoek, stuurde Nivelle instructies aan Haig, vervat in den toon van commando's. Haig raadpleegde zijn regeering en „verlangde te weten of het oorlogskabinet wenschte dat de opperbevelhebber van het expeditieleger zulk een bejegening door een jonger, vreemd commandant, zou verduren”. De pressie was sterk. Er werd een compromis bereikt, maar in de langdurige vriendschappelijke en intieme samenwerking tusschen de Engelsche en Fransche staven was een merkbare inzinking gekomen, en ook in Frankrijk werd Nivelle gecritiseerd om wat gebeurd was.

Op dat oogenblik gebeurde iets onverwachts. Ludendorff kwam er bij, en de Duitschers pakten aan. De groote militaire figuur die Duitschland in zijn nood had ontdekt, gekleed in de rusting en onder de aegis van Hindenburg, wierp met één zekeren slag heel de strategie van Nivelle overhoop. Tegen eind Februari begon de Deutsche ontruiming van den heelen sector Atrecht—Noyon. Met achterlating van een scherm van troepen, trokken de Duitschers 80 K.M. terug uit den bedreigden saillant en namen zonder eenige overhaasting de weloverdachte posities in, die voortaan de Hindenburg-linie zouden heeten. De Deutsche generale staf noemde deze lang voorbereide operatie bij haar code-naam Alberich, naar den boosaardigen dwerg uit de Nibelungen. Hij liet de tegenstanders in de kratervelden van de Somme en verwoestte met barbaarsche hardvochtheid — barbaarsch wijl verre de militaire noodzaak te buiten gaand — met bijl en vuur het geheele prijsgegeven gebied.

Aan het front van het 5e Britsche leger werd deze terugtrekkende beweging het eerst bemerkt. Op 24 Februari kreeg men argwaan doordien de Deutsche artillerie haar eigen linies beschoot. Britsche patrouilles vonden de vijandelijke loopgraven verlaten. Reusachtige rookzuilen en vlammen verkondigden 's nachts de genadelooze retraite van den vijand. Op 28 Februari sprak de Britsche Intelligence Service van een terugtocht op de Hindenburg-linie.

Hoe verdiept een commandant in zijn eigen ideeën mag zijn, het is toch soms noodig ook op den vijand te letten. Joffre's plan was, den grooten Duitschen saillant in Februari af te bijten; of hij zou geslaagd zijn of niet, valt niet te zeggen. Nivelle had met nog grooter macht eerst in April willen toebijten. Maar met Maart bestond de saillant al niet meer. Drie van Nivelle's vijf legers waren nu door een zee van verwoest land van hun doelwit gescheiden. Al hun spoorlijnen, wegen, magazijnen waren zóóver van 's vijands posities verwijderd, dat men minstens twee maanden zou behoeven om die in contact met de oorlogslinie te brengen. De overige twee legers konden niets dan losse frontaanvallen doen op de sterkste gedeelten van de oude Deutsche linie.

Onder die omstandigheden is Nivelle's „richtlijn” aan de Britsche legers van groot belang Tijd, afstand, aantal, richting — alles

was veranderd. Maar geschreven stond dat het principe onaangetast was en dat de onderneming zou voortgaan. . . .

Painlevé werd op 19 Maart minister van Oorlog. De geweldige voorbereidselen waren thans in vollen gang, het Britsche kabinet gewonnen, het Britsche hoofdkwartier overreed; de medewerking van Engeland was met reusachtige moeite verkregen en zou nu royaal en rechtuit verstrekt worden. Nu den commandant ontslaan beteekende niet alleen minister- en parlamentscrisis (wellicht fataal voor de regeering) maar ook het in den smeltkroes werpen van het campagneplan van een geheel jaar en het overlaten van het initiatief aan de Duitschers. Met dat al was, met Nivelle en Painlevé, de ongelukkige verhouding aldus: een bevelhebber die het uiterste

De ruïne van Craonne na het offensief van den 1en Mei.

moest riskeeren met een buitengemeen sceptischen chef achter zich; een minister die verantwoordelijkheid moest torsen voor een vreeselijk bloedbad onder leiding van een generaal in wiens bekwaamheid hij niet geloofde en met een militaire politiek van welker dwaasheid hij terecht overtuigd was.

Ik zal niet trachten, het Fransche offensief, dat 16 April begon, te beschrijven, noch de schitterende begin-operatie waarbij het Britsche leger de geheele heuvelreeks van Vimy bezette. In den avond van den 16en waren Nivelle's hoge verwachtingen in elkaar gestort, en zijn orders tot hervatting van den strijd op den 17en, spraken van heel wat gematigder strategische oogmerken.

De latere phases van den strijd waren in sommige opzichten succesvoller dan het begin en ook waren de Fransche verliezen niet zóó onevenredig tegenover de Duitsche als bij Joffre's offen-

sieven. Dit offensief van Nivelle was werkelijk absoluut en relatief het minst kostbare van alle Fransche ondernemingen tot dusver. Maar de generaal kon nooit ontkomen aan de gevolgen van zijn bloederige verklaringen. Telkens en telkens had hij verzekerd dat als de doorbraak niet onmiddellijk en totaal plaats vond, „binnen 24 of 48 uur”, het nutteloos zou zijn de operaties voort te zetten. Hij had die doorbraak in détails voorspeld. Bijna iedereen had tevoren getwijfeld. Nu was alle twijfel zekerheid geworden. De verliezen, wreed voor het geslonken mannen-aantal van Frankrijk, werden vreeselijk overdreven. Troebelen deden zich onder de troepen voor, en in de hoofdstad brak een storm van woede tegen den generaal los. Zijn wensch, de groote operatie te veranderen in een bescheidener, werd bot ter zijde geschoven. Op 29 April werd Pétain, als chef van den generalen staf, adviseur van het Fransche kabinet voor de geheele leiding der militaire operaties.

Nu het offensief was ingezet, was het Britsche hoofdkwartier vastbesloten, door te zetten. Het Britsche leger moest zonder aarzelen in den moordenden slag worden geworpen en al het mogelijke worden gedaän om de Franschen tot onverpoosde inspanning, tot 't uiterste te brengen. Het had daarbij in mr. Lloyd George op

Een der helen, in den rotsachtigen bodem, van het Aisne-gebied gemaakt, waar de Duitschers tegen het artillerievuur beschermd waren.

dat tijdsgewricht een krachtigen ruggesteun. Zijn actie kan niet los van de situatie beschouwd worden. Het oogenblik was tragisch. De torpedeeringen door duikboten over April hadden, met overschrijding van alle vroegere getallen, een totaal van 800.000 ton bereikt. De fatale kromme lijn steeg nog steeds, en naar Britsche denkwijze overheerschte dat alles. Zooals Lord Fisher het ultimatief stelde: „Kan

het leger den oorlog winnen, vóórdat de vloot hem verliest?” Premier, opperbevelhebber en Sir William Robertson gingen samen naar Parijs, en in een onderhoud op 4 en 5 Mei richtte mr. Lloyd George tot de heeren Ribot, Painlevé en generaal Pétain eenige der scherpste aansporingen, om het offensief voort te zetten, die ooit tusschen geallieerden zijn gevallen.

Maar de demoralisatie van het Fransche leger ging stap voor stap verder. Gemis aan vertrouwen in zijn leider, wreede verliezen, en een actieve défaitistische propaganda hadden een intense ontwrichting in zijn gelederen teweeggebracht. Muiterij — hier en daar van vrij gevaarlijk karakter — greep in 16 verschillende legercorpsen plaats. Sommige der prachtigste troepenformaties waren er bij betrokken. Divisies kozen soldatenraden. Heele regimenten

trokken op weg naar Parijs om een vrede door onderhandeling te vragen, en nog meer gingen met verlof naar huis. Een Russische strijdmacht van ongeveer 15.000 man infanterie was vóór de revolutie uitgezonden om gewapend en uitgerust te worden in Frankrijk. Deze manschappen waren aangetast door de politieke ontwikkeling in hun eigen land. Zij hadden er over gestemd, of zij aan den slag van 16 April zouden deelnemen, en bij meerderheid in bevestigenden zin beslist. Zij waren op roekelooze wijze door de Franschen gebruikt, en bijna 6000 van hen waren gedood of gewond. De overlevenden kwamen in regelrechten opstand. Eén zin in hun manifest onthult de propaganda van een meesterhand. „Men heeft ons gezegd”, zoo begint deze klacht, „dat wij naar Frankrijk zijn gezonden om te betalen voor aan Rusland verkochte munitie”. Pas nadat langdurig artillerievuur tegen deze troepen was gebruikt, werden zij tot onderwerping gebracht en daarna ontbonden.

De geest der Fransche natie echter was deze gevaarlijke beproeving niet onwaardig. Op 15 Mei werd Nivelle, die weigerde af te treden, ontslagen, en Pétain werd opperbevelhebber. Trouwe troepen omsingelden die welke hun plicht hadden verzaakt. Oude „territoriaux”, vaders van gezinnen, spraken ernstige woorden tot de woedende linesoldaten. De wanordelijkheden werden gesust of onderdrukt. En over het geheele gebeurde werd een sluier van geheim gehangen, zóó ondoordringbaar, dat ofschoon duizenden Franschen er bij betrokken waren geweest, geen greintje er van ooit tot den vijand doordrong.

In een paar dagen tijds begreep het Britsche hoofdkwartier, dat er geen voortzetting mogelijk was van het Fransche offensief. Het Fransche leger zou al zijn levenskracht noodig hebben om zijn discipline en zelfvertrouwen te herwinnen. Desondanks besloot het Britsche opperbevel, op eigen hand met de operaties bij Atrecht door te gaan.

Rusland uitgeschakeld, Amerika getart.

Duitschlands drie kardinale fouten. — Een apologie voor Nicolaas II. — De onbeperkte duikbootoorlog.

Het begin van 1917 werd gekenmerkt door drie verbijserende gebeurtenissen: Duitschlands aankondiging van den onbeperkten duikboot-oorlog, het ingrijpen der Vereenigde Staten en de Russische revolutie. Deze gebeurtenissen te zamen vormen den tweeden grooten climax van den oorlog. De volgorde, waarin zij zich afspeelden, was beslissend. Was de Russische revolutie in Januari voorgevallen in plaats van in Maart of hadden de Duitschers met de afkondiging van den onbeperkten duikboot-oorlog gewacht tot den zomer, dan zou er geen onbeperkte duikbootoorlog zijn geweest en dus geen interventie van de V. S. Hadden de geallieerden Ruslands ineenstorting moeten aanschouwen zonder te worden gesteund door de interventie der V. S., dan schijnt 't wel zeker, dat Frankrijk het jaar 1917 niet had doorstaan, en de oorlog zou zijn geëindigd met een vrede door overeenkomst of, met andere woorden, met een Deutsche overwinning. Had Rusland het twee maanden korter uitgehouden; had Duitschland zich nog twee maanden langer beheerscht, dan zouden de gebeurtenissen een gansch anderen loop hebben genomen. In de volgorde zien wij de stappen van het Lot. Russisch uithoudingsvermogen of Duitsch ongeduld was noodig om de V. S. aan den oorlog te doen deelnemen, en beide factoren deden zich voor.

Duitschlands totale nederlaag was het gevolg van drie kardinale fouten: het besluit door België te trekken zonder zich te bekreunen om het feit, dat Engeland hierdoor in den oorlog werd gedreven; het besluit om den onbeperkten duikbootoorlog te beginnen zonder er rekening mee te houden, dat men hierdoor de V. S. in den oorlog dreef; en ten derde het besluit om de Deutsche strijdkrachten, die in Rusland waren vrijgekomen, in 1918 te gebruiken voor een laatsten aanval in Frankrijk. Zonder de eerste fout zouden zij Frankrijk en Rusland gemakkelijk in één jaar verslagen hebben; zonder de tweede fout hadden zij in 1917 een redelijken vrede kunnen sluiten; zonder de derde fout hadden zij de geallieerden voor een niet-te-doorbreken front aan Maas of Rijn kunnen plaatsen en behoorlijke voorwaarden kunnen stellen als prijs voor een

bekorting van de slachting. Al deze drie fouten werden begaan door dezelfde machten, en juist door de machten die de militaire kracht uitmaakten van het Duitsche Rijk. De Duitsche generale Staf, die de Duitsche zaak met zulk een buitengewone kracnt schraagde, was aansprakelijk voor alle drie fatale besluiten. Zoo gaan volken, evenals individuen, ten onder door de overspanning van juist die eigenschappen en gaven, waarop hun heerschappij was gebaseerd.

* * *

Ongetwijfeld is het Lot voor geen enkel land zoo verderfelijk geweest als voor Rusland. Ruslands schip zonk in het gezicht van de haven. Het had feitelijk den storm doorstaan, toen alles werd weggeworpen. Elk offer was gebracht, maar Wanhoop en Verraad matigden zich het gezag aan, juist toen de taak was volbracht.

Er was een eind gekomen aan de lange terugtochten; de munitie-schaarschte had opgehouden; de wapens stroomden binnen; sterkere, grootere en beter-uitgeruste legers bewaakten het ontzaglijke front; de depots stroomden over van stoere kerels. Alexejef leidde het leger, Koltsjak de vloot. Bovendien werd op dat oogenblik geen moeilijke actie gevraagd. Blijven waar men was; zwaar leunen op de uitgestrekte Teutoonsche linie; de verzwakte vijandelijke strijdkrachten zonder bijzondere activiteit vasthouden; in één woord: het uithouden — dat was al wat stond tusschen Rusland en de vruchten van een algemeene overwinning.

Het is de oppervlakkige mode van onzen tijd, het tsaristisch regime te veroordeelen als een kortzichtige, corrupte, incompetente tyrannie. Maar een overzicht van de 30 maanden oorlog, die het voerde met Duitschland en Oostenrijk, kan deze indrukken verbeteren en inzicht geven in de feiten. Wij mogen de kracht van het Russische keizerrijk afmeten naar de slagen, die het had doorstaan, naar de rampen die het had overleefd, naar de onuitputtelijke krachten die het had aan den dag gelegd.

Als groote gebeurtenissen zich afspelen, wordt de leider van de natie, wie hij ook is, aansprakelijk gehouden voor mislukkingen, en gerechtvaardigd door welslagen. Onverschillig wie het werk deed, wie het strijdplan ontwierp, de hoogste verantwoordelijke autoriteit krijgt blaam of lof voor het resultaat.

Waarom zou men Nikolaas II dezen strengen toets ontfeggen? Hij had vele fouten begaan; welke heerscher beging ze niet? Hij was noch een groot aanvoerder noch een groot vorst. Hij was alleen een eerlijk, eenvoudig man van gemiddelde bekwaamheid, barmhartig van aard, en in heel zijn dagelijksch leven geschraagd door zijn Godsvertrouwen. Maar het geweld van allerbelangrijkste beslissingen concentreerde zich op hem. Op den top, waar alle problemen herleid zijn tot Ja of Neen, waar de gebeurtenissen menschenmacht te boven gaan, en waar alles onnaspeurlijk is, moest hij zijn antwoorden geven. Zijn taak was als die van een kompasnaald. Oorlog of geen oorlog? Aanvallen of terugtrekken? Naar rechts of naar links? Democratiseeren of stand houden? Weggaan

of volharden? Dat waren de slagvelden van Nikolaas II. Waarom zou hij er geen eer mogen behalen? De toegewijde aanval van de Russische legers, welke Parijs redde in 1914; de overwonnen doods-worsteling van een terugtocht zonder munitie; de geleidelijke weer bijeengebrachte strijdkrachten; de overwinningen van Broes-silof; Ruslands inzetten van de campagne 1917, onoverwonnen, sterker dan ooit; had hij geen aandeel in al deze dingen? Grootte en vreeselijke dwalingen ten spijt had het regime, dat hij personifieerde, op dat oogenblik den oorlog voor Rusland gewonnen.

Weldra zal hij worden neergeslagen. Een donkere hand, aanvankelijk dwaselijk geschoeid, mengt zich in 't spel. De tsaar exit. Verklein zijn daden, bezwalk zijn gedragingen, beleedig zijn nagedachtenis: maar vertel ons dan ook, wie anders capabel bleek. Wie of wat kon den Russischen staat leiden? Begaafde en moedige mannen; eierzuchtige en hartstochtelijke mannen; stoutmoedige en leidende geesten — daaraan was geen gebrek. Maar niemand kon de weinige eenvoudige vragen beantwoorden, om welke Ruslands leven draaide. Met de overwinning in de vuist stortte het ter aarde, levend verslonden door de wormen, zooals eertijds Herodes. Maar zijn dappere daden waren niet vergeefs. De doodelijk-getroffen reus had juist nog tijd om de toorts Oostwaarts, over den Oceaan, te reiken aan den nieuwen Titan, die lang gearzeld had, maar nu oprees en zich log begon te wapenen. Het Russische Keizerrijk viel op 16 Maart; op 6 April gingen de V. S. ten oorlog.

* * *

Van al de misrekeningen van het Duitsche opperbevel is er geen zoo merkwaardig als het feit, dat het niet in staat was te begrijpen wat een oorlog met de V. S. beteekende. Het is wellicht het sterkste voorbeeld van de dwaasheid, een oorlogspolitiek te baseeren uitsluitend op de raming van materiele factoren. Stel u eens voor dat men zich verbeeldde, dat de oorlogscapaciteit van 120 miljoen goedonderlegde blanken, beschikkend over de hulpbronnen van een onaantastbaar continent, ja, van een nieuwe wereld, kon worden afgemeten naar het aantal afgerichte soldaten, geoefende officieren, vervaardigde kanonnen en oorlogsschepen, waarover zij op een gegeven oogenblik toevallig beschikken!

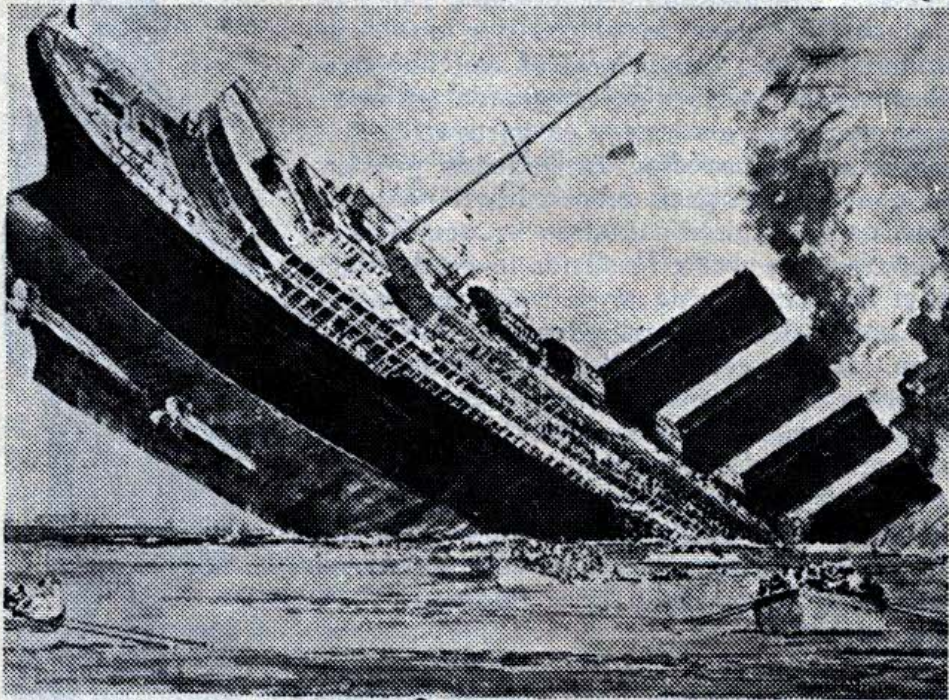
Stel u eens voor, dat men zoo weinig wist van de elementaire krachten, die besloten zijn in zulk een gemeenschap, dat men waande, dat deze teniet konden worden gedaan door een mecha-

Nicolaas II.

nisch instrument, duikboot genaamd! Stel u eens voor, dat men de vijandelijke daden van de grootste, zoo niet de grootste beschaafde natie ter wereld afwoog tegen de kans, dat zij niet tijdig meer op 't slagveld zou aankomen! Stel u eens voor, dat men het versleten, uitgeputte, reeds ver in de minderheid zijnde, heldhaftige Duitsche volk veroordeelde tot een doodelijken strijd met dezen frisschen, machtigen, onverzoenlijken tegenstander!

Het is niet noodig, den materieelen steun te overdrijven, door de V. S. aan de geallieerden verleend. Al wat men zenden kon, werd zoo snel en zoo royaal gegeven als mogelijk was, hetzij in mannen, in schepen of in geld. Maar zoo de fysieke kracht der V. S. feitelijk niet in belangrijken omvang werd gebruikt voor het neerslaan

De ondergang van de „Lusitania”.

van Duitschland; als b.v. slechts eenige twintigduizendtallen Duitschers door Amerikaansche hand vielen, de moreele uitwerking van Amerika's toetreden tot de zaak der geallieerden was de beslissende factor in den strijd.

Amerikaansche geschiedschrijvers zullen wellicht wat wijdloopig zijn, als zij het nageslacht precies uitleggen, waarom de V. S. juist op 6 April 1917 gingen deelnemen aan den grooten oorlog, en waarom niet eerder. Amerikaansche schepen waren al eerder tot zinken gebracht door Deutsche onderzeeërs; evenveel Amerikaansche levens waren verloren gegaan met de „Lusitania” als met de vijf Amerikaansche schepen te zamen, welker torpedeering onmiddellijk voorafging aan de oorlogsverklaring. En wat de zaak der geallieerden betreft, als die goed was in 1917, was die dan niet

even goed in 1914? Er waren tal van redenen van hooge politiek om ook in 1917 buiten den oorlog te blijven, nadat men zoo lang had gewacht.

De onbuigzame constitutie der V. S., de geweldige omvang en kracht van hun partij-organisme, de vaste termijnen, waarvoor ambtenaren worden gekozen, dit alles bekleedt den president met een grooter mate van autocratie dan vóór den oorlog welk staats-hoofd ook bezat. De uitgestrektheid van het land, de verschillende typen en belangen der enorme bevolking, de als veiligheidskleppen functioneerende wetgevingen van 50 soevereine staten, bemoeilijken de vorming van een algemeene publieke opinie, en geven de federale regeering een uitzonderlijke onafhankelijkheid, behalve in verkiezingstijden. Weinig moderne regeeringen hoeven zoo weinig rekening te houden met de opvattingen van de partij, die zij aan de stembusverslagen hebben; geen enkele staat geeft zijn hoogsten uitvoerenden ambtenaar, soeverein en partijleider tegelijk, zulk een persoonlijk gezag.

Het toeval der erfopvolging, dat een koning of keizer op den troon brengt, doet zich gemiddeld om de kwarteeuw voor. In deze lange periode, evenals in zijn heele leven vóór de troonsbestijging kunnen de eigenschappen en neigingen van den vorst door zijn onderdanen worden nagegaan. In beperkte monarchieën, waar de premier verantwoordelijk is, valt de keuze der natie meestal op staatslieden, die aan den weg hebben getimmerd, die leden zijn van de wetgevende macht en tegenover deze voortdurend aansprakelijk zijn voor hun houding. Maar de aard der verkiezingsmethoden in de V. S. maakt het steeds moeilijker, zoo niet geheel onmogelijk, voor een welbekend politicus om een kansrijk kandidaat te worden voor het presidentschap.

De keuze der partijleiders valt meer en meer op uitmuntende burgers met nobele karaktereigenschappen, die niet te zeer gemoeid waren in politiek of landsbestuur. Dikwijls is de kampioen, gekozen ter wille van de geestdrift en de idealen van tientallen millioenen, onbedreven in staatszaken, terwijl hij plotseling tot de hoogste macht wordt geroepen.

Natuurlijk zijn er uitzonderingen. Maar president Wilson behoorde daar niet toe. In al zijn kracht en al zijn zwakheid, was hij ondanks zijn veeljarig professoraat en zijn kort gouverneurschap, een onbekende, een ongemeten kwantiteit voor het machtige volk, dat hem in 1912 tot zijn heerscher koos. Voor de rest van de wereld was hij nog meer: mysterie. Het schijnt niet overdreven, te beweren, dat de actie der V. S. en dus de geschiedenis der wereld, in die afschuwelijke periode van Armageddon, afhing van de herenwerkingen van dezen man, met uitsluiting van vrijwel elken anderen factor, en dat hij oneindig directer dan wie anders ook, een persoonlijke rol speelde in het lot der volken.

De wanhoopsdaden der Duitsche oorlogsleiders lieten hem ten slotte geen gaatje meer om te ontsnappen. Op 31 Januari stelde Duitschland de V. S. op de hoogte van zijn plan de onbeperkte

duikboot-campagne te beginnen. Op 3 Februari kreeg de Duitsche gezant te Washington zijn paspoort, de vertegenwoordiger der V. S. te Berlijn werd teruggeroepen, en de president deelde het Congres mede, dat de diplomatieke betrekkingen met Duitschland verbroken waren. Maar Wilson had nóg een verdedigingslinie. Hij weigerde te gelooven, dat een „openlijke handeling” zou volgen op de mededeeling van Duitschlands bedoeling. Op 26 Februari was hij, doordat de Amerikaansche scheepvaart feitelijk stil lag uit vrees voor de Duitsche bedreiging, gedwongen, het Congres goedkeuring te vragen voor het bewapenen van handelschepen.

Op 26 Februari werd een Amerikaansch schip getorpedeerd en acht Amerikanen verdronken bij die gelegenheid.

Intusschen was de Britsche inlichtingendienst in het bezit gekomen van een schrijven van het Duitsche ministerie van Buitenlandsche Zaken aan den Duitschen gezant te Mexico, waarin hem werd opgedragen in geval van oorlog tusschen Duitschland en de V. S., een verbond met Mexico te sluiten, en Mexicanen hiertoe over te halen door hun de Amerikaansche gebieden Texas, Arizona en Nieuw-Mexico aan te bieden. Dit document, dat ook de mogelijkheid behandelde, Japan tegen de V. S. op te zetten, werd op 1 Maart door de Amerikaansche regeering gepubliceerd. In den loop van Maart werden vier Amerikaansche schepen tot zinken gebracht, waarbij 12 Amerikaansche levens verloren gingen. Op 1 April werd de „Aztec” getorpedeerd, en 28 Amerikanen verdronken. Op 2 April vroeg president Wilson van het Congres de verklaring, dat er oorlogstoestand bestond tusschen de V. S. en Duitschland.

Het Huis van Afgevaardigden constateerde op 6 April, dat de oorlog formeel was verklaard en dat „om het conflict tot een succesvol einde te brengen, alle hulpbronnen van het land ter beschikking worden gesteld door het Congres der V. S.”

Van den Atlantischen tot den Stillen Oceaan werd deze roepstem beantwoord. IJzeren wetten in zake dienstplicht, aangevuld door den socialen druk, die de groote meerderheid der bevolking tot tucht dwong, veroorzaakten een onmiddellijke eenheid in de openbare meening. Niemand hield zich staande in dien vloed. Pacifisme, onverschilligheid, tweedracht werden weggevaagd; en met een gebrul van staag-gegroeide gramschap, dat in zijn geweld elken tegen-kreet overstemde, sprong het volk van Amerika te wapen.

Gebrek aan menschen- materiaal.

*Britsch Kabinet en groot hoofdkwartier. —
De Franschen eischen ontlasting van hun
front.*

Een acuut gebrek aan menschenmateriaal volgde op de spilzieke campagne van 1917, en er vond een langdurig en nauwgezet onderzoek vanwege het oorlogskabinet naar de ons resteerende reserves plaats. De Britsche infanterie, die telkens de spits had moeten afbijten, was jammerlijk gedecimeerd. De bataljons waren ver beneden volle sterkte, of indien al op volle kracht, samengesteld uit nieuwe elementen. Ook de verliezen van de artillerie aan mannen en geschut waren uitermate zwaar. Het verlies aan officieren was zelfs nog onevenredig grooter dan dat der minderen. Van de officieren waren inderdaad meer dan gewone opofferingen geëischt. Meer dan 5000 waren bij het offensief van Passchendaele gedood en meer dan 15.000 gewond. Dit verlies was al bijzonder moeilijk aan te vullen, ja kon nimmer waarlijk volkomen aangevuld worden.

Wij hadden alle reden te verwachten, dat de voornaamste gevechtstaak voor 1918 in Frankrijk op de Engelschen zou neerkomen. Van de Franschen, die begonnen waren met de ongelijke slachting van 1914 en sindsdien onafgebroken bezig waren geweest met een inzet van om en nabij 120 divisies, moest noodzakelijk en uiteraard verwacht worden, dat zij de hun resteerende kracht — zij zou blijken, groot te zijn — voor uitersten nood zouden sparen. Het stond thans vast, dat de V. S., ondanks hun uiterste krachtsinspanning en hartstochtelijk verlangen, hun deel aan het lijden te torsen, in de slagen van het moment niet meer dan een ondergeschikte rol konden spelen. Slechts acht of negen Amerikaanse divisies toch werden in de linies verwacht, vóórdat de zomer grootendeels verstreken zou zijn. Hulp van beteekenis was in allerijl van het Westelijk front naar Italië gezonden, en niets viel in ruil daarvoor tegemoet te zien. Wij hadden ook bijna den geheelen last te dragen van den oorlog tegen Turkije; en Allenby, in plaats in staat te zijn divisies af te geven, hield veeleer onophoudelijk aan niet alleen om geldzendingen, maar ook om versterkingen. Extra strijdkrachten, zoowel Britsche als Indische, waren noodig voor het leger in Mesopotamië, en eindelijk was het front

van Saloniki, waar wij ons deel te torsen hadden, een bodemlooze put. Onder die ernstige omstandigheden nu hadden wij te rekenen op een toeslaan der Duitschers op een wijze, in kracht en verwoedheid verre alles te boven gaand, wat we tot dusver hadden meegemaakt.

De definitieve ineenstorting van Rusland had enorme massa's Duitsche en Oostenrijksche troepen vrijgemaakt. Den geheelen winter lang duurde de beweging van divisies en geschut van het Oostelijk naar het Westelijk front, en op kleine schaal tegen Italië, voort. Hoe groot die beweging inderdaad was, konden wij niet precies nagaan, maar de rapporten van de „Intelligence Service" waaraan ik placht te gast te gaan, openbaarden week aan week een eindeloozen stroom manschappen en materiaal naar het Westen. Bij een overzien van de krachten aan beide zijden op het hoofdtooneel van den strijd kon het geen twijfel lijden, of in het voorjaar zou Deutschland voor den eersten keer in den oorlog een groot numeriek overwicht in het Westen bezitten. Bovendien hadden de divisies van het Russische front bijna een jaar zonder ernstigen strijd gehad om op verhaal te komen en te oefenen. Al onze gevechtseenheden daarentegen waren in de laatste zes maanden van 1917 zoowat vijfmaal gedecimeerd. Ten slotte had, ongerekend de massa's Duitsche en Oostenrijksche artillerie, die in het Oosten waren vrijgekomen, de vijand nog minstens 4000 kanonnen aan Rusland en 2000 aan Italië afgenomen, benevens immense hoeveelheden oorlogsmateriaal van iedere soort.

Sir Douglas Haig eischte natuurlijk met klem zooveel officieren en manschappen als hij noodig had om zijn divisies zoo spoedig mogelijk op volle sterkte te brengen. Sir William Robertson gaf hem ruggesteun en was blijkbaar ernstig ongerust. Van mijn centrale positie tusschen het leger en het oorlogskabinet met, naar ik mag zeggen, den geheelen informatiedienst te mijner beschikking en met voortdurend nauw verkeer met den premier, hield ik niet op, aan te dringen op de onmiddellijke bewilliging van Sir Douglas Haig's versterkingen. Mr. Lloyd George zag met afgrijzen tegen de taak op, door scherpe wetten het restant van de mannelijke bevolking naar de slachtbank te drijven. Jongens van 18 en 19, mannen van rijperen leeftijd tot 45 jaar, de laatstoverlevende broer, de eenige zoon van zijn moeder (zijzelf weduwe), de vader en eenig kostwinner van een gezin, de zwakke, de teringlijder, de driemaal gewonde — allen moesten zich voor het vagevuur gereed maken. Tot het opvangen van den Duitschen slag wanneer deze kwam — als hij althans kwam — moest alles in het geweer gebracht worden: maar hoe kon de premier zeker zijn, dat onze laatste menschenreserves niet in een tweede Passchendaele zouden teloor gaan?

Ik betoogde met klem, dat het kabinet alle manschappen moest uitzenden, die noodig waren om het leger weer op kracht te brengen en tezelfdertijd iedere hervatting van het offensief absoluut verbieden. De premier echter was van gevoelen dat, waren de troe-

pen eenmaal in Frankrijk, hij niet sterk genoeg zou zijn om de militaire pressie naar een offensief te weerstaan, die zoo vaak reeds het wijzer oordeel van de staatslieden in den hoek had gedrukt. Hij kwam daarom, met heel de macht van zijn invloed, op voor een andere politiek. Hij keurde slechts een matige versterking van het leger goed, terwijl hij tegelijk in Engeland de grootst mogelijke reserves bijeenhaalde. Op deze wijze dacht hij in staat te zijn zoowel een Britsch offensief te voorkomen als den legers menschen toe te voeren gedurende het geheele jaar van verschrikking, dat naderde. Dit gebeurde inderdaad. Maar ik bleef er bij, en blijf er nog bij, dat het oorlogskabinet resoluut had moeten zijn, daar het dan ook krachtig genoeg zou zijn gebleken zoowel om het hooge commando in Frankrijk te rugsteunen als om het in bedwang te houden.

Officieele en openbare vertoogen werden versterkt door de krachtigste persoonlijke pleidooien. Niets echter werkte ook maar iets uit. De premier en zijn collega's uit het oorlogskabinet bleven rotsvast op hun stuk staan. Maar in zoover moet hun politiek recht weervaren: zij was niet zonder ampel beraad gekozen. De ministers waren definitief gekant tegen iedere hervatting van het Britsche offensief in Frankrijk. Zij verlangden, dat de Britsche en Fransche legers gedurende 1918 in een vast-

Lloyd George.

houdende en defensieve positie zouden volharden. Zij wilden van nabij zeggenschap houden over het hun resteerend menschenmateriaal, totdat de aankomst der millioenen Amerikanen uitzicht zou bieden op beslissend succes. Inmiddels zou actie in Palestina, met krachten die haast te verwaarloozen waren tegenover die aan het Westfront, Turkije misschien uit den oorlog jagen en de openbare meening opfleuren tijdens de lange wake van doodsvrees. Zij waren ten volle op de hoogte van de toenemende Duitsche concentratie tegen Haig en bespraken deze herhaaldelijk. Maar zij ge-

loofden, dat de Duitschers, als zij aanvielen, op dezelfde moeilijkheden zouden stuiten waardoor wij zoo lang gekweld waren en dat onze legers ruimschoots sterk genoeg waren voor de verdediging. Haig moest diensvolgens het voorjaar ingaan met een leger, welks 56 infanterie-divisies van een basis van 13 bataljons op een van tien waren geslonken (of van 12 op 9, als men de genie buiten rekening laat) en met 3 in plaats 5 cavalerie-divisies (twee Indische cavalerie-divisies waren uit Frankrijk naar Palestina gezonden).

Maar dit was nog niet het eind van zijn beproevingen. De Franschen, die ook in een wereld van illusies leefden, kwamen nu met den heftig uitgesproken eisch, dat de Engelschen een grooter stuk van het front zouden overnemen. Een vluchtige blik op de kaart laat zien, dat de Franschen, met 100 divisies, zijnde 700.000 geweren, 480 kilometer frontlijn bezet hielden, tegen de 56 Britsche divisies met haar 504.000 geweren slechts 200 kilometer. Met andere woorden: de Engelschen met meer dan $\frac{2}{3}$ van de Fransche geweersterkte hielden minder dan $\frac{1}{3}$ van het front bezet. Maar dit was een zeer oppervlakkige beoordeeling van zaken. Grootte stukken van het Fransche front waren permanent in rust en de schamele spoorverbindingen aan den overkant ervan, sloten de mogelijkheid van een ernstig offensief van den vijand uit. De Engelschen daarentegen bezetten bijna heel het meest actieve front en hadden tegenover zich, zelfs in Januari, een — evenredig genomen — grooter aantal Duitsche divisies dan tegen het Fransche leger werden aangevoerd. Tegenover het lange Fransche front waren 79 Duitsche divisies bijeengebracht, terwijl er niet minder dan 69 stonden tegenover den korten Britschen sector. Bovendien groeide de Duitsche concentratie tegen het Engelsche front met de week, en het was reeds uiterst waarschijnlijk, dat de eerste en voornaamste stoot daartegen gericht zou zijn. Voorts hadden de Franschen sinds April 1917 geen zwaren slag meer meegemaakt, terwijl het Britsche leger bijna onafgebroken offensief had te verduren gehad, waarbij het, gelijk wij zagen, verschrikkelijke verliezen had geleden. Ten slotte had de Fransche soldaat bijkans driemaal zooveel verlof om zijn familie te bezoeken als zijn Engelsche kameraad; d.w.z. er waren in evenredigheid op een gegeven oogenblik driemaal zooveel Fransche geweren absent uit de gevechtlijn als Britsche.

Onder druk zoowel van de Engelsche als van de Fransche regeering had Haig er in December in toegestemd, zijn front 23 K.M. uit te breiden, nl. tot Barisis; en deze verlichting der Franschen werd in Februari een feit. Een nieuwe eisch der Franschen om het Britsche front te verlengen tot Berry-au-Bac, 48 K.M. verder Zuid-Oost, werd, ofschoon geschraagd door een dreiging met aftreden van den heer Clemenceau, met succes afgewimpeld, dank zij een gelijksoortig dreigement van den Britschen opperbevelhebber.

Een nawinter van conflicten.

Om de eenheid in het opperbevel. — Robertson gepikeerd, Haig inschikkelijk. — De nieuwe defensie-tactiek.

De voortdurende wrijving tusschen Sir William Robertson en mr. Lloyd George leidde tot een uitbarsting in begin Februari 1918. De eerste minister streefde omzichtig doch onvermoeid naar eenheid in het opperbevel. Hij voelde zich niet sterk genoeg om zijn plan te ontvouwen. Een voorstel er door jagen, dat er onmiskenbaar toe zou leiden, dat de Britsche legers onder een Franschen bevelhebber zouden komen, dat ging voorloopig nog zijn krachten te boven. Men liep daarbij het risico van een gemeenschappelijk ontslag-nemen door Sir William Robertson en Sir Douglas Haig. Waarschijnlijk zou het oorlogskabinet hem niet als één man hebben gesteund; en vermoedelijk zou de liberale oppositie in haar geheel er tegen zijn geweest. De premier had zijn verlangens dan ook in zoover opgeschort, dat hij in December, sprekend over een onafhankelijk generalissimus, in het Lagerhuis had verklaard: „Ik ben zeer gekant tegen dit denkbeeld. Het zou niet gaan. Het zou slechts tot wrijving leiden, en niet alleen tot wrijving tusschen de legers, maar ook tot wrijving tusschen de volken en de regeeringen.”

Sir William Robertson.

Niettemin bleef Lloyd George door een reeks moeizame en begoochelende manoeuvres staag streven naar deze oplossing. Op 30 Januari wist hij in de bijeenkomst van den Oppersten Oorlogsraad te Versailles de aanneming te bewerkstelligen van een besluit om een algemeene reserve van 30 divisies in het leven te roepen en

deze toe te vertrouwen aan een commissie, waarin Engeland, Italië, de Vereenigde Staten en Frankrijk vertegenwoordigd zouden zijn, met generaal Foch aan het hoofd. Dit voorstel was zijn antwoord en dat van het oorlogskabinet op de beschuldiging, dat men onvoorzichtig de sterkte van het Britsche leger in Frankrijk verminderde tegenover de toenemende Duitsche concentratie. Het lijdt geen twijfel, dat, als zijn plan onmiddellijk was uitgevoerd, en Foch de beschikking had gekregen over 30 divisies, die speciaal tot taak hadden steun te verleen aan dat deel van het front, dat werd aangevallen, Sir Douglas Haig over meer resources zou hebben beschikt in het naderend uur van hoogsten nood. Sir Douglas Haig begroette echter het voorstel niet met instemming. Integendeel, hij verzette zich er tegen met alle middelen waarover hij beschikte.

Hij verklaarde, dat hij geen divisies kon missen voor de algemeene reserve, en verloor dus uit het oog, dat zij slechts van hem zouden worden weggehaald als de aanval elders loskwam. Zijn stafofficier laat zich in zijn rapport hoonend uit over het denkbeeld van een „uitvoerend comité”, dat reserves zou uitdeelen naar een „bewegelijk slagveld”, zooals dat bestond tijdens den terugtocht van 21 Maart. Nu het leidend genie van maarschalk Foch historisch vaststaat, kunnen wij met zekerheid zeggen, dat 30 divisies in zijn hand (waarvan 10 Engelsche) een veel tijdiger, overvloediger en practischer hulp zouden hebben beteekend bij de laatste heldhaftige worsteling van het Vijfde Leger dan ooit kon voortkomen uit de afspraak van onderlingen steun tusschen Haig en Pétain.

Maar Sir Douglas Haig gaf er de voorkeur aan, op deze afspraak te vertrouwen, hoewel deze zoowel onvoldoende als ingewikkeld scheen, en hoewel zij, toen er behoefte aan was, volkomen illusoir bleek. Het besluit bleef, zooals zoovele van den Oppersten Oorlogsraad een doode letter. En de gebeurtenissen namen haar loop zonder dat het Britsche leger de versterkingen kreeg, welke Haig had bepleit, of de reserves, voor welke Lloyd George had gezwoegd.

Hoewel de dertig divisies ontbraken, werd het „Uitvoerend Comité”, dat ze zou leiden, niettemin ingesteld. Sir William Robertson maakte er aanspraak op om, als chef van den Imperieelen Generalen staf, eenig vertegenwoordiger van Groot-Brittannië in het comité te zijn. Dit bracht een kwestie aan de orde, waarbij de premier zich sterk genoeg voelde om den strijd aan te binden. Hij noemde het een fundamenteel en principieel punt, dat beide posten niet door één man bezet mochten worden. Hij bood Sir William Robertson de keus tusschen beide aan. Eén kon hij krijgen, niet beide. Sir William Robertson, die niet bemerkte op welk onpleizierig terrein hij was gekomen, diende zijn ontslag in. Het werd onverwijld aanvaard. De vacante post werd dadelijk daarop aangeboden aan Sir Herbert Plumer, destijds commandant van de Britsche troepen in Italië, die hem even snel weigerde. De principes van militair plichtsgevoel, waaraan Sir Douglas Haig onveranderlijk vasthield, verboden hem, zelfs in een tijd van acuut meningsverschil met de regeering, zijn ontslagneming te voegen bij die van den chef van den generalen staf. Om kwesties, rakende de veiligheid der Britsche

legers die onder zijn bevel stonden, was Haig te allen tijde bereid heen te gaan. Maar dat was ook de eenige uitzondering op zijn regel. Was er ook maar een grein persoonlijke eerezucht in zijn brein aanwezig geweest, dan zou er een ernstige crisis tusschen het opperbevel en het civiel gezag zijn uitgebroken. Zijn blijven op zijn post, zonder verdere woorden, werd door het bezorgde oorlogskabinet met verlichting begroet, en Sir Henry Wilson werd onmiddellijk voor de vacante plaats in Whitehall aangewezen.

Aan de wrijving van dit intern geschil had ik geen deel. Ik was die geheele week druk bezig aan het front, en pas bij mijn terugkeer hoorde ik de quintessens van verscheidene spelers in dit drama. Mijn opvatting omtrent mijn eigen werk dwong mij, voortdurend met het gebeuren in de gevechtsweg in contact te blijven. De opperbevelhebber gaf mij de volste vrijheid van beweging in de Britsche zone en zorgde voor alle mogelijke faciliteiten. Ik was erg verlangend, krachtens persoonlijke waarneming de nieuwe methodes van positieverdediging te beoordeelen, die deel uitmaakten van de voorbereidingen van een grooten defensieven slag.

De situatie in de linies was geheel anders dan ik ze als bataljonscommandant in 1915 en 1916 gezien had. Het systeem van ineenslopende loopgraven met haar netwerk van prikkeldraad, haar borstweringen, schietverhoogingen, dwarsgangen en onderkomens, welker voorste reeks zeer sterk bezet was en vaak de krachtigste afweerlinie vormde, was verdwenen. Het contact met den vijand werd alleen in stand gehouden door een franje van vooruitgeschoven posten, waarvan er enkele versterkt waren, terwijl de andere hun heil slechts zochten in verborgen opstellingen. Daarachter kwamen over een diepte van 2 à 3000 meter ingewikkelde stelsels van mitrailleurnesten, bijna alle berekend op het geven van flankvuur en op het verlenen van onderlingen steun. Nauwe verbindingsloopgraven maakten het mogelijk, deze bij nacht te naderen en de manschappen af te lossen. Inplaats dat de prikkeldraadversperringen parallel met en over de geheele breedte van het front liepen, lagen zij thans in schuinsche richting evenwijdig aan elkaar, zoodat de aanvaller te lande kwam in een ruimte die ongenadig door mitrailleurvuur bestreken werd. Open ruimten tusschen belangrijke punten werden vrijgehouden voor de ongebreidelde woede van het beschermend spervuur. Dit was de gevechtsweg. Tweeduizend meter of daaromtrent er achter bevonden zich de stellingen der veldartillerie. Sterke verdedigingswerken, waaraan de sinds lang in onbruik geraakte naam „redoute” was gegeven, en diepliggende loopgraven en nog diepere onderkomens, welke zorgvuldig waren gecamoufleerd, dienden voor het samentrekken en het tijdelijk verblijf der steuntroepen. Achter deze weer, in bescheiden en onopvallende wijkplaatsen, bevond zich het hoofdkwartier der brigade, waarachter weer stonden opgesteld de groepen zware en middelzware batterijen, in opzettelijk-onregelmatige verdeeling. Begunstigd door prachtig weer en een kalmen dag, konden wij met eenige behoedzaamheid de puinhoopen van het dorp Avion bereiken, waar, bij groepjes van twee en drie, de alles ziende Canadee-

sche scherpschutters onafgebroken bleven vuren op de Duitsche voorposten, een 50 à 100 meter ver weg.

Ik moet eerlijk zeggen, dat al wat ik zag, zoowel in de linie als in de tot in fijne onderdeelen perfecte organisatie ver achter het front, mij vertrouwen in de kracht van het nieuwe defensieve systeem inboezemde. Dat systeem was door het leger van lieverlede ontwikkeld. Met spanning zag ik den dag tegemoet, dat de Duitschers eens een proefje zouden te slikken krijgen van dien bitteren drank, dien onze legers reeds zoo lang zelf hadden moeten slikken. Helaas gaf de toestand in dezen sector geenszins een juist beeld van dien op het geheele front.

De voorbereiding tot den eindslag.

Een origineele chef van den staf. — Het „sling” van een generaal. — Mechanische oorlogvoering. — Vóór den storm.

Er steekt geen kleineering in van de groote kwaliteiten en van het krachtig gezond verstand van Sir William Robertson, hier te spreken over het zeer groot genoegen waarmee ik de benoeming van Sir Henry Wilson tot chef van den Generalen staf vernam. Wij kenden elkaar al sinds jaren. Ik had hem het eerst ontmoet in Februari 1900 aan de oevers der Tugelarivier. Door een discussie met hem die in 1910 begon, kwam ik op de hoogte van het oorlogsprobleem tusschen Frankrijk en Duitschland. Ofschoon ik destijds tot ietwat andere conclusies over de beginfase van zulk een oorlog kwam dan hij, was ik hem zeer bijzonder verplicht. Nooit zal ik de merkwaardige voorspelling vergeten, die hij tijdens de Agadir-crisis, in Augustus 1911, in het Comité voor Rijksverdediging had gedaan. In dien tijd stonden wij zij aan zij. De crisis dreef over, en het geruzie over Ierland bracht verwijdering in onze persoonlijke betrekkingen. Als toegewijd zoon van Ulster wrokte hij, met een felheid die geen grenzen kende, over de Home Rule-politiek der liberale regeering. In de dagen van spanning, die aan de Britsche oorlogsverklaring aan Duitschland

Sir Henry Wilson.

voorafgingen, waren wij genoopt, verschillende keeren samen te komen, doch op zuiver officieele basis. De mobilisatie der vloot en de eindbeslissing om met Frankrijk mee te doen, waaraan ik mijn deel had gehad, hadden een onweerstaanbare uitwerking op Wilson's gemoed. Maar dat wist ik niet, en zoo was 't met groote verrassing dat ik op een Augustusmorgen ter Admiraliteit een beleefdheidsbezoek van hem ontving vlak voor zijn vertrek naar Frankrijk.

Hij kwam toen zeggen, dat alle vroegere verschillen waren uitgewischt en dat wij maar weer vrienden moesten zijn. Later verzette hij zich tegen de Dardanellen-expeditie. In dien tijd zag hij den oorlog alleen in het licht van de worsteling in Frankrijk. Had hij in de centrale instantie de leiding gehad, dan ware hij misschien een andere opvatting toegedaan geweest. In ieder geval omvatte zijn politiek als chef van den Generalen Staf een veel wijder gezichtsveld dan alleen het westelijk front. Doch deze meeningsverschillen schaadden, voor zoover ik kan nagaan, onze persoonlijke relaties niet, en toen ik later als bataljonscommandant in Frankrijk diende, was hij in ieder opzicht hoffelijk tegen mij en vaak bespraken we den geheelen toestand — den militairen en den politieken — met die vrijmoedigheid die ons op Whitehall eigen was in de dagen toen ik de hoogere in rang was. Zijn benoeming tot chef van den Generalen Staf leidde onmiddellijk tot de innigste harmonie tusschen de leiding der strategie en die over het materiaal. De oorlogsopvattingen die ik huldigde, en die in deze kolommen zijn neergelegd, vonden bij hem een warm en vruchtbaar onthaal.

In Sir Henry Wilson ontdekte het oorlogskabinet ten eersten male een deskundig adviseur van superieur intellect, die helder en krachtig den geheelen toestand wist uiteen te zetten en de redenen op te geven voor aanvaarding of verwerping van een bepaalden koers. Gewoonlijk wekken zulke kwaliteiten in Engeland — terecht of ten onrechte — wantrouwen. Maar in de leiding der openbare zaak komen ze in ieder geval bijzonder te stade. Intusschen was Sir Henry Wilson in zijn spreektaal gemanieerd; hij sprak in parabolen, gebruikte zonderlinge beelden en gewrongen zinnen. Hij had een eigen vocabulaire. De politici waren voor hem: „sleepjurken”; Clemenceau altijd „de Tijger”. Hij sprak hem zelfs met „Tijger” aan! Zijn trouwen adjudant Duncannon noemde hij „de Lord”. Hij sprak opzettelijk de namen van Fransche steden en generaals op een malle manier uit. Bij het bespreken van de ernstigste zaken gebruikte hij een luchtige taal: „Premier”, begon hij eens tot het oorlogskabinet, „vandaag ben ik de Boche”. Daarop volgde een diepgaande beschouwing van den toestand uit het standpunt van het Duitsche hoofdkwartier. Een anderen keer deed hij of hij Frankrijk of Bulgarije was, en altijd beurde naar mijn meening de ware inhoud der kwestie uit deze massa geaffecteerdheid het hoofd omhoog. Maar sommige ministers ergerden zich. Hij ging niet zoover als Maarschalk Foch, die soms een militaire schildering in pantomime aanschouwelijk maakte, maar beider wijzen om een oorlogsidee tastbaar te maken hadden toch veel gemeen.

Ik zie hem nog, zooals hij voor de kaart stond in de zittingzaal van

het kabinet en een zijner telegram-achtige appreciaties van den toestand gaf. „Vanmorgen, meneer, een nieuwe slag. Ditmaal zijn wij den aanval begonnen. Met twee legers: een Engelsch, een Fransch. Sir Haig zie-je hier, premier, erg weinig op z'n gemak, met zijn staf bij de goeie stad Amiens. En Rawly (generaal Rawlinson — d. S.) is links van hem, en Dèbby (generaal Debeney — d. S.) rechts van hem. Rawly gebruikt 500 tanks. 't Is een groote slag, en we dachten zoo dat je er van tevoren liever niet over hoorde." Precies voor de woorden instaan kan ik niet, maar dat was toch de manier van inkleeding van zijn betoog.

Wij moeten dankbaar zijn, dat om het toekomende een sluier hangt. Ik zou later nog eens in dat vertrek aanwezig zijn. Er was geen Henry Wilson. De premier en ik zagen elkaar aan, en op de tafel tusschen ons lagen de pistolen, die een uur tevoren het bloed van dezen ridderlijken man hadden vergoten.

Ik ben zoowel van mijn verhaal als van de chronologische orde afgeweken om eerbiedig deze hulde te brengen aan den meest omvattenden militairen „kop" van het Engeland van onzen tijd en aan een soldaat die, al commandeerde hij geen legers, bij wijlen een diepgaanden en gelukkigen invloed op den gang der grootste gebeurtenissen uitoefende.

Met Wilson kwam de schitterende Harington, die aan Plumer's zijde voor het tweede leger ongeëvenaarden roem had veroverd. Ik mag wel zeggen dat wij bij heel de voorbereiding van een campagne voor 1919 als één man dachten. Hij schraagde mij in mijn voornaamste plannen voor de equipeering der legers en wendde, onder Sir Henry Wilson, heel het gezag van den Generalen Staf aan tot doorzetting van de plannen voor één grooten „mechanischen" slag die, naar wij vertrouwden, zij 't te elfder ure, een eind aan de zaak zou maken.

In deze gunstige atmosfeer had ik begin Maart een algemeen overzicht van den oorlog, natuurlijk uit een oogpunt van munitievoorziening, en daarop ontvouwde ik de argumenteering voor den gezegden mechanischen slag.

„Oorlogen", zei ik, „zijn tot dusver gevoerd door de infanterie, de cavalerie en de artillerie, en deze zijn de drie erkende wapens. Ook is wel opgemerkt, met zekere juistheid, dat „de infanterie het leger is, dat de andere wapens als helpers gebruikt." Hoe echter ook, duidelijk is, dat er nauwelijks grooter uitbreiding en superioriteit aan deze drie wapens gegeven kan worden, dan die, welke voor 1919 reeds bereikt zijn. Daarentegen zijn in den modernen oorlog minstens vier nieuwe wapenen gekomen van de grootste mogelijkheden; en wel: vliegtuigen, tanks, gas en mitrailleurs.

„Tot de komst van de Amerikaansche strijdkrachten, d.w.z. bijna dit geheele jaar, zijn wij niet in staat, zonder hopeloos gevaar te loopen, om een algemeen slag uit te lokken; maar volgend jaar, in 1919, zullen wij wellicht ondubbelzinnig-superieur zijn in kracht. Dan zal het juist zijn, een slag uit te vechten — ik bedoel, een militaire beslissing te zien te krijgen, waarvoor de geheele sterkte der legers, elke man, elk kanon, elke hulpbron, binnen een uitermate beperkt

aantal dagen wordt te werk gesteld. Maar hoe? Op welke wijze komen wij den physieken en technischen moeilijkheden te boven, die tot dusver onzen acties zulke strenge beperkingen hebben opgelegd? Misschien zou driemaal zooveel man als de vijand heeft één manier zijn; maar die krijgen wij nooit. Drie of vier maal zooveel artillerie als wij nu hebben ware wellicht een tweede manier; maar ook die krijgen wij nooit. Dan blijven alleen over die nieuwe methodes, op zichzelf goed, beter nog in combinatie met de oudere methodes. Als wij aan het Britsche front niet meer artillerie bijeen kunnen krijgen dan noodig is om, laat ons zeggen twee groote gelijktijdige aanvallen vol te houden, en aan het Fransche front evenveel, moeten wij dan niet uitzien naar vervangmiddelen die het mogelijk maken dat er méér aanvallen, met steun alleen der plaatselijke artillerie, tegelijkertijd kunnen worden uitgevoerd? Gas is ongetwijfeld een dier vervangmiddelen. Tanks, als wij ze tot ontwikkeling brengen, leveren er ons minstens twee van den eersten rang. Wellicht bieden loopgraafmortieren nog meer mogelijkheden. Als de Fransche en Amerikaansche legers gelijksoortige methodes volgden, is er geen reden, waarom wij niet weer eens een algemeenen slag over 300 K.M. frontlengte zouden beleven, met in zijn korten tijdsduur den inzet der geheele sterkte van onze beste aanvalsformaties, en terwijl toch iedere aanval gesteund wordt door een of andere wetenschappelijke methode die het weet klaar te spelen met het prikkeldraad en de mitrailleurs van de vijandelijke verdediging.

„Dat zou oorlogvoering zijn, weloverlegd, via de crisis naar de beslissing — niet zomaar verspilling en afslachting, zachtjesaan wegsukkelen tot aan de algemeene ineenstorting.”

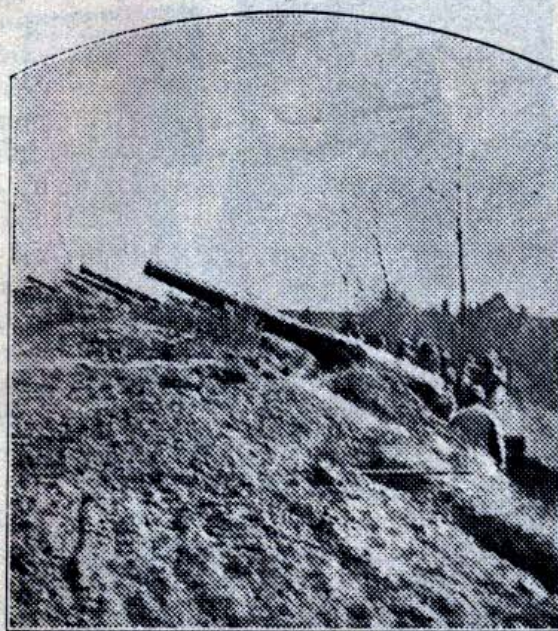
De woede van den storm zou nu weldra over ons losbreken, en de hierboven gegeven thema's zouden alras verlicht en gecorrigeerd worden door vlamrende gebeurtenissen. Ludendorff moest, met zijn heropening van de groote slagenperiode en met zijn opgebruiken van de Duitsche strijdmacht in wanhopige offensieven zonder de benodigde mechanische wapens en hulpmiddelen, vanzelf den „algemeenen slag over 300 K.M. front” der geallieerden uitlokken, die aan den oorlog een eind maakte; uitlokken, na tijden van ontzettend gevaar onzerzijds, een vol jaar vroeger dan onze beste plannen zouden hebben mogelijk gemaakt.

Duitschlands laatste kans verzuimd.

De geweldigste kanonnade der wereldgeschiedenis. — Ludendorff's wil was wet. — 110 Duitse divisies tegenover 70 Engelsche.

Toen de strijd bij Passchendaele wegstierf in den storm en het slijk van den winter, zagen Duitschlands militaire heerschers een nieuwe situatie onder 't oog. Ruslands ineenstorting had hen in staat gesteld 1.000.000 man met 3000 kanonnen van het Oost- naar het Westfront over te brengen. Voor het eerst sedert den inval hadden zij dus de meerderheid op de geallieerden in Frankrijk. Maar deze meerderheid zwond. De Vereenigde Staten hadden den oorlog verklaard en wapenden zich, maar waren nog niet aangekomen. Als de groote massa's Amerikanen konden worden geoefend, uitgerust, vervoerd en aan het front gebracht, zou het met het numeriek overwicht, dat Duitschland door Ruslands vernietiging had verkregen, meer dan gedaan zijn. Tevens was het Duitse Groote Hoofdkwartier op de hoogte van de zware verliezen, door het Britsche leger bij Passchendaele geleden, en meende het te kunnen rekenen op een bepaalden achteruitgang in de kracht en strijd lust van dat leger. Ten slotte schitterde de verbijsterende Duitsch-Oostenrijksche zege op de Italianen bij Caporetto met verleidelijken glans.

Dit was ongetwijfeld een gunstige gelegenheid voor vredesonderhandelingen. Rusland ter aarde, Italië naar adem snakkend, Frankrijk uitgeput, de Britsche legers leeggebloed, de U-booten nog

Een batterij van 15½ c.M. in actie.

niet verslagen, en de Vereenigde Staten 3000 mijl ver, dit alles schiep een situatie, waarin Duitsch staatsmanschap beslissend had kunnen optreden. Duitschlands ontzaglijke veroveringen in Rusland en de haat en toorn waarmee de bolsjewiki door de geallieerden werden beschouwd, zouden het Duitschland zeer wel mogelijk hebben gemaakt belangrijke territoriale concessies aan Frankrijk te doen, en Engeland het volledig herstel van België aan te bieden. Sovjet-Ruslands in den steek laten der geallieerden en diensgevolge het wegvallen van alle Russische eischen maakte het ook voor Oostenrijk en Turkije gemakkelijker te onderhandelen. Dit waren de elementen van deze groote kans. Het was de laatste.

Maar Ludendorff bekreunde zich om niets van dit alles. Wij moeten hem in dit tijdsgewricht zien als den alles-beheerschenden wil. Sinds den val van Bethmann-Hollweg hadden hij en Hindenburg, aan het hoofd van 't organisme van den Duitschen Generalen Staf, zich de leiding der politiek aangematigd, in elk geval die leiding verkregen. De keizer, innerlijk ontsteld door den keer der gebeurtenissen, verdacht van pacifisme, faalde steeds meer bij het spelen van zijn rol. Bij beslissende krachtproeven bleek dan ook de

militaire macht herhaaldelijk de sterkste. Zij stond op de speciale basis van militair oordeel, en was niet in staat vele van de belangrijkste krachten die in binnen- en buitenland aan het werk waren, op de juiste waarde te schatten. Ludendorff en Hindenburg konden, door met ontslag te dreigen, de harde besluiten afdwingen, welke zij wenschten. Hun beslissingen beheerschten Duitschlands lot. Maar zij kenden slechts een deel van het probleem en zij konden slechts die onderdeelen van de met hun opvattingen strookende politiek uitvoeren, welke binnen hun eigen militaire sfeer vielen. Hier ontbrak vol-

Gen. Hindenburg, Wilhelm en Gen. Ludendorff. komen die volmaakte combinatie van heerscher-veldheer-staatsman, die tot uiting komt in de personen van de groote veroveraars der geschiedenis.

Op 11 November 1917, een datum later om andere redenen gevierd, confereerden Ludendorff, Von Kuhl en Von der Schulenburg te Bergen. De superieuren-in-naam van deze groote stafofficieren

— Hindenburg, Prins Ruprecht en de kroonprins — werden niet lastig gevallen met het verzoek, er bij te zijn. De basis van de conferentie was, dat er een beslissend offensief in het Westen moest zijn; dat er slechts voor één zoo'n offensief troepen genoeg waren, zonder afleidingsoffensief elders; dat dit offensief moest beginnen in Februari of begin Maart vóór de Amerikanen hun kracht konden ontplooiën; en ten slotte dat 't het Engelsche leger was, dat men moest verslaan. Verschillende plannen werden besproken en bevel werd gegeven, ze alle tot in détails voor te bereiden. Elk plan kreeg z'n code-naam. Von Kuhl's plan van een aanval op het front La Bassée-Armentières was „St. George I"; een aanval op den Yperen-saliant „St. George II"; een op Atrecht-Notre Dame de Lorette „Mars". En ten slotte waren er de „Michaels" I, II en III. Eerst op 24 Januari viel ten slotte de keus, na diepgaande détail-studie, op de „Michaels".

Het doel van dezen aanval was, door het geallieerde front aan de Somme te breken van Ham naar Péronne. Aanvankelijk was als datum vastgesteld: 20 Maart. De slag zou eenige dagen later worden uitgebreid met den aanval „Mars Zuid", een aanval, genaamd „Archangel", zou door het zevende leger ten Zuiden van de Oise worden uitgevoerd bij wijze van afleiding.

Vergezeld van den generaal-intendant voor het geschut hield ik op 19 Maart een conferentie in het arsenaal te Montreuil met den chef van den staf, den leider van het tankcorps, en een aantal officieren en deskundigen, ten einde een plan voor het tank-program voor 1919 op te stellen en de aflevering der tanks in 1918 te organiseren. Ik logeerde bij den opperbevelhebber.

Na het noenmaal nam Sir Douglas Haig mij mee naar zijn eigen kamer en legde mij op de kaart den toestand uit, zooals hij dien inzag: De enorme Deutsche concentratie aan het Britsche front, en in het bijzonder tegenover het Vijfde leger, was onmiskenbaar. Hoewel er niets vaststond, verwachtte de opperbevelhebber elken dag een aanval van de eerste grootte. De vijandelijke opeenhooping in het Noorden maakte het mogelijk, dat het Britsche front van Yperen tot Messines werd aangevallen. Maar de voornaamste aanval kon ongetwijfeld worden verwacht op de sectoren van Atrecht tot Péronne en zelfs nog zuidelijker. Al deze mogelijkheden waren mij reeds den dag te voren uitgelegd door generaal Birch, den chef der artillerie. Zijn kaart wees zeer duidelijk de gebieden aan, welke door de Duitschers met mosterdgas werden besmet (waarschijnlijk om operaties aan beide zijden daar voor verscheidene dagen onmogelijk te maken), en de wijde hiaten tusschen die gebieden, door welke ongetwijfeld het vijandelijk offensief zou worden ingezet. Ook waren er geweldige vijandelijke concentraties, zij het niet zóó geprononceerd, tegenover de Franschen, in den Aisne-sector. In het algemeen gesproken was meer dan de helft der Deutsche divisies in het Westen tegenover de Britsche legers geconcentreerd. En op breede strooken raamde men het aantal Deutsche geweren, de belangrijkste aanwijzing, op gemiddeld viermaal zoo groot als dat aan het Fransche front.

De opperbevelhebber zag de aanstaande botsing gespannen, maar vastberaden onder het oog. Voortdurend wees hij op de onevenredige inspanning, die van zijn legers werd gevergd, door de overeenkomst van het oorlogskabinet met de Franschen om het Britsche front uit te breiden tot ten Zuiden van Barisis, een overeenkomst, waarin hij met tegenzin had berust. Ook beklagde hij zich over de pressie, die er bovendien nog op hem werd geoefend om een deel van zijn beperkte krachten beschikbaar te stellen voor de algemeene reserve. Zijn strijdkrachten waren zelfs voor een eigen reserve ontoereikend. Waar zou hij dan troepen moeten vinden voor een algemeene reserve? Ik zeide hierop, dat, indien, zooals hij geloofde de hoofdmacht van den vijand tegen de Engelschen zou worden in het vuur gebracht, hij van de geheele algemeene reserve zou profiteeren. Daarop antwoordde hij, dat hij de voorkeur gaf aan de regeling die hij had getroffen met generaal Pétain, volgens welke zeven of acht Fransche of Britsche divisies in gereedheid werden gehouden om naar het Noorden of naar het Zuiden op te rukken, al naar gelang de Engelschen of de Franschen zouden worden aangevallen.

Uit een algemeen overzicht van het front bleek, dat 110 Duitsche divisies stonden tegenover 70 Engelsche, en dat minstens 40 Duitsche divisies stonden tegenover ons vijfde leger; dat er 85 Duitsche divisies stonden tegenover 95 Fransche; en dat 4 Duitsche divisies stonden tegenover de eerste 9 Amerikaansche divisies bij St. Michael.

Ons gesprek eindigde om ongeveer 3 uur. Toen ik naar buiten kwam, stelde de generaal-intendant van het geschut mij voor, daar ik nog twee dagen had vóór de conferentie in zake den chemischen oorlog te St. Omer zou beginnen, een ijl-bezoek te brengen aan onze oude divisie, de 9de, waarin ik had gediend, toen hij haar commandeerde, en die nu werd aangevoerd door generaal Tudor, een van mijn oude Indische vrienden. Wij gingen dadelijk op weg. Generaal Tudor's hoofdkwartier was te Nurlu, in het verwoeste gebied 16 K.M. ten Noorden van Péronne, in het hart van het bedreigde front. Wij werden hartelijk ontvangen toen wij er na donker aankwamen, op een rustig front, slechts zelden verlicht door de flikkering van een salvo.

Generaal Tudor was vol verwachting. Alles was gereed. „Wanneer denk je dat het komt?” vroegen wij. „Misschien morgenochtend, misschien overmorgen, misschien de volgende week.” Wij brachten den heelen volgenden dag in de loopgraven door. Een doodelijke en verdachte stilte hing over het front. Soms viel er urenlang geen schot. Toch lag het zon-beschenen veld geladen met verwachting.

De 9de divisie verdedigde wat ze het „ramp-front” noemden, d.w.z. waar de frontlijn was gestabiliseerd na het geslaagde Duitsche tegen-offensief, dat op den slag bij Kamerijk volgde. Wij inspecteerden elk onderdeel van de verdedigingswerken, van het bosch van Gauche, bezet door de dappere Zuid-Afrikaners, de „Springboks”, zooals men ze noemde, tot de artillerie-stellingen op

de hellingen achter Havrincourt. Stellig was niets verwaarloosd wat door hersens en handen kon worden tot stand gebracht. Het front was $6\frac{1}{2}$ K.M. diep, een doolhof van versperringen en wetenschappelijk aangebrachte mitrailleur-nesten. De troepen, hoewel niet opeengehoopt, waren zóó geposteed, dat men van elkeen het volle profijt kon trekken. Geruchten en redelijke verwachtingen, dat de Duitschers groote hoeveelheden tanks zouden gebruiken, hadden geleid tot den aanleg van breede mijnvelden vol granaten, temidden van draadversperringen.

Langs de smalle paden door dit gebied zochten wij behoedzaam onzen weg. De zon ging onder toen wij het bosch van Gauche verlieten en afscheid namen van de Zuid-Afrikanen. Ik zie ze vóór me, kalm als de Spartanen van Leonidas aan den vooravond van Thermopylae.

Voor ik mijn bed opzocht in de ruïnen van Nurlu, zei Tudor mij: „Het is nu zeker op komst. Loopgraaf-raids hebben hedenavond aangetoond, dat zich niet minder dan acht vijandelijke bataljons bevinden op 800 M. front.”

De nacht was rustig, afgezien dan van wat artillerie-gerommel, meest op een afstand, en de bonzende ontploffingen van een enkelen vliegeraanval. Ik ontwaakte enkele minuten na vieren in een volkomen stilte, en lag te peinzen. Plotseling, na wat mij een half uur toescheen, werd de stilte verbroken door zes of zeven zeer luide en zeer zware ontploffingen op eenige mijlen afstand. Ik dacht, dat het ons 12-inch-geschut was, maar vermoedelijk waren het mijnen. En toen, net zooals een pianist zijn handen van boven naar beneden over de toetsen laat glijden, zwol in één minuut de geweldigste kanonnade aan, die ik ooit hooren zal. „Om half vijf 's ochtends, zegt Ludendorff in zijn rapport, kwam met een dreun ons spervuur neer.” Van verweg, zoowel uit het Noorden als uit het Zuiden, rolden het intense gebrul en de weergalm ons toe, terwijl door de reten van het zorgvuldig met papier beplakte venster de vlammen van het bombardement als flikkerend vuurwerk mijn kleine hut verlichtten.

Een der Amerikaansche 35 c.M. kanonnen, die de Duitsche linies op 35 K.M. afstand beschoten.

Ik kleepte mij aan en ging naar buiten. Op de eendeplanken buiten de officierscantine ontmoette ik Tudor. „Dit is h e t,” zeide hij, ik heb al onzen batterijen gelast, het vuur te openen. Je zult ze over een minuut hooren.” Maar het gekraak der Duitsche granaten, die 8 K.M. verder op onze loopgraven ontploften, was zoo overweldigend, dat men zelfs de toevoeging van het tumult van bijna 200 kanonnen, die van veel dichterbij vuurden, niet kon onderscheiden. Van het divisiehoofdkwartier op het hooggelegen terrein bij Urlu kon men het front mijlenver overzien. Het slingerde zich in een wijden boog van roode springende vlammen, zonder eind naar Noord en Zuid. De enorme granaat-ontploffingen op onze loopgraven leken elkaar bijna te raken, met amper tusschenruimten in plaats of tijd. Tusschen de barstende granaten stegen van tijd tot tijd de veel grooter vlammen op van ontploffende magazijnen. Het geweld en de intensiteit van dit bombardement overtrof al wat eenig mensch ooit te voren had gekend.

Slechts één kanon vuurde op het hoofdkwartier. Het behoorde tot de z.g. „Percy”-soort en al zijn granaten vielen, zonder schade aan te richten, op een honderd meter afstand. Vierhonderd meter Zuidelijker, aan den weg naar Péronne, vernielde een veel zwaarder stuk de divisie-cantine.

De dag brak aan over dit pandemonium en het vlammen-beeld trilde onder een rookgordijn, waaruit geweldige fonteynen van ontploffende ammunitie paddenstoelvormig oprezen. Mijn plicht riep mij weg en om 10 uur nam ik met gemengde gevoelens afscheid van mijn vrienden, en bereikte per auto, zonder ongeval Péronne.

Mijn indruk van Tudor was als van een ijzeren pin, in bevroren grond gehamerd, niet te verwrikken. En zoo bleek het ook. De 9de divisie handhaafde niet alleen haar slag-zone, maar ook haar voorterrein tegen elken aanval, en trok eerst terug toen zij daartoe bevel kreeg in verband met de algemeene beweging van de frontlijn.

Eén leiding van de Alpen tot de zee.

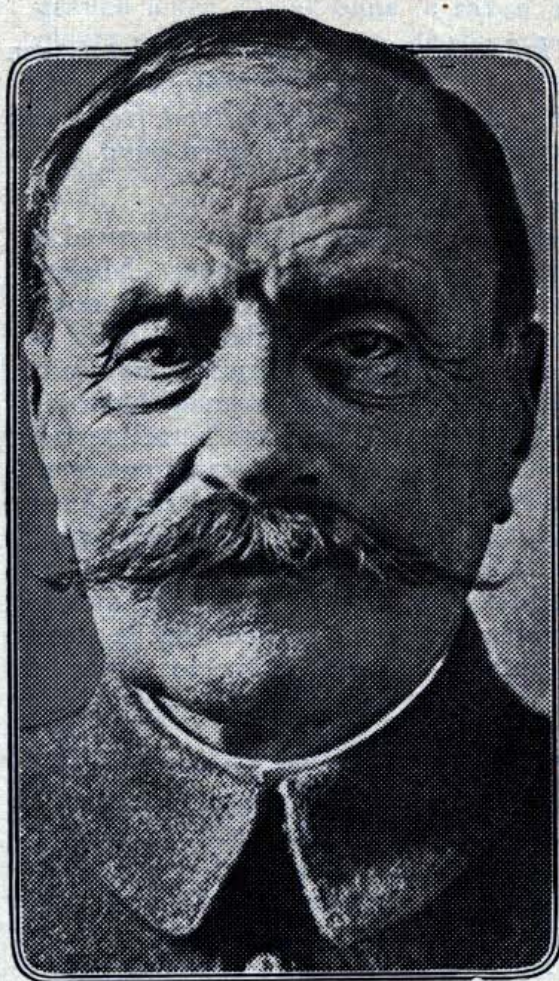
Foch krijgt het opperbevel. — „Het is een zware taak, die gij mij aanbiedt: een bedenkelijke situatie, een ineenslopend front, een verkeerd-loopende slag in vollen gang. Niettemin: ik neem het aan!”

Gezien de schaal waarop en de intensiteit waarmee hij werd ondernomen, kwantiteit en kwaliteit samen, moet „Michael” zonder voorbehoud beschouwd worden als de grootste stormloop uit de geschiedenis der wereld. Van de Sonsée tot de Oise, over een front van 80 K.M., wierpen de Duitschers 37 divisies tegelijk in het vuur, gesteund door bijna 6000 kanonnen. Even naar achteren hielden zij bovendien zoowat 30 divisies in reserve. Aan hetzelfde front stonden in de Britsche slaglinie 17 divisies en 2500 kanonnen, met 5 divisies in reserve. Ten overvloede was er een aanval bezuiden de Oise van drie Duitsche divisies tegen één Engelsche. Alles te zamen hadden de Duitschers aangebracht en te werk gesteld $3\frac{3}{4}$ millioen man, tegen 300.000 Engelschen. In de twee sectoren van elk 16 K.M. benoorden en bezuiden den saillant waar de 9e divisie stond, veroorloofde de hoegrootheid der vijandelijke formaties één aanvalsdivisie op iedere 1000 yard (914 meter), hetgeen beteekende een superioriteit van vier tegen één.

Wien was de overwinning? In tegenstelling tot het algemeen aanvaarde oordeel, ben ik van meening, dat de Duitschers, te oordeelen naar den harden maatstaf van winsten en verliezen, beslissend geslagen waren. Ludendorff kon geen enkel strategisch oogmerk bereiken. In den ochtend van den 23sten was hij gedwongen, zijn droombeeld van het overrompelen en tot aan de zee oprollen van de hoofdmacht van de Britsche legers op te geven en genoopt zich tevreden te stellen met de hoop, Amiens te nemen en misschien de Engelschen van de Franschen te scheiden. Na 4 April gaf hij deze beide secundaire oogmerken prijs. „Strategisch”, zegt hij, „hadden wij niet bereikt, hetgeen de gebeurtenissen van den 23en, 24en en 25en ons hadden doen hopen. Dat wij ook Amiens niet hadden kunnen nemen . . . was speciaal teleurstellend”. Wat was er dan gewonnen? De Duitschers hadden hun oud gevechtsterrein weer bezet en de stukken gebied die zij een jaar tevoren zoo wreed hadden vernield en verwoest. Opnieuw kwamen zij in het bezit van deze akelige

tropheeën. Geen vruchtbaar gewest, geen rijke steden, geen slagboom in rivier of bergketen, geen nieuwe ongerepte hulpbronnen waren hun belooning. Slechts kraterelden, zich afzigtelijk uitstrekend waarheen het oog ook dwaalde. De oude loopgraven, de uitgestrekte kerkhoven, de geraamten, de geblakerde boomen, en de vergruizelde dorpen — dat waren, van Atrecht tot Montdidier en van St. Quentin tot Villers-Bretonneux, de vooze vruchten van de geweldigste militaire plannen, den verschrikkelijksten stormloop, dien de geschiedenis der oorlogen heeft te boek gesteld.

De prijs, daarvoor door hen betaald, was hoog. Zij verloren voor den eersten keer in den oorlog in een verhouding van twee gesneuvelden tegen één dooden

Maarschalk Foch.

Brit, en van drie gesneuvelde officieren tegen twee Britsche. Zij maakten 60.000 gevangenen en veroverden meer dan 1000 kanonnen, alsmede groote hoeveelheden munitie en materiaal. Maar hun voorsprong in gemaakte gevangenen werd méér dan opgeheven door hun grooter aantal gewonden. Hun verspilling van materiaal overtrof hun winst aan materiaal. Was het menschenverlies der Duitschers ernstig, hun tijdverlies was fataal. De groote poging was gedaan en niet geslaagd. Een groot deel der Duitse reserves was in het veld gebracht en had de wederwaardigheden van den strijd ondergaan. Anderzijds had de klem van het gevaar der geallieerden inspanningen en opofferingen afgedwongen, die rijkelijk opwogen tegen hun verliezen.

Het geharrewar over de mérites van dezen strijd heeft een blijvend spoor achtergelaten in de Britsche politieke geschiedenis. Als Haig zijn leger niet bij Passchendaele had opgebruikt, of althans er mee had volstaan, dat offensief in September stop te zetten, zou hij — zonder iets meer dan de versterkingen welke hem gedurende den winter uit Engeland werden gezonden — genoeg reserves onder zijn bevelen hebben gehad om hem tot het houden van het bedreigde

front in staat te stellen. Ware er niet de schrik geweest, die Passchendaele in de harten van den premier en het oorlogskabinet had gezaaid, dan zou hij ongetwijfeld van zeer veel grooter versterkingen voorzien zijn. Aldus zou hij gewonnen hebben, zoowel door meer zuinigheid met levens als door grootere versterkingen. Als ondanks Passchendaele het oorlogskabinet hem versterkt had zooals had moeten gebeuren, had men het front op 21 Maart nog kunnen houden. De aansprakelijkheid voor de oorzaken die leidden tot de Britsche inferioriteit in getalsterkte komt gezamenlijk neer op het algemeen hoofdkwartier en het oorlogskabinet. Krachtens constitutioneele opvattingen rust de grootste verantwoordelijkheid op de regeering, die in gebreke bleef, den opperbevelhebber te nopen tot aanpassing aan haar zienswijze in zake een kwestie, die verre het militair of technisch gebied te boven ging, en die ook in gebreke bleef het leger volledig recht te doen wedervaren, alleen om haar meeningsverschil met den opperbevelhebber. Gezien echter het overwicht van den militairen invloed in oorlogstijd, en het ernstig gevaar van een botsing tusschen de „soldaten” en de politici drukt een zeer aanzienlijke aansprakelijkheid op het Britsche hoofdkwartier.

Mijn werk op de school voor chemische oorlogvoering bij St. Omer nam den geheelen 23en in beslag, en ik was eerst in den middag van den 24en weer te Londen. Op de school was geen bericht van eenige waarde over het verloop van den slag te krijgen geweest. Daarom ging ik onmiddellijk naar het ministerie van Oorlog, om nieuws uit Frankrijk te hooren. Sir Henry Wilson wees mij met het ernstigste gezicht de telegrammen en zijn eigen kaart. Wij liepen beiden op naar Downing Street, waar de premier hem verwachtte. Het was een heldere, frissche dag, en mr. Lloyd George zat in den tuin met Lord

French. Hij scheen te denken, dat ik met nieuws uit de eerste hand kwam en draaide zich naar mij toe. Ik vertelde toen, dat ik niets méér wist dan wat hij reeds in zijn telegrammen had gelezen en niets anders had gezien dan de eerste uren bombardement in een enkelen sector. Na eenige algemeenheden nam hij mij ter zijde en

HET OFFENSIEF VAN 21 MAART.

DE VETTE LIJN geeft het Duitsche front aan op 21 Maart 1918. Tot einde Maart wisten de Duitschers op te rukken tot Villiers-Bretonneux. (zie stippellijn), waar het offensief tot staan werd gebracht.

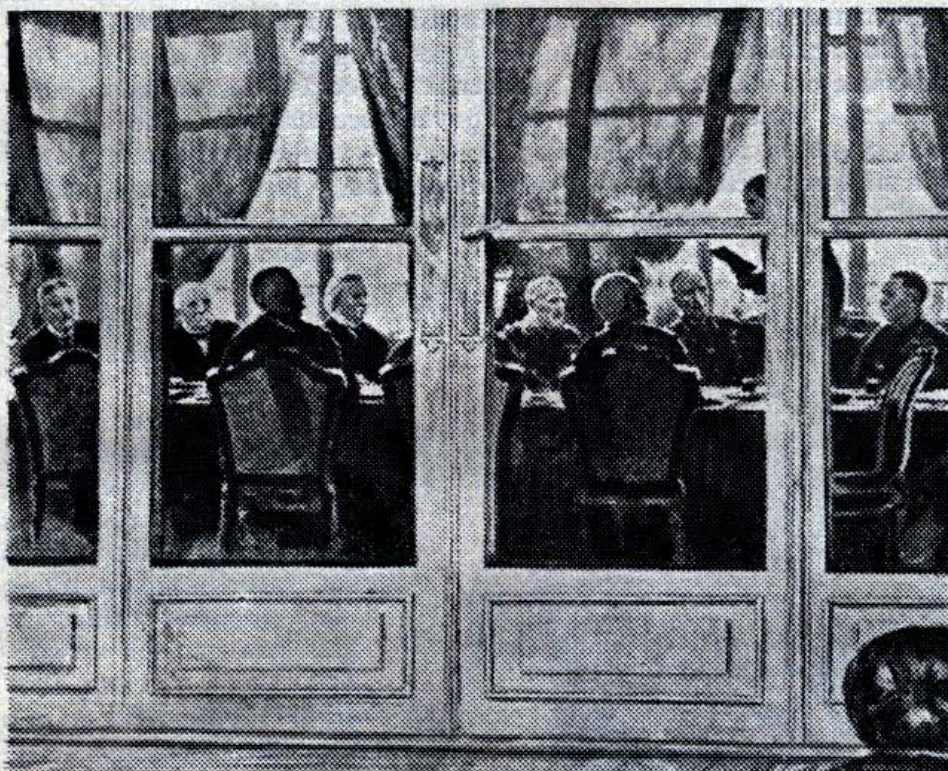
stelde mij de volgende vraag: Als wij de linie niet konden houden, die we zoo zorgvuldig versterkt hadden, hoe we dan meer achterwaarts gelegen posities konden houden met troepen die reeds verslagen waren. Ik antwoordde dat ieder offensief aan kracht verloor naarmate het langer duurde. Het was juist alsof men een emmer water over den grond leeggooit. Eerst schiet het water vooruit, dan siepelt het nog maar voorwaarts, en ten slotte houdt het stil, net zoolang, tot een volgende emmer wordt leeggestort. Na 50 of 60 K.M. zou er zeker een aanmerkelijke adempauze komen, gedurende welke het front kon worden hersteld als alle moeite daaraan werd besteed. Het bleek nu, dat hij reeds Lord Milner naar Frankrijk had gestuurd, ofschoon ik daarvan eerst niets vermoedde. De chef van den generalen staf zei, dat hij voornemens was dien avond over te steken. We spraken af, samen bij mij thuis op Eccleston-square te gaan dineeren, alvorens hij vertrok. Alleen mijn vrouw was er bij tegenwoordig.

Uit den geheelen oorlog kan ik mij geen avond van grooter spanning herinneren. Een der groote hoedanigheden van mr. Lloyd George was zijn gave om het verleden te vergeten en zijn geheele wezen te concentreeren op het voorzien in een nieuwen toestand. Er waren 250.000 man troepen in Engeland, die onverwijd gezonden konden worden. Hoe stond het met munitie en verdere toerusting? Wilson zei: „Wij kunnen wel eens duizend kanonnen verliezen,” en „dat men bergen munitie en voorraden van iedere soort in den steek had moeten laten.” Ik was dankbaar, te kunnen zeggen, dat men zich daarom althans het hoofd niet behoefde te breken. Alles kon op staanden voet uit onze reservevoorraden aangevuld worden, zonder deze merkbaar aan te tasten. Even later ging de chef van den generalen staf om zijn trein te pakken, en we waren met zijn tweeën alleen. Ik wil hier de onwrikbare vastberadenheid van den premier even neerleggen onder zijn in waarheid schrikbarende aansprakelijkheid.

Inmiddels was er iets gebeurd, dat, al beïnvloedde het het verloop van den slag niet, niettemin van kapitaal belang was. In den avond van den 24sten, toen de slag op zijn hevigst woedde, ontmoette generaal Pétain, wiens slappe en late steun ernstige bezorgdheid verwekte, Haig en zijn stafchef te Dury bij Amiens. Pétain gaf toen Haig „ten duidelijkste te verstaan . . . dat, als de Duitschers bleven opstuwen naar Amiens, de Fransche troepen, die toen in de buurt van Montdidier werden geconcentreerd in Zuidwestelijke richting zouden worden teruggetrokken ter dekking van Parijs. Pétain verklaarde, dat dienovereenkomstig aan deze troepen order zou worden gegeven. Hieraan kan geen twijfel bestaan. Inderdaad was die order gegeven.”

Bij het vernemen van dit fatale plan seinde Sir Douglas Haig aan den minister van Oorlog en den chef van den generalen rijksstaf, onmiddellijk over te komen. Maar beiden waren, zooals wij zagen, onafhankelijk van elkaar reeds uit zichzelf op weg gegaan. Milner, ingrijpend met de vereischte energie, reed per auto, na een onderhoud met Haig's stafchef te St. Omer, linea recta naar Parijs

en bracht daar den president der Republiek, Clemenceau en Foch bij elkaar. Samen gingen zij den 25en naar Compiègne, vroegen Pétain naar zijn voornemens, en brachten, Pétain zélf meenemend, op het middaguur van den 26sten te Doullens een bezoek bij Haig. Henry Wilson was daar reeds gearriveerd. De omvang van het gevaar had alle vooroordeelen en alle verzet doen wegsmelten, zoowel persoonlijke als nationale. Eén naam slechts zweefde op ieders lippen, Foch, een week tevoren nog een „kindsche oude” genoemd, was de onmisbare man. Hij alleen was van het formaat en de strijdvaardigheid om de onderlinge afscheiding van het Brit-

ZITTING VAN DEN OPPERSTEN OORLOGSRAAD TE VERSAILLES IN 1918: — Achter de tafel v. l. n. r. Pichon, Clemenceau, Lloyd George, Gen. Robertson, Gen. Wilson, de tolk, en veldmaarschalk Haig. Voor de tafel v. l. n. r. Baron Sonnino en Gen. Cadorna.

sche en Fransche leger te voorkomen. Milner stelde voor, om Foch het daadwerkelijk bevel te geven over de Fransche en Britsche legers voor Amiens. Haig verklaarde dat dit onvoldoende was, en dat Foch het daadwerkelijk opperbevel moest krijgen over de Fransche en Britsche legers „van de Alpen tot de Noordzee”. Op een conferentie te Londen, een maand tevoren, had de oude „Tijger” Foch heftig om zijn twijfel aangebitst: „Taisez-vous! ik ben de vertegenwoordiger van Frankrijk.” Nu was het Foch's beurt van spreken. „Het is een zware taak, die gij mij aanbiedt: een denkelijke situatie, een ineenslopend front, een verkeerd-loopende slag in vollen gang. Niettemin: ik neem het aan!”

Zóó was er dus voor den eersten keer aan het Westfront tot stand gekomen die eenheid van commando, waarop mr. Lloyd George zoolang reeds zijn voorzichtig, indirect, maar hardnekkig streven had gericht, en waaraan, wat er ook tegen moge worden aangevoerd (en dat is niet weinig) de geschiedenis een onschatbaar voordeel voor de zaak der geallieerden zal toekennen.

Een harde noot kreeg generaal Gough te kraken. Het Vijfde Leger hield na den 28sten op te bestaan. Zijn gedecideerde divisies werden met moeite achter de linies gereorganiseerd. De leemte werd aangevuld met de nu snel arriveerende Franschen, met cavalerie, met de geïmporteerde strijdkrachten, die uit alle scholen werden gerecruteerd, waarna generaal Rawlinson, uit dit schamel en verscheiden materiaal, een „Vierde Leger” begon samen te stellen, om daarmee de wankelende en fluctueerende gevechtswaardigheid vast te houden.

Gough kreeg nooit meer een gevechtscommando. Het kabinet drong aan op zijn verwijdering, op den — wellicht juisten — grond dat hij het vertrouwen van zijn troepen had verloren. Deze officier had zich in den oorlog van leider eener cavaleriebrigade weten op

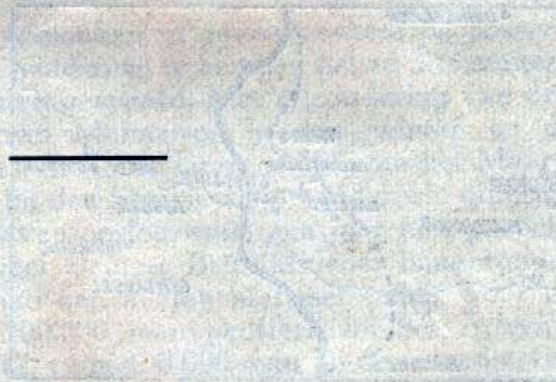
werken tot het bevelhebberschap over een leger. Hij werd geacht, zich bijzonder te hebben onderscheiden aan de Ancre, aan het eind van 1916. Met Plumer beet hij de spits af bij Passchendaele, zoolang de strijd daar duurde, en de blaam van den onfortuinlijken afloop bleef op hem rusten. Hij was een typisch cavalerie-officier, van een sterke persoonlijkheid en een vroolijke, jongensachtige charme. Een man die noch zichzelf, noch zijn troepen ooit spaarde — getuige Passchendaele, dat hem hevige verwijten van zijn hoogste subalternen bezorgde, waarvan het gerucht zelfs tot den gemeensoldaat door-

Gen. Gough, aanvoerder van het vijfde legercorps in den derden slag bij Yperen.

jaar lang was zijn reputatie dusdanig, dat zoowel troepen als leiders vreesden bij het Vijfde Leger te worden ingedeeld. Er bestond eenmaal een vaste overtuiging, dat bij dat leger de verzorging erbarmelijk was en aanvallen niet behoorlijk van tevoren werden bestudeerd. Onder die omstandigheden kon Gough zich ook niet

voldoende rechtvaardigen. Evenwel heeft ook de strengste criticus geen kans gezien, Gough's algemeene gedragslijn in den slag van 21 Maart te gispen. Het schijnt dat hij elken maatregel had genomen, zoowel vóór als tijdens den slag, die ervaring en energie aan de hand konden doen en die door de volslagen ontoereikendheid der hem ten dienste staande hulpbronnen werd mogelijk gemaakt; dat hij zijn bezadigdheid nooit verloor, dat zijn activiteit onuitputtelijk was, dat zijn groote beslissingen wijs en resoluut waren, en dat er geen episode uit zijn carrière eervoller is geweest dan de ramp, die zijn val tot gevolg had.

„Met den rug tegen den muur tot 't einde.”

*De Leie-slag. — Overwinnen of sterven. —
Het tweede hoogtepunt van den oorlog. —
De Duitsche verliezen nog zwaarder dan de
Engelsche.*

Op Dinsdag den 9en April begon de derde groote aanval der Duitschers op de Engelschen. Ten einde den Duitschen opmarsch naar Amiens te stuiten, had sir Douglas Haig zich genoopt gezien, zijn frontlinie elders te verdunnen. In plaats van dit overal gelijkelijk te doen, had hij een verstandige selectie-methode toegepast. Het groote centrale bastion tusschen Atrecht en het La Bassée-Kanaal hield hij op kracht. Dit omvatte het goed-verdedigbare en

De slag aan de Leie op 12 April 1918 — de vette lijn geeft het front aan op dien datum, de stippellijn het Duitsche front op 26 April d.a.v.

belangrijke mijngebied om Lens, zoowel als de hooggelegen terreinen met de sleutelposities van de heuvels van Vimy en Lorette. Ten Noorden hiervan moest het front wel gevaarlijk zwak zijn. Van de 58 Britsche infanteriedivisies hadden er 46 al aan de Somme gestreden. De divisies van het Vijfde Leger werden gereorganiseerd en waren niet in staat frontdienst te verrichten. Om het front van 40 K.M. tusschen het La Bassée-kanaal en het Kanaal van Yperen te verdedigen, beschikte Haig slechts over 6 divisies. Elke van deze divisies moest dus 7 K.M. verdedigen, en bijna al deze troepen hadden juist met zeer zware verliezen twee weken aan de Somme gestreden. Daar deze riskante troepenverplaatsingen niet konden worden voltooid in den angstigen tijd vóór de Duitsche slag viel, werd bijna 10 K.M. front bij Neuve Chapelle bezet door een Portugeesche divisie van vier brigades.

Op dit ontbloote front sloeg Ludendorff los, één dag vóórdat de Portugeezen zouden worden afgelost door twee Britsche divisies.

Het aanvankelijk succes van den Duitschen stoot overtrof Ludendorff's verwachtingen, en gedurende de eerste 48 uren van den slag vormde hij het besluit, het aanvalsdoel uit te breiden en met alle kracht door te stooten naar de Kanaalhavens. Van 12 April af werden de Duitsche reserves kwistig in den strijd geworpen en de twee Duitsche aanvoerders, Quast en Sixt von Arnim, werden aangemoedigd, vrijelijk te putten uit de in het Noorden geconcentreerde reserve. Begonnen als een afleidings-offensief, ten einde geallieerde reserves aan het Amiensfront te onttrekken, werd de slag aan de Leie een operatie van den eersten rang.

Uit Britsch, maar niet minder uit algemeen gezichtspunt, vormt 12 April vermoedelijk, na de Marne, het hoogtepunt van den oorlog. Het zag er naar uit, dat de Duitschers besloten hadden, alles op het spel te zetten om het leven uit Englands leger te hameren. In twintig dagen hadden zij bijna 90 divisies in drie groote slagen op een leger geworpen, dat er niet meer dan 58 telde, waarvan nog bijna de helft werd vastgehouden op frontdeelen, die niet werden aangevallen. Met een meerderheid in de aanvalszones van 3, dikwijls zelfs van 4, tegen 1, met hun schitterend geoefende stormtroepen, met hun buitengewone begaafdheid en durf bij het manoeuvreren met mitrailleurs en loopgraafmortieren, met hun nieuw doorsijpelingsstelsel, met hun invretend mosterdgas, met hun verschrikkelijke artillerie en hun groote krijgskunde, hadden zij goede kans van slagen.

De Franschen schenen verzonken in gevoelloosheid en passiviteit. Sinds de Nivelle-ramp hadden zij te kampen gehad met muiterij en hun overgebleven krachten gespaard. Met uitzondering van den kleinen „vuurwerk"-slag van Malmaison in den winter en de schriele en dralende divisies, die in de latere stadia van het Maart-offensief betrokken waren bij den Somme-slag, hadden zij, afgezien van den gewonnen loopgraven-oorlog, ruim een jaar niet gevochten. In dien tijd had het veel kleinere Britsche leger bijna zonder ophouden gevochten, en had het, al dan niet met reden, voor de gemeenschappelijke zaak 200.000 man geofferd bij het Atrecht-Messines-offensief van 1917, ruim 400.000 man bij de tragedie van Passchendaele, en thans weer bijna 300.000 man onder Ludendorff's schrikkelijken hamer. Op een leger, dat leeggebloed was door vreeselijke verliezen — de regimentsofficieren bij tienduizenden weggemaaid — de batterijen en bataljons aangevuld en opnieuw aangevuld met jonge soldaten, in den strijd gedompeld voor zij hun officieren of elkander kenden — op zulk een leger stortte zich nu de massale kracht van het wanhopige Duitsche Rijk.

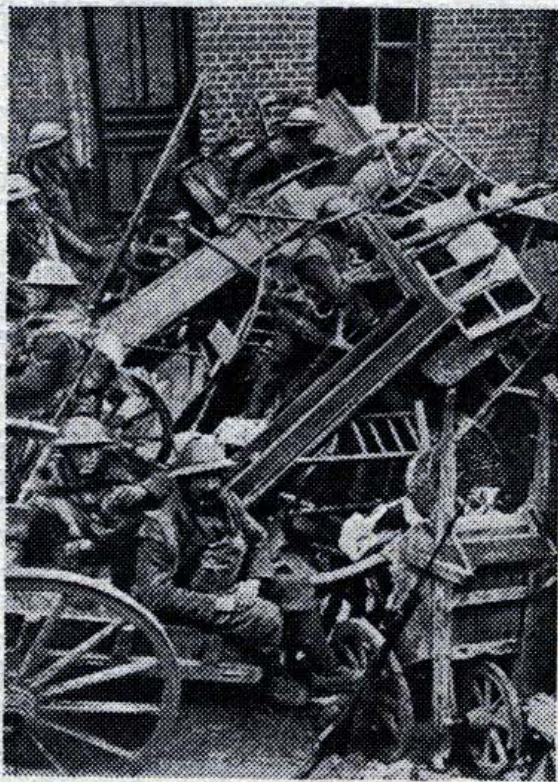
Bovendien kon men door terrein af te staan, den schok niet breken of ademruimte winnen. Geen grootscheepsche terugtocht, zooals de „Alberic"-manoeuvre, stond voor sir Douglas Haig open. Een paar kilometers kon men hier en daar wijken. De duur-gekochte grond van Passchendaele kon worden opgegeven, waardoor eenige opluchting was te verkrijgen. Yperen kon men, als laatste ressource, in den steek laten. Maar voor Amiens, voor Atrecht, voor Béthune, voor Hazebrouck moest hij staan of vallen.

In den ochtend van den 12den richtte de opperbevelhebber, gemeenlijk zoo gesloten en naar het scheen zoo koel, dan ook de volgende legerorder tot zijn troepen:

„Er is voor ons geen andere weg dan het uit te vechten. Elke stelling moet tot den laatsten man verdedigd worden. Niemand mag wijken. Met den rug tegen den muur en geloovend in de rechtvaardigheid van onze zaak, moet elk onzer vechten tot het einde.”

Alle eenheden en alle rangen van het Britsche Expeditieleger maakten zich dus gereed, te overwinnen of te sterven.

De schok hield aan. De versterkingen vulden de scheuren, elk uur gereten in de worstelende frontlijn. Compagnieën, bataljons, ja heele brigades werden weggevaagd, waar zij stonden.

Barricade in een der straten van Bailleul.

Ludendorff, vastberaden, genadeloos, belust op dit kansspel, verhoogde den inzet. Meer en telkens meer Duitsche reserves werden opgecommandeerd voor den stormloop. Het tumult van de kanonnade dreunde door Vlaanderen en weergalmde over het Kanaal. Maar niets kon de 55ste divisie rechts of de 9e links verwrikken. De Australiërs waren in aantocht, maar hun treinen kwamen laat. En heel den 12den en 13den April zag men de 4de gardebrigade den weg naar Hazebrouck versperren.

Zoo doorengemengd waren de eenheden en formaties aan het gevechtsfront, dat zich op een front van 4 K.M. elementen bevonden van vier divisies.

Neuve Eglise ging verloren; ook Bailleul en Meteren; en onder den intensen druk boog het front achterwaarts. Maar het brak niet. Toen op den 17den acht Duitsche divisies — waarvan zeven versche — krachtig werden teruggeslagen bij haar aanval op den vermaarden Kemmelberg, was de crisis van den Leie-slag voorbij. De orders van den opperbevelhebber waren strikt en getrouwelijk nagekomen.

Nog vóór het begin van den Leie-slag was sir Douglas Haig tot de overtuiging gekomen, dat Ludendorff van plan was, een krachtigen aanval te doen op het Britsche leger. Hij vroeg dan ook Foch om hulp. Ten einde zijn verzoek kracht bij te zetten, en tevens de goede betrekkingen met den generalissimus te handhaven, zond Haig den 10den April generaal Du Cane, die toen het 15de Britsche legercorps aanvoerde, dat aan de Leie streed, naar Foch's hoofdkwartier om daar als hooggeplaatst verbindingsofficier te blijven.

Haig's verzoeken brachten Foch in een uiterst moeilijke positie. Zijn eerste taak was, zijn reserves te verzamelen en te sparen. Contrôle op die reserves was, naar zijn meening, de voornaamste functie van een bevelhebber-in-het-defensief. Tien Britsche divisies waren reeds vrijwel weggesmolten en de overlevenden waren als versterkingen bij de rest ingedeeld. Wanneer zouden deze divisies weer geformeerd kunnen worden? vroeg Foch. Zouden de Engelschen, als de crisis van den slag voorbij was, niet de vermoeide Britsche divisies kunnen laten „rouleeren” aan rustige deelen van het Fransche front?

Deze tegen-desiderata klopten slecht met den wanhopigen strijd, waarin de Engelschen gewikkeld waren. Pijnlijke meningsverschillen kwamen op 14 April te Abbeville aan den dag op een conferentie tusschen Foch en Haig, waarbij ook Lord Milner tegenwoordig was. Foch's standpunt was, dat „la bataille du Nord”, zooals hij het noemde, aan het wegsterven was, en dat zijn reserves goed waren opgesteld om hetzij in Vlaanderen tusschenbeide te komen, hetzij in den slag om Atrecht, Amiens en Montdidier, welks hervatting hij elk oogenblik verwachtte.

Voor velen in officieele kringen maakte de reeks groote veldslagen, welke die weken had gevuld, den indruk van één langen waanzin. Men zocht troost in den dagelijkschen arbeid. Maar mijn werk hield mij in zulk een nauwe aanraking met het leger en zijn aanvoerders, dat ik uiteraard wel eenig begrip moest krijgen van de beteekenis der afzonderlijke gebeurtenissen. Ondanks alle critiek die ik had geoeffend, en hoe ik ook dacht over de Somme en Passchendaele, mijn hart ging toch uit naar den Britschen opperbevelhebber, nu hij de beproeving met zulk een prachtige onverwoestbare vastberadenheid onderging. Den avond van den 12en seinde ik hem: „Ik kan niet nalaten U een betuiging te zenden van sympathie en oprechte bewondering voor de schitterende wijze, waarop gij dag in dag uit de verdediging voert, en van diep vertrouwen in het resultaat.” Waarop hij antwoordde: „Hartelijksten dank voor uw vriendelijk telegram. Leger is zoo vastberaden mogelijk en vol geestkracht. Uw oude divisie onder Tudor heeft wonderen gedaan. Veel dank voor den prachtigen steun, door uw departement verleend.”

Den 25sten kwam het tot een ongelukkig voorval. De Fransche divisies, die zich van den 18den af achter ons front hadden ontplooid, hadden een deel van de frontlijn overgenomen en hielden dit sterk bezet met niet meer dan 3 K.M. per divisie. In dezen sector hield de Fransche 28ste divisie de onschatbare hoogten van Scher-

penberg en Kemmel bezet, welke laatste werd verdedigd door een bataljon van het 99ste regiment. Bij het aanbreken van den dag concentreerden de Duitschers op dezen heuvel en op de loopgraven aan zijn voet een verbijsterenden hagel van brisant- en gasgranaten. Men heeft gezegd, dat de Fransche maskers slechts gedeeltelijk tegen gas bestand waren. Hoe dit ook zij, de Fransche troepen aan weerszijden van den heuvel weken, na drie infanterie-aanvallen te

Op den Kemmelberg 23 April 1918. — Het stafkwartier op de helling, welke de vijand in den strijd van 24 en 25 April veroverde.

hebben afgeslagen, en zware verliezen te hebben geleden, en stroomden om 7 uur 's ochtends terug.

Hun terugtocht maakte, dat de troepen op den top benevens eenige Engelsche loopgraafmortieren en zware batterijen werden afgesneden. Een soortgelijk lot trof de Engelsche brigade, die de loopgraven aan den Franschen linkervleugel bezette. Zij werd uit de flank opgerold en niemand ontsnapte aan dood of gevangenschap. De ramp zou nog een ernstiger wending hebben genomen, als de daarop weer volgende Hooglanders-brigade haar rechtervleugel niet had teruggenomen en een verdedigingslinie had gevormd.

Het is buiten kijf, dat de betrekkingen tusschen de Fransche en Britsche commando's gedurende de gevechtsperiode welke op 21 Maart begon, niet werden gekenmerkt door groote waardeering voor elkanders militaire kwaliteiten. De Fransche staf was van oordeel, dat de Britsche had gefaald en een groote ramp op het gemeenschappelijk front had veroorzaakt, en men gaf openlijk uiting aan de meening, dat de hoedanigheid der Britsche troepen in die periode middelmatig was. De Engelschen van hun kant hadden den indruk, dat de hulp, hun verleend in uiterst-moeilijke omstandigheden, zoowel mager als traag was geweest, en dat het ingrijpen van Fransche steun-divisies bijna altijd gevolgd werd door een nieuwen terugtocht.

Niettemin was het ergste voorbij voor het Britsche hoofdkwartier, al wist het dit niet; en de rest van den oorlog hield, ondanks alle slachting, nog alleen maar overwinningen voor de Engelschen in. De verovering van Kimmelford was de laatste krachtsinspanning der Duitschers in dezen slag.

Veertig dagen lang, van 21 Maart tot eind April, had Duitschland zonder ophouden zijn grootste krachten gewijd aan het havenen en vernietigen van het Britsche leger. Honderd twintig Duitse divisies hadden telkens weer 58 Britsche aangevallen, groote successen behaald, meer dan 1000 kanonnen veroverd en 70.000 à 80.000 man gevangengemaakt. In die 40 dagen had het Britsche leger aan officieren verloren: 2161 gedood, 8619 gewond en 4023 vermist of gevangen; en aan minderen 25.967 gedood, 172.719 gewond en 89.380 vermist of gevangen; een totaal verlies van 14.803 officieren en 288.066 minderen. Dit was meer dan een derde van de Britsche troepen, die 21 Maart den strijd ingingen onder bevel van Sir Douglas Haig.

Maar deze schrikkelijke verliezen, in zulk een kort tijdsbestek toegebracht aan een betrekkelijk klein militair organisme, hadden de levenskracht van het leger niet gedoofd. Geen vitale positie was aan zijn greep ontworsteld. Geen moedeloosheid had zich van de troepen of hun leiders meester gemaakt. De machine bleef functioneeren, de mannen bleven vechten. Taai en onvervaard vochten zij en zij twijfelden niet, of, wat ook hun lot zou zijn, Engeland zou zegevieren, zooals het steeds had gedaan.

Door hun stug en weloverwogen verzet op elk punt, door ontelbare schermutselingen, die nimmer werden geboekstaafd, brachten de Engelschen den Duitschers zelfs grooter verliezen toe dan zij zelf leden, verliezen, die onherstelbaar waren in deze periode van den oorlog, verliezen die Duitschlands laatste krachtsinspanning in de kiem smoorden en die de doodsklok luidden in de ooren van het overspannen Duitse volk.

Er vielen aan Duitschen kant tegen de Engelschen in die 40 dagen: 3075 officieren gedood, 9305 gewond, en 427 vermist of gevangen; en 53.564 minderen gedood, 242.881 gewond en 39.517 vermist of gevangen; een totaal van 12.807 officieren en 335.962 minderen.

Een oprukkend leger maakt altijd veel meer gevangenen dan de

terugtrekkende tegenstander. Deze afgesneden eenheden zijn de
hooge prijs voor den terugtocht en zij beteekenen een blijvend
verlies voor den verdediger. Maar als men — onder dit voorbehoud
— de vermisten en gevangenen aan beide zijden aftrekt, blijft het
feit over, dat de Engelschen in deze veldslagen 308.825 Duitschers
neerschoten, terwijl hun eigen totaal aan dooden en gewonden
209.466 bedroeg, m.a.w. drie Duitschers werden getroffen tegen
twee Engelschen.

Thans was onze bondgenoot aan de beurt. De dorschvlegel, die
ons had gebeukt, zou weldra tegen de Franschen worden geheven.
Hadden wij te voren geweten wat hun beproeving zou zijn, dan
zouden wij dankbaar zijn geweest, dat zij hun krachten hadden
gespaard om er weerstand aan te bieden.

„Bijen der hel” aan den arbeid.

Voorbereidingen voor 1919. — De onvermoeide „Tijger”. — Tienduizend rups-auto's uit Amerika.

Gedurende deze geweldige worstelingen te land en ter zee, waar bij het lot der Kanaalhavens en zelfs de eenheid tusschen de Engelsche en Fransche legers in de weegschaal lagen, was verreweg het grootste deel mijner taak en gedachten: de toekomst. Heel den zomer werkte de Ministerraad voor een campagne, die, Gode zij dank, nooit werd uitgevochten. De overwinning in 1919 te verzekeren, het was een doelwit, dat zoowel bereikbaar als gebiedend was. Beheerscht door die overtuiging, concentreerde ik allen tijd en ieder denken, die ik na mijn dagelijksch werk overhield, op die taak. Ik had noch de verantwoordelijkheid, noch de macht; maar met den invloed dien ik bezat trachtte ik de Britsche en geallieerde politiek naar twee practische maatregelen te leiden: vooreerst, dat men zoo spoedig mogelijk en op zoo groot mogelijke schaal Amerikaanse strijdkrachten naar Europa zou brengen en ten tweede, dat men het plan zou beramen voor, en de toerusting voorbereiden van een mechanischen slag van beslissende grootte.

Zoodra ik kon melden, dat alle stappen ter aanvulling der materiele verliezen waren gedaan en zij onmiddellijk effect zouden sorteerden, zond de premier mij opnieuw naar Frankrijk met een min of meer delicate missie. In den ochtend van 28 Maart vertrok ik naar Parijs met opdracht, Clemenceau op te zoeken en zoo mogelijk ook Foch, en uit te vorschen, of de Franschen geneigd waren, een krachtigen aanval te doen aan de zuidelijke flank, ten einde eenigen druk van onze wapenen af te nemen. Zulk een directe maar ongewone vraag kon heel wel op een botte weigering uitloopen. Te Parijs aangekomen, verzocht ik daarom onzen verbindingsofficier, generaal Sackville-West, de zaak aan Clemenceau voor te leggen. Maar de Tijger veege alle formaliteiten terzijde. Wij zouden samen naar het front gaan, zei hij, en wel den volgenden morgen om 8 uur. We zouden Foch te Beauvais opzoeken, Rawlinson te Dury en alle Fransche hoofdkwartieren die binnen 't bereik lagen. We zouden ter plaatse-zelf en uit den mond van alle verantwoordelijke persoonlijkheden precies vernemen, welke inspanning het Fransche leger zich zou getroosten.

We brachten den geheelen dag van den 30sten aan het front door, bezochten alle commandanten, kwamen dicht genoeg bij de granaten om den „président du Conseil” zijn zin te geven, dineer-

den bij Pétain in zijn trein en keerden na middernacht te Parijs terug. Doodop, wilde ik juist in bed stappen, toen een lang cijfer-telegram van den premier binnenkwam. Mr. Lloyd George herhaalde daarin de boodschap, die hij dien dag aan president Wilson

Mr. Baruch.

had gezonden en waarin hij bij hem aandrang op de zending van Amerikaansche troepen op zoo ruim mogelijke schaal, hetzij in divisies, hetzij bij kleinere formaties, hetzij zelfs als complementen voor Britsche eenheden. Hij, de premier, beval mij voorts, dadelijk naar Clemenceau te gaan en er bij hem op aan te dringen, dat hij zijn beroep op Wilson ten krachtigste zou steunen. De Tijger ontving mij om 9 uur 's morgens, zonder een spoor van vermoeienis na de afmattende toeren van den vorigen dag te vertoonen, en schreef terwijl ik wachtte een uiterst krachtig en ontroerend beroep op den Amerikaanschen president. De actie, die deze in antwoord op deze verzoeken onder-

nam, was in de hoogste mate moedig. Voortaan was het voornaamste streven der V. S. er op gericht, manschappen naar Frankrijk te zenden tot de uiterste grens van de oceaan-transportmogelijkheden. In groote formaties en in kleine, getraind of half-getraind, ongeacht hun bewapening, toerusting of approviandeering, werd de jongelingschap van Amerika naar het Europeesche strijdtoneel uitgezonden. Het gebruik, dat men van deze groote aantallen manschappen zou maken, hun oefening, munitieverzorging, voedsel en kleedij — dat waren vragen van later orde. Inderdaad, dit was een daad van loyaliteit, zonder gelijke.

Niemand had, zonder drager te zijn van dien intensen machtsvorm, die gelegen is in de wilsuitdrukking van een vrij volk, het kunnen wagen, een politiek te decreteeren, die naar den schijn zóó onvoorzienend en zelfs roekeloos was. Honderd deugdelijke argumenten waren ertegen aan te voeren, maar alle stonden op lager plan dan die politiek zèlf. Van dit oogenblik af stortten de V. S. hun menschen Frankrijk binnen, en daardoor, meer dan door eenige andere actie, die binnen het bereik van hun macht lag, hielpen zij den oorlog tot een spoedig einde brengen.

Mijn taak bracht mij in nauw en voortdurend contact met de leidende Europeesche representanten van de Amerikaansche legerdiensten, en eveneens met generaal Bliss en in voorkomende gevallen met generaal Pershing. Van meet af werkten wij samen zonder een enkel misverstand of meeningsverschil. Pas na den oorlog had ik het voorrecht, persoonlijk kennis te maken met mr. Baruch, den voorzitter van den War Industries Board; maar reeds spoedig waren wij door bijna dagelijksche telegramwisseling op uitsteken-den voet met elkaar. Ik voelde dat daar aan het andere eind van den kabel een sterke, klare geest zat, die snel beslissingen nam en

voet bij stuk hield. Na een paar maanden samenwerking deed hij mij de zeer groote eer aan, in mijn handen de geheele aangelegenheid te leggen van den aankoop van nitraten voor de V. S. uit Chili. Het hoofdkwartier van de intergeallieerde nitraten-commissie was in Londen gevestigd, en ofschoon de Amerikaansche regeering destijds minstens zesmaal zooveel kocht als wij, vertrouwde mr. Baruch toch de Amerikaansche belangen in een lakoniek telegram aan mij toe. Ik werd nu de Nitraatkoning — de grootste die wel ooit zal bestaan; en ik regeerde bijna een jaar lang, natuurlijk met goedvinden der anderen.

Dag in, dag uit waren Stettinius, Loucheur en ik bezig met het vraagstuk der Amerikaansche artillerie. Het Amerikaansche departement van Oorlog wilde tegen einde Juni 1919 80 divisies in het veld brengen, numeriek wat infanterie betreft gelijk aan 200 Fransche of Engelsche divisies. De snelheid, waarmee de Amerikaansche troepen in Frankrijk geland werden, was hun munitieprogram reeds verre vooruit. Zij hoopten, einde 1918 48 divisies in Frankrijk te hebben. De omzetting van hun industrie was nog onvolledig, en zij konden uit Amerikaansche bron slechts een fractie van het totaal aantal manschappen wapenen, dat zij in den strijd gingen werpen. Legers van 80 divisies vereischten bijna 12.000 kanonnen van divers kaliber, met een onbeperkten munitiestroom daarachter. Tot dusver konden de V.S. niet rekenen op een capaciteit van meer dan 600 middelsoort en zware kanonnen en houwitser. Zij konden echter het materiaal leveren, waarin de immense geschutgieterijen van Frankrijk 8000 en die van Engeland 3000 kanonnen konden

CLEMENCEAU AAN HET FRONT. — Ondanks een oogziekte en de protesten van zijn geneesheeren bezocht Clemenceau in het voorjaar van 1918 het front.

vervaardigen. Door overneming van een, naar behooren pasklaar gemaakt Britsch patroon, konden alle Amerikaansche en Canadeesche fabrieken, die wij tot dusver reeds benut hadden, onmiddellijk in orde worden gemaakt voor de behoeften der V. S. zoowel aan kanonnen als aan munitie. De welbekende nadeelen van een gemengde bewapening verliezen veel van hun beteekenis, als de legers van reusachtige schaal zijn, speciaal wanneer elk soort kanon uniform voorkomt bij alle strijdkrachten van één land.

Hoe langer wij met de Amerikanen werkten, en hoe meer onze aangelegenheden van elkaar afhankelijk werden, des te beter werden onze betrekkingen. In October kwamen wij af van allerlei regels die in de eerste dagen van ons gemeenschappelijk werk waren voorgeschreven, en over bleef een „gentleman's agreement” om elkaar met alle denkbare middelen te helpen, met als eenigen toetssteen het betrekkelijk belang van de door elk bewezen diensten aan de gemeenschappelijke zaak.

Het is prettig, zulke herinneringen de revue te laten passeeren in jaren, die wel niet vreeselijk meer zijn, maar soms toch wel onplezierig. Geen Britsche minister had meer en intensiever dagelijksch werk te beredderen met Amerikaansche vertegenwoordigers, dan ik in 1918. En geen geallieerde kon meer begrip en breeder medewerking vinden, dan de minister van Munitie bij den War Industries Board der V. S.

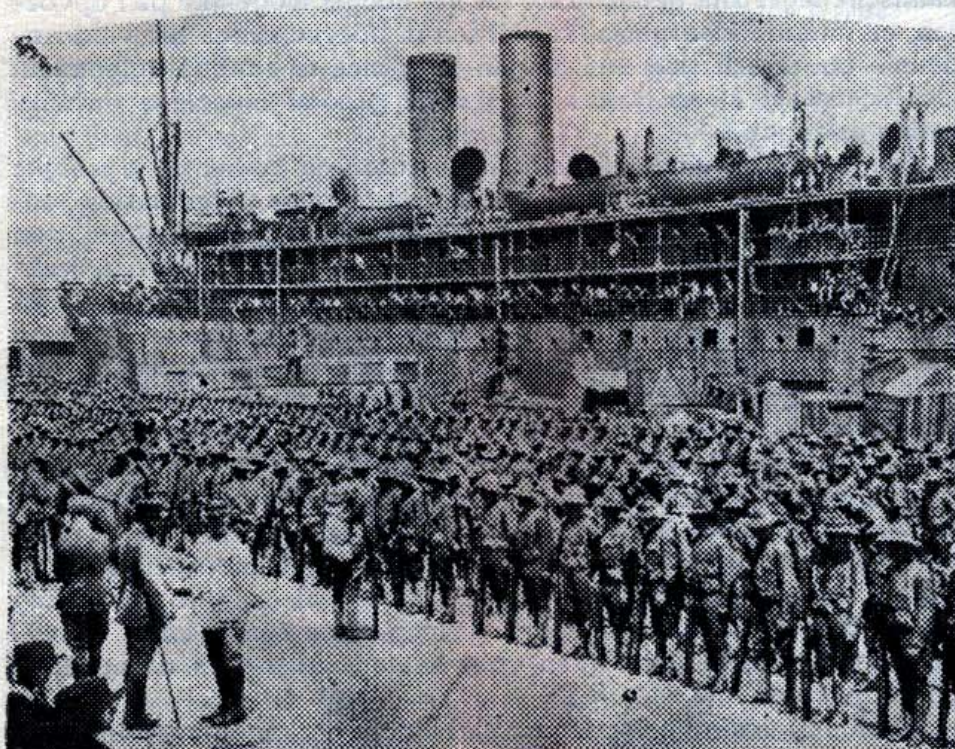
Van Mei af wees de opperbevelhebber mij een regelmatig verblijf toe in de zone van zijn legers. Ik kreeg een paar kamers en een keukentje in een oud Fransch landhuis te midden van prachtige lanen nabij het dorp Verchocq. Ik kon daar per vliegtuig in twee uur van Hendon komen en aldus 's morgens op het ministerie van Financiën werken en 's middags het verloop van den grooten slag volgen. Ik kon komen en gaan aan het front wanneer ik wilde, en, zoover als dat ging eigenlijk zonder onnoodig gevaar, kijken wat er te kijken viel. Zoowat een vijfde van mijn werk was in het hoofdkwartier of te Parijs gelegen, waar het ministerie van Marine uitgebreide établissements had. Op de een of andere wijze, en met als gezelschap nu den eenen, dan den anderen generaal, wist ik bij haast iederen belangrijken slag in het laatste gedeelte van den oorlog te komen. Eens vloog ik in een gevechtsvliegtuig tusschen de linies, terwijl beneden mij een actie van beteekenis aan den gang was. Maar van onze hoogte van 2300 meter, die we moesten in acht nemen met het oog op de Duitsche artillerie, was er niets anders te ontwaren dan de barstende granaten van het spervuur ver omlaag. Het is onmogelijk, een modernen slag te zien. Men is er altijd of te ver af of te dicht bij.

Middelerwijl schoten de plannen en voorbereidselen voor 1919 gestadig op. Maeterlinck zegt, dat de God der bijen de toekomst is. Wij op het ministerie van Munitie waren de bijen der Hel, en wij vulden onze bijenkorven met klinkklare moordzucht. Ik sta verwonderd, nu achteraf, na den oorlog, wanneer ik herlees die duivelsche plannen tot menschenmoord op groote schaal door werktuigen of chemische stoffen, waarop we ons hartstochtelijk toelegden. „Les

bons pères de famille sont capables de tout". We ontzegden ons niets wat de oorlogswetten, met haar Duitsche toepassingen, ons toestonden.

De mechanische slag nam thans definitief vorm aan.

Ik voelde mij in Juli sterk genoeg staan om in Amerika een order-in-eens te plaatsen van 10.000 „rupsauto's". Mr. Henry Ford's machtig bedrijf was, met andere Amerikaansche ondernemingen, in staat dit contract uit te voeren zonder aan zijn andere verplichtingen te kort te doen. Mr. Perry, een van mr. Ford's vertrouwde helpers, die reeds een tijdlang diende bij het ministerie van Munitie, werd in bijzondere missie naar Washington gezonden, om daar, alléén aan mr. Baruch, mondeling het geheele schema en doel van onze aan-

Ontscheping van Amerikaansche troepen.

vraag uiteen te zetten. Mr. Baruch raadpleegde even den president, en in een ommezien waren alle moeilijkheden terzijde gevaagd. Er werd verder niet geïnformeerd, en algeheele aflevering der 10.000 stuks tegen het voorjaar gegarandeerd. Zóó groot wederkeerig vertrouwen tusschen Amerikanen en Engelschen was er bereikt, en zóó groot gezag hadden beide kanten, dat niet meer dan drie of vier personen van het doel dezer bestelling behoefden af te weten.

De zaak werd geopenbaard aan Foch, op wien zij een gunstigen indruk maakte. Op 24 Juli richtte hij een rondschriften aan alle geallieerde legers, waarin hij verzocht om zoo spoedig mogelijke mededeeling van de strijdmachten, die zij op 1 Januari en op 1

April 1919 aan het front konden hebben. En dit wel ingedeeld in vijf chapters: 1. aantal divisies en haar reservemassa; 2. artillerie (veld, zware en zeer zware, alsmede de munitie); 3. aantal gevechtswaarnemings- en bombardementsvliegtuigen; 4. „chars de combat” (tanks) — licht, middelsoort en zwaar, ongerekend „chars de service” (hulptanks); 5. mechanische vervoermiddelen-te-land voor artillerie, munitie en voorraden van iederen aard. Hij voegde daaraan toe: „Om de eindbeslissing in den oorlog zoo vroeg mogelijk in 1919 te verkrijgen, moet elk der geallieerde naties tegen het begin van dat jaar haar maximum aan effectieven in gereedheid brengen. Derhalve moeten de Britsche en Fransche legers hun huidige aantal infanterie-divisies handhaven en in stand houden, het Amerikaansche leger zijn getalsterkte tot het hoogst mogelijke peil opvoeren, en munitie klaargemaakt worden in hoeveelheden die voldoende zijn om er een slag van langen duur mee te kunnen volhouden. De luchtvaart en de tanks moeten de grootst mogelijke ontwikkeling erlangen”.

Zoo stond dus eindelijk de hoogste autoriteit achter de eigenlijke denkbeelden, en de bezwaren van half-ingelichte potentatjes konden zonder de noodzaak van gevaarlijk-omslachtige uitlegging, van de baan worden geschoven. Ofschoon rondom ons hevige gevechten woedden en het geschut onverpoosd donderde, bleef te midden van een levendig bestaan vol beweging en activiteit mijn geest op dat ééne beeld der toekomst rusten: 10.000 gevechtstanks, groote en kleine, speciaal gemaakt voor den bodem waarop zij hadden te opereeren, tegelijk voorwaarts optrekkende achter het spervuur der artillerie, over aanvalsfronten van samen 3 à 400 Kilometer; en daarachter weer, in samenwerking er mee, Engelsche, Fransche en Amerikaansche infanterie; en achter deze weer 10.000 rups-auto's, ongewapend en ongepantserd, maar elk meevoerend over akkers, beemden en loopgraven al het voedsel, munitie, toerusting en voorraden van iedere soort, genoeg voor één peloton, terwijl de wegen zouden vrij blijven voor het oprukken van de artillerie en de reserves.

Doch de fortuin had vroegere en blijdere ontkenningen in petto.

Parijs in gevaar?

De slag bij den Chemin des Dames. — 20 K.M. op één dag teruggeslagen. — „Vechten vóór Parijs, in Parijs, achter Parijs.”

Maarschalk Foch zag met nimmer-falend oog de groote, eenvoudige lijnen. Niet van de wijs gebracht door de massa schrikkelijk belangrijke, maar hier niet ter zake dienende overwegingen, die de kardinale kwesties in de schaduw stelden, rangschikte hij de strategische behoeften der geallieerde legers in de juiste volgorde. Van deze was onbetwistbaar de eerste: de eenheid der Fransche en Britsche legers; de tweede: het vasthouden der Kanaalhavens; de derde, maar in veel minder beslissende sfeer, de verdediging van Parijs. Pétain toonde echter bij meer dan één gelegenheid, dat hij de zaak anders taxeerde. Zijn houding in den avond van 26 Maart, welke de conferentie van Doullens verhaastte, bewijst, dat hij het verlies van Parijs als een grooter ramp zou hebben beschouwd dan de verbreking van den samenhang tusschen de Fransche en Britsche legers. Parijs had in Juni 1918 door de Duitschers bezet kunnen worden, zonder dat de ineenstorting der Centralen in November ook maar met één uur zou zijn vertraagd. Maar het verlies van de Kanaalhavens en diensvolgens de halveering van Englands militaire kracht zou nóg een jaar oorlog hebben beteekend; en de uiteenscheuring der Britsche en Fransche legers zou licht tot hun totale nederlaag hebben geleid. Gelukkig boorde Foch's gezond verstand door den mist van valschen schijn. Van het oogenblik af, dat hij het opperbevel verkreeg, concentreerde hij, in volle harmonie met de Britsche opvatting, de reserves zóó, dat het verband tusschen de beide legers gehandhaafd bleef. En achter hem verklaarde Clemenceau, toen de nood drong, met evenveel begrip: „Ik zal vechten vóór Parijs, ik zal vechten in Parijs, ik zal vechten achter Parijs”. Zóó waren deze groote mannen in staat, hun geest te verheffen boven de innigste verzoeking van hun hart; en op deze wijze vonden wij den weg naar veiligheid door de bakens der waarheid te onderkennen.

Foch's besluit, de reserves in Vlaanderen en tusschen Compiègne en Amiens te concentreeren, leidde er toe, dat gevaarlijke gapingen moesten worden aanvaard aan andere belangrijke deelen van het front. Het Noordwaarts verplaatsen van zooveel Fransche divisies werd met diepe bezorgdheid aanschouwd door Pétain en het Fransche hoofdkwartier. Pétain deed zelfs een krachtige poging om de

laatste reserves vast te houden. Maar Foch hield vol. Toen de Leie-slag zonder beslissing was geëindigd, kwam Ludendorff dan ook tot de ontdekking, dat hij den slag om Amiens niet kon hervatten. Zoo zat hij opgescheept met twee saillantten, veroverd ten koste van vele aan de reserve onttrokken krachten. In geen van

HET DUITSCHE OFFENSIEF VAN 27 MEI. — Het gearceerde deel geeft het terrein aan, dat de Duitschers bij het offensief in Mei op de Franschen veroverden. Het front bij Chateau Thierry was slechts 100 K.M. van Parijs verwijderd.

beide kon hij vooruit, gezien de krijgsmacht aan den anderen kant, en uit geen van beide wilde hij zich terugtrekken, daar hij de kans liep het reeds broze vertrouwen van Duitschland te schokken. Elk van deze saillantten had zijn bijzondere na-deelen voor de Duitsche troepen. In het Somme-gebied waren zij veroordeeld te midden van de door henzelf aangerichte verwoestingen te toeven, en met verbindingen die, hoewel verbeterd, het opzetten van een eerste-rangs offensief onmogelijk maakten. In de sail-lant van Bailleul was de toestand nog veel erger.

Het moet wel met sombere voorgevoelens zijn

geweest, dat Ludendorff het punt van den volgende aanval koos. Uiterlijk scheen alles best te gaan. In wezen was alles mislukt. Nog bleef de troost van een wraakneming „pour la galerie”. Nog waren er geweldige reserves. Nog kon een verblindende zege worden behaald, die, hoewel waardeloos in haar gevolgen, toch de illusie van stijgend succes zou handhaven. Reeds op 17 April kregen de groepen van het leger van den kroonprins een dringende order, een offensief voor te bereiden aan den Chemin des Dames, met als doel: een doorbraak tusschen Soissons en Reims. De voorbereidselen werden getroffen met de gewone grondigheid en wetenschappelijkheid en met voorbeeldeloze geheimhouding. De zevende en eerste Duit-sche legers brachten z.g. divisies voor den slag bijeen. Niet minder dan 1158 batterijen werden geconcentreerd en het moment werd vastgesteld op 27 Mei, des ochtends 2 uur.

De tegenslagen in den strijd bij den Chemin des Dames hadden de merkwaardige uitwerking, dat zij de betrekkingen tusschen de Britsche en Fransche legers verbeterden. Na zóó brutaal te zijn verrast, en na een terugtocht van 20 K.M. op één dag — een record voor alle slagen op het Westfront — konden de Franschen moeilijk het air van superioriteit volhouden, dat zij voor de Italianen na

Caporetto, en zelfs voor de Engelschen na 21 Maart niet hadden verborgen. Tot het moment, waarop zij zelf de kracht van een Ludendorff-offensief ondervonden, hadden zij vol zelf-voldoening aangenomen, dat alleen het Fransche leger uit troepen bestond, die werkelijk onder de nieuwe omstandigheden een front konden vasthouden. Deze kleine illusie werd weggevaagd door de Deutsche zeis. De intensiteit van hun gemeenschappelijke beproevingen maakte de eenheid der geallieerden in niger dan ooit. Bovendien was het Fransche commando diep onder den indruk van de moordende verliezen, toegebracht aan de vijf Britsche divisies, welke men het had toevertrouwd om ze op adem te laten komen. Aan de verrichtingen van deze troepen bracht het in edelmoedige en soldateske bewoordingen de verdiende hulde.

De kathedraal van Noyon na het offensief.

De opmarsch der Duitschers naar Chateau Thierry, amper 100 K.M. van Parijs, stelde mij voor bijna even ernstige problemen als die, welke ons hadden aangegrijsd tijdens den Leie-slag. Ik was o.a. aansprakelijk voor de heele voorziening van vliegtuigen en vliegtuig-materiaal. Het ministerie van Munitie was een reusachtige winkel, waaruit het Luchtvaartministerie bestelde wat het noodig had. De eischen van de luchtmacht namen op ontstellende wijze toe. Wij hadden ontdekt, dat de Franschen over een geweldige reserve aan fabricage-mogelijkheden beschikten. In overeenstemming met Loucheur had ik dan ook Sir Arthur Duckham groote bestellingen bij hen laten doen. De Fransche fabrieken, waarvan wij voor een groot deel van ons program afhankelijk waren, lagen goeddeels om Parijs. Het gevaar, dat de Fransche hoofdstad liep, maakte het noodig, gedetailleerde plannen te maken, ten einde de bedrijven zoo noodig naar het Zuiden te verplaatsen, en te beslissen of en wanneer die plannen zouden worden uitgevoerd. Verhuisden wij zonder reden, dan vertraagden wij de productie. Draalden wij te lang, dan konden wij de machines niet meer weg-krijgen.

Parijs was kalm en zelfs opgeruimd in deze dagen van onzekerheid. Het vèrdragende Deutsche kanon, dat z'n granaten zoo wat om het halfuur de stad inslingerde, had vrijwel allen verdreven, die

niet te naarstig of te arm waren. Overdag was de stad leeg en behaaglijk, terwijl er 's nachts bijna steeds de afleiding was van een lucht-raid. De geest van Clemenceau heerschte in de hoofdstad: „Thans verliezen wij terrein, maar nooit zullen wij ons overgeven. Wij zullen zegevieren als de autoriteiten tegen haar taak zijn opgewassen”.

Ludendorff had nu een derden „zak” gemaakt in het geallieerde front. In alle drie was de positie der Duitsche troepen onbehagelijk, hun verbindingen waren bijster slecht en hun algemeene strategische positie gevaarlijk. Het leek waarschijnlijk, dat zij zouden trachten af te knagen of toe te slaan in den Franschen saillant, die thans tusschen Montdidier en Chateau Thierry tot Noyon toe naar voren stak. Clemenceau had mij

gemachtigd en er zelfs bij mij op aangedrongen, overal heen te gaan, alles te bekijken en „Lloyd George te vertellen wat wij doen”. Dien overeenkomstig bezocht ik, toen het werk van de Intergeallieerde Munitie-conferentie, die toen bijeen was, het veroorloofde, de legers van de generaals Humbert en Debeney, die den schok afwachtten.

Men kon van Parijs het front in minder dan drie uur bereiken, en ik volgde met de grootste belangstelling de verbeterde verdedigingsmethoden, welke de Franschen hadden toegepast. Niets van beteekenis was meer blootgesteld aan het Duitsche openingsbombardement. Slechts een sterke voorpostenlinie van opzichzelfstaande mitrailleurnesten, zorgvuldig verborgen, hield contact met den vijand. Achter deze ten doode gewijde troepen, voor wie een aanval alleen vernietiging kon beteekenen, was een zone ter diepte van 3 à 4 K.M., waarin alleen de sterke punten bezet waren door naar verhouding zwakke strijdkrachten. Eerst op 7 K.M. afstand van de vijandelijke batterijen was de werkelijke tegenstand van de Fransche infanterie en artillerie georganiseerd. Wanneer men al die

Een straat in Fismes.

versterkingen zag, en de massa's batterijen en mitrailleurs, waarvan de hoofd-verdedigingslinie wemelde, en bedacht dat dit alles pas hevig gebombardeerd kon worden, als de taaie posten ver naar voren totaal waren vernietigd, kon men moeilijk aannemen, dat er ter wereld een leger bestond, dat deze geheele positie in een enkelen dag zou kunnen bestormen.

In den avond van den 8sten Juni bezocht ik het hart van de Fransche linies tegenover Compiègne. Een voorgevoel van strijd hing in de lucht. Ieder was gewaarschuwd, elkeen was op zijn post. De dag was rustig geweest, en de zoelheid van dien zomeravond werd zelfs door geen schot verstoord. Zeer kalm en dapper, en zelfs opgewekt, wachtten de Fransche soldaten op den volgende slag van het lot. Den volgende avond was heel het gebied, waarover zij mij hadden rondgeleid, in Duitsche handen, en de meesten van hen met wie ik had gepraat, waren dood of gevangen.

Deze drie maanden van onafgebroken strijd hadden het strategische evenwicht volkomen gewijzigd. De hoofdmacht der Duitschers werd thans geheel vastgehouden. Het albeheerschend element van verrassing, waaronder geen groot offensief mogelijk was, kon slechts bestaan als men tegelijkertijd, op verschillende punten van het front, vier of vijf aanvallen van de eerste grootte in gereedheid kon houden. Dit was vóór 21 Maart de verbijsterende factor geweest. Maar de meeste aanvallen waren nu alreeds ontketend. Ludendorff's resteerende mogelijkheden waren beperkt, en goeddeels te voorzien. Zijn reservoirs liepen leeg, de onze liepen vol.

Want ook de schaal der getallen was volkomen omgeslagen. De Engelschen hadden bijna 500.000 Duitschers gedood, gewond of gevangen, terwijl hun eigen verliezen in mannen en materiaal door de activiteit van hun regeering ruimschoots waren vergoed. Inderdaad, ons leger was einde Juni iets sterker dan op 21 Maart. Frankrijks hulpbronnen, zoo kwistig verspild in den aanvang, in later jaren zoo zorgvuldig gespaard, waren voldoende voor een laatste reusachtige krachtsinspanning. En achter hen verzamelden zich dag aan dag de Amerikanen bij tienduizenden. Op dat oogenblik had de Britsche marine, handels- en oorlogsschepen, zonder dat één leven verloren ging door vijandelijke actie bijna 750.000 Amerikanen naar Frankrijk getransporteerd. Al deze feiten wettigden het vertrouwen in een succesvolle beëindiging van de campagne van 1918, en de verwachting, dat 1919 de beslissing zou brengen.

De persoonlijke positie van maarschalk Foch was echter na 27 Mei niet volkomen ongeschokt. Hem stelde Frankrijk in de eerste plaats aansprakelijk voor het verplaatsen der Fransche reserves, ten einde de verbinding tusschen de Britsche en Fransche legers te dekken. De benoeming van een generalissimus had men slechts kunnen doordrijven tegen ernstig en begrijpelijk verzet in. De eerste vrucht van de „eenheid van commando" en van Foch's persoonlijke leiding was een zware nederlaag geweest. Er liepen sterke onderstromingen van klachten en verwijt. De Britten meenden, dat men hen in hun zware beproeving niet behoorlijk had behandeld.

Bovendien waren er redelijke motieven voor bezorgdheid. Anders dan Haig of Pétain, had Foch niet het organisme van een generalen staf tot zijn beschikking. Hij gebruikte slechts de diensten van wat hij leuk zijn „famille militaire” noemde — een kleine groep toegewijde officieren, die heel den oorlog door zijn lot hadden gedeeld. Aan hun hoofd stond een jong generaal, Weygand, een wakker, bescheiden, zwijgzaam man, die later beter bekend zou worden. Of dit uiterst beperkte groepje in staat zou zijn, den chef op de hoogte te houden van de ontelbare technische détail-moeilijkheden, die men overwinnen moet vóór tot de operaties van groote moderne legers kan worden besloten, was in die dagen een open vraag. Veel twijfel werd dienaangaande geopperd. Maar Foch bouwde zijn huis op de rots van strategisch inzicht, en bezat zijn ziel in lijdzaamheid.

De apotheose van het recht.

*Toen Big Ben op 11 November 1918 elf sloeg.
— Het gordijn valt — Niet aan deze
generatie het eindoordeel uit te spreken.*

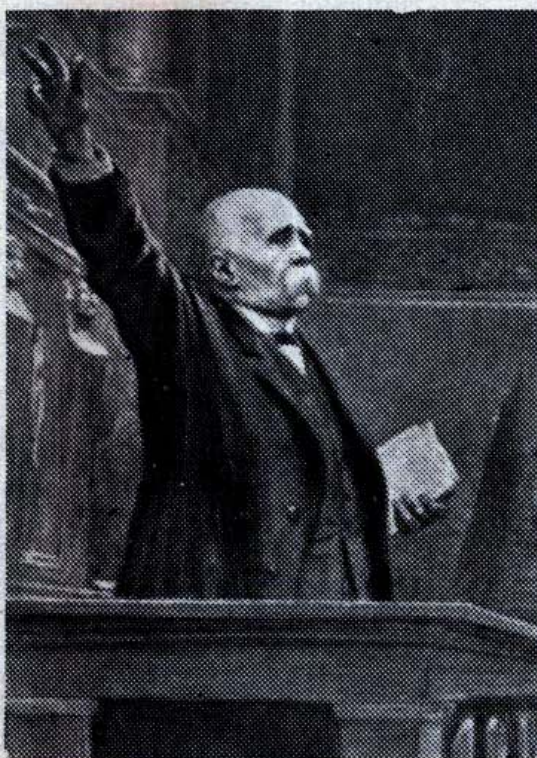
Vóór den oorlog had het onmogelijk geschenen, dat verschrikkingen en slachtingen als die van den grooten strijd, indien het al zoover kon komen, langer dan een paar maanden konden duren. Na de eerste twee jaar was het moeilijk te gelooven dat zij ooit zouden ophouden. Wij leken van het vroegere leven door een onmetelijke zee gescheiden. Het aanpassingsvermogen van den mensch had hem bijna gewend aan de gruwelijkheden van zijn nieuw bestaan. Ver-

weg stond een bleeker ster van eigen-thuis en vrede, maar alom in het rond bulderde de storm met onverminderde, ja veeleer toenemende woede. Jaar na jaar was iedere optimist in het ongelijk gesteld, iedere sobere hoop terneergeworpen, en de Britsche natie had er dof in leeren berusten, haar taak voort te zetten zonder zich af te vragen wanneer er een eind aan zou komen. In de kringen der regeering, waar zooveel plannen voor meer dan een jaar vooruit moesten worden gemaakt, vormde deze gemoedsgesteldheid den onderbewusten grondslag van de gedachten. Uiteindelijk overwinning leek zeker. Maar hoe zij

zou komen, en of dit in 1919 of 1920 gebeurde, waren te dubieuze vragen temidden der gebiedende nooden van alledag. Nog minder durfde iemand hopen op vrede al in 1918.

Niettemin: als van tijd tot tijd het geestesoog op deze punten bleef rusten, drong onmiddellijk de vraag zich naar voren: Zou

DE DAG VAN CLEMENCEAU.

„Frankrijk, voorheen solaaat van God, thans soldaat der menschheid, zal dank zij hun steeds de soldaat zijn van het ideaal...”

Duitschland opeens ineenstorten, zooals het na Jena had gedaan, of zou het doorvechten tot het bittere einde, zooals de Franschen onder Napoleon of de geconfedereerden onder Lee? Toen de wereldoorlog kwam, waren beide zijden vol vertrouwen op de overwinning. Zou hij voortduren ook nadat één kant de zekerheid had verworven, dat er geen hoop meer was? Lag het in den Duitschen aard, immers zóó dapper en tegelijk zóó logisch, in wraakzuchtige wanhoop door te vechten? Zouden wij een jaar lang strijd aan den Rijn krijgen, een opmarsch naar Berlijn, het uiteenjagen der legers in het open veld, de onderdrukking van de bewoners; of zou er een of andere intense zenuwverslapping intreden, een overstelpende en bijna universeele aanvaarding van de nederlaag en van al wat deze meebracht? Wij hadden altijd gedacht, dat het Jena zou zijn. Maar al onze plannen waren ingesteld op strijd op langen termijn.

Als de groote organisaties in deze wereld boven het explosiepunt gespannen zijn, stort haar bouwsel vaak aan alle kanten tegelijk in

AAN DEN OVERWINNAAR!

DANK.....!

(Naar een teekening van Sabattier)

aan 't muiten. Revolutie barstte los in de best-gedisciplineerde en lijdzaamste zijner staten. De Opperste Oorlogsheer vluchtte. Zulk een schouwspel doet de menschheid verbijsterd staan; en een doods-klok galmde in het oor der overwinnaars, zelfs in de ure van den triomf.

Het parlement was nogal argwanend nopens de wapenstilstands-

elkaar. Dan is er niets waarop de politiek, hoe wijs ook, kan bouwen, geen steunpunt waarop de voet van deugd en dapperheid kan rusten, geen macht of aandrift tot een reddenden stap. Het geweldig geraamte van Duitschlands Rijksmacht, dat een paar dagen tevoren de naties in de schaduw had gesteld, spatte plotseling uiteen in duizend, elk-voor-zich weer stukbrokkelende, fragmenten. Al zijn verbonden, die het zoo lang op de been had gehouden, vielen gebroken en geruïneerd ineen en smeekten om een afzonderlijken vrede. De trouwe legers werden aan het front verslagen en van achter het front gedemoraliseerd. De trotsche, efficiënte vloot sloeg

voorwaarden, zoolang het die niet kende. Maar toen het stuk werd voorgelezen, vervulde overstelpende dankbaarheid alle harten. Niemand kon nadenken over eenigerlei verdere voorwaarden. Onmiddellijke ontruiming der bezette gebieden; repatriëring van alle inwoners; uitlevering, in goeden staat, van 5000 kanonnen, 30.000 mitrailleurs, 3000 mijnwerpers, 2000 vliegtuigen; ontruiming van den linker-Rijnoever; overgave van drie bruggehoofden aan den Rijn; uitlevering van 5000 locomotieven, 150.000 spoorwagens, 5000 vrachtauto's in goede conditie (en met reserve-onderdeelen); aanwijzing van alle gelegde mijnen e.d., en hulp bij haar opsporing en demonteering; onmiddellijke repatriëring, zonder wederkeerigheid, van alle krijgsgevangenen; prijsgeving van de verdragen van Boekarest en Brest-Litofsk; overgave van zes slagkruisers, de tien beste slagschepen, acht lichte kruisers, 50 der beste torpedojagers; uitlevering van alle onderzeeërs; het recht der geallieerden om bij niet-naleving van één dezer voorwaarden, den wapenstilstand binnen 48 uur op te zeggen. Dat waren de bedongen clausules. En zoo gaf Duitschland zich dan machteloos en weerloos over aan de genade van zijn langgemartelde en thans zegevierende vijanden!

Het was een paar minuten vóór het elfde uur van den elfden dag der elfde maand. Ik stond aan het venster van mijn kamer, die uitzag op Northumberland-avenue, richting Trafalgar Square, en ik wachte tot Big Ben zou vertellen, dat de oorlog voorbij was. Mijn geest dwaalde terug over de bloedige jaren naar het tafereel en de aandoeningen van den nacht op de Admiraliteit, toen ik naar datzelfde carillon luisterde, om dan het teeken tot den oorlog tegen Duitschland aan onze vloten en eskaders over de geheele wereld te geven. En nu was alles geleden! Het ongewapende en ongeoefende eiland-volk, dat met geen andere beveiliging dan zijn vloot de ontegenzeggelijk geweldigste uiting van militaire macht in de geschiedenis der menschheid het hoofd had geboden, had zijn taak volbracht. De koningen en keizers, waartegen het gevochten had, waren op de vlucht of in ballingschap. Hun legers en vloten waren vernietigd of tot deemoediging gebracht. In dat alles had Brittannië een aanzienlijk aandeel genomen, en het had van begin tot eind zijn best gedaan.

De minuten verstreken. Ik gevoelde eerder matheid dan jubel. Al die materiele oogmerken, waarop iemands werk geconcentreerd is geweest, ieders denkproces waarop hij geleefd heeft, ziet hij daar tot niets verpoeierd neerliggen. Het geheele enorme uitrustingsbedrijf, de groeiende productie, de zorgvuldig vergaarde voorraden, de geheime toekomstplannen — die gisteren den geheelen levensplicht vormden, dat alles is met één slag weggevaagd als een nachtmerrie, en laat een leegte achter. Mijn geest bleef werktuigelijk hangen aan de problemen van demobilisatie. Wat moest er gebeuren met onze 3 miljoen munitie-arbeiders? Wat moesten zij nu maken? Wat moest men met de rumoerende fabrieken beginnen? Hoe smeedde men dan toch wel zwaarden om in ploegscharen? Hoe lang zou het duren om de legers huius toe te brengen? Wat zouden zij beginnen als ze weer thuis waren? Wij hadden natuurlijk een demo-

bilisatieplan voor het ministerie van Munitie. Het was zorgvuldig opgesteld, maar in onze gedachten had het geen rol gespeeld. Nu moesten wij het uitvoeren. De hefboomen moesten worden overgehaald — met volle kracht achteruit! De munitieraad moest zonder verwijl bijeenkomen.

En toen plotseling, de eerste slag van de klok. Ik keek opnieuw naar de breede straat beneden mij. Zij was verlaten. Uit het portiek van een der groote hotels in gebruik bij de regeeringsdiensten stoomde het slanke figuurtje van een typiste'tje, dat wildweg gesticuleerde, juist terwijl de tweede slag van Big Ben weerklonk. Dan ijlden op eens van alle kanten mannen en vrouwen de straat in. Stroomden

Toen Big-Ben elf sloeg, verzamelde zich een groote menigte in Downingstreet om den premier Lloyd George toe te juichen.

volk golfden uit alle gebouwen. De klokken van Londen begonnen te luiden. Northumberland-avenue was nu gevuld met honderden, neen, duizenden menschen, die opgewonden heen-en-weer renden, schreeuwend en gillend van vreugde. Ik kon zien, hoe het op Trafalgar-Square reeds krioelde. Rondom mij, in ons hoofdkwartier zelf, in ons Hotel Metropole, was wanorde uitgebroken. Deuren sloegen dreunend dicht. Voeten klikklakten de gangen door. Iedereen stond van zijn bureaustoel op en wierp pen en papier terzijde. Alle banden waren verbroken. Het tumult nam toe. Het wakkerde aan als een storm, maar van alle kanten tegelijkertijd. De straat was nu een ziedende lijven-massa. Vlaggen verschenen als bij tooverslag.

Stroomen mannen en vrouwen goltten aan van het Embankment. Zij vermengden zich met vloed die aanstuwde van het Strand op hun weg om den koning te gaan toejuichen. Bijkans vóórdat de laatste klokslag was weggestorven, waren de strenge, op oorlog gespannen, ordelijk-gedrilde straten van Londen, verkeerd in 'n zegevierend pandaemonium. In ieder geval was het duidelijk, dat er dien dag van werken niets meer zou komen. Ja, de ketenen die de wereld gekluisterd hadden gehouden, waren verbroken. Schakels van gebiedende noodzaak, schakels van discipline, schakels van bruut geweld, schakels van zelfopoffering, schakels van verschrikking, schakels van eer, die ons volk, neen het grootste deel der menschheid hadden bijeengehouden, tot dreunend werk, voor een onontkomelijke taak, — dat alles was losgeschoten op het geluid van een paar klokslagen. Veiligheid, vrijheid, vrede, tehuis, de lieve gestalte bij het haardvuur — dat had men wéér na 52 maanden van grimmige ontwrichting. Na 52 maanden van zware lasten maken en ze vastbinden op menschenruggen, vielen nu, ten langen leste, plotseling, onverhoeds en overal de lasten ter aarde. Althans zoo scheen het voor het oogenblik.

Mijn vrouw kwam, en wij besloten heen te gaan en onze gelukwensen te brengen aan den premier, op wien de grootste taak van den strijd-thuis was neergekomen. Maar nauwelijks waren wij in onzen auto gestapt, of twintig menschen klommen er bovenop, en te midden van een wild-juichende menigte ging het, meer gedragen dan rijdend, langs Whitehall. Samen waren wij juist den tegenovergestelden weg gereden op den namiddag van het ultimatum. Toen was er dezelfde menigte en haast hetzelfde enthousiasme geweest. Met gewaarwordingen, die zich niet goed voor woorden leenen, hoorde ik de kreten van het dappere volk, dat zooveel had verduurd en alles had gegeven, dat nooit geweteld had, en nimmer het vertrouwen had verloren in zijn land en zijn bestemming, en dat zoo toegeeflijk kon zijn voor de fouten van zijn dienaren, toen het uur der bevrijding had geslagen.

Het zal stellig niet aan deze generatie staan, het eindoordeel over den Grooten Oorlog uit te spreken. Het Duitsche volk verdient betere voorlichting dan het schamele praatje dat het door vijandelijke propaganda ondermijnd was. Als die propaganda effect had, dan was het omdat zij weerklink vond in Duitsche harten, en misvattingen ophelderde, die daarin van den beginne hadden gezeteld. Zoo kwam het dat, toen vier jaar blokkade en vechten tegen overmacht van legersterkte en hulpbronnen de vitaliteit van het Duitsche volk hadden ondermijnd, de rebelleerende inblazingen van het geweten konden worden tot de luide uitgesproken meening van millioenen.

Toch kennen, op het terrein van het geweld, de annalen der menschheid geen manifestatie van het formaat der uitbarsting van den Duitschen vulkaan. Vier jaar lang vocht Duitschland tegen, en tartte het de vijf continenten der wereld, te land, ter zee en in de lucht. De Duitsche legers hielden hun wankelende verbonden overeind, stonden overal op veroverd gebied, en brachten hun

vijanden meer dan het dubbele der verliezen aan menschenlevens toe, die zij zelf leden. Om hun kracht en vernuft te breken en hun furie in te toomen, was het noodig alle de grootste naties der menscheit tegen hen in het veld te brengen. Overweldigend-talrijker bevolkingen, onbeperkte hulpbronnen, matelooze opofferingen, de blokkade ter zee, waren 50 maanden lang niet toereikend. Kleine staten werden in dezen strijd onder den voet geloopt, een machtig rijk tot onherkenbare splinters uiteengeslagen, en bijna 20 miljoen menschen sneuvelden of vergoten het bloed hunner wonden, alvorens het zwaard aan die geduchte hand was ontworpen. Stellig, Duitschers, voor de geschiedenis is het genoeg!

Het gordijn valt over het lange front in Frankrijk en Vlaanderen. De verzachtende handen van tijd en natuur, het snelle herstel der vreedzame industrie, hebben reeds de kraterelden en gevechtslijnen, die in wijden boog tusschen de Vogezen en de zee, voor kort nog de lachende velden van Frankrijk besmeurden, doen verdwijnen. De puinhoopen zijn herbouwd, de versplinterde boomen door nieuwe aanplantingen vervangen. Alleen de kerkhoven, monumenten en kapeltorens spitsjes, met hier en daar een vervallen loopgraaf of grooten granaattrechter, dringen den reiziger de herinnering op aan het feit, dat hier 25 miljoen soldaten streden, en dat 12 miljoen gewond of gedood zijn in de grootste der menschenlijke worstelingen, minder dan tien jaar geleden. Genadige vergetelheid weeft haar sluiers, de invaliden strompelen weg, de treurende vallen terug in den triesten schemer van herdenking. Nieuwe jeugd staat op en eischt haar rechten, en de strooming der eeuwen vloeit voortwaarts, zelfs over de slagzone, alsof alles slechts een droom ware geweest.

Is dit het einde? Is het alleen een hoofdstuk uit een wreede en zinnelooze geschiedenis? Zal een nieuw geslacht op zijn beurt geofferd worden om de zwarte rekeningen van Teutoon en Galliër te vereffenen? Zullen onze kinderen wederom verbloeden en reutelen in verwoest land? Of zal juist uit het heetste vuur van het conflict, die verzoening der drie grootste combattanten geboren blijken, die het genie van elk hunner zou moeten vereenigen en aan elk van hen, in veiligheid en vrijheid, deel geven aan den herbouw van Europa's glorie?

Europa's toekomstbeeld.

„Europa verstikt in overbevolking,
hongerconcurrentie, nijd, angst en
haat” Dr. SCHACHT in zijn boek:
„Die Stabilisierung der Mark”.

WAARHEEN DE CHAUVINISTEN ALLER LANDEN
ONS DRIJVEN.

De Telegraaf

DE TELEGRAAF is geworden een spreekgestoelte van geleerden en bekende persoonlijkheden in binnen- en buitenland. Op elk gebied: Politiek, Wetenschap, Kunst, Financiën, Economie, enz., is „De Telegraaf” een podium en vrije tribune voor velen, die de wereld iets belangrijks hebben mede te deelen.

ALDUS blijft de lezer niet, zooals gewoonlijk, afhankelijk van de pasklaar gemaakte opinie van zijn blad, maar wordt hij in staat gesteld uit vele en veelzijdige gegevens onbevooroordeeld een zelfstandige conclusie te trekken en zich een eigen meening te vormen omtrent de nationale en internationale vraagstukken van den dag.

EEN en ander kan niet beter worden geïllustreerd dan door een overzicht der statige rij van medewerkers, die in het afgelopen jaar 1926 in talrijke bijdragen hun naam aan ons blad verbonden. Geen blad kan zich met „De Telegraaf” meten in objectieve wetenschappelijkheid. Wars van pretentieuze en misleidende anonymiteit geven wij van alles op het juiste moment het beste van de meest deskundige pen. Onze lezers weten, dat de geboden waar gedekt wordt door de deskundigheid der meest competente personen van ons land. Ernstig wordt er naar gestreefd alle levensrichtingen tot hun recht te doen komen.

Wij brachten in 1926

Wekelijks vijf platen van den genialen teekenaar

DR. LOUIS RAEMAEKERS

Portretten en schetsen van onzen teekenaar

JO SPIER

In het Zondagochtendblad bijdragen van

PROF. R. CASIMIR

Medische bijdragen van

PROF. DR. W. STORM VAN LEEUWEN

Beschouwingen van den hygienist

PROF. DR. J. G. SLEESWIJK

Dagelijks artikelen en impressies van

DR. R. FEENSTRA

Wekelijksche bijdragen van

MR. L. VAN GIGCH

Geregeld causeriën van

HENRI VAN WERMESKERKEN

Critieken en Letterkundige Kronieken van

L. M. G. ARNTZENIUS, SEM DRESDEN

J. W. F. WERUMEUS BUNING

Natuurstudies van

JAN P. STRIJBOS en A. B. WIGMAN

Gedichtjes van

CLINGE DOORENBOS

1927 ziet bovendien verschijnen gezaghebbende wekelijksche
beschouwingen van

DR. A. R. ZIMMERMAN

Oud-Burgemeester van Rotterdam

gewezen Hooge Commissaris van den Volkenbond voor Oostenrijk

In 1926 gaven wij

aan **reisbrieven** het beste dat in Nederland ooit het licht zag. Meer dan vijftig Chineesche Reisindrukken van **J. J. L. Duyvendak**, lector in het Chineesch aan de Rijksuniversiteit te Leiden, die voor ons blad maandenlang in China vertoefde. Hoogst belangwekkende Syrische reisbrieven van **Jhr. R. Groeninx van Zoelen**. Amerikaansche Reisindrukken van **Dr. A. R. Zimmerman**, geschreven tijdens zijn verblijf in de Vereenigde Staten. Amerikaansche Kunst-impressies van onzen redacteur **L. M. G. Arntzenius**. — Na Kerstmis 1926 maakten wij een aanvang met de publicatie eener nieuwe reeks Zuid-Amerikaansche reisbeschrijvingen, die in 1927 wordt voortgezet.

In het belang der bevordering van het door den Volkenbond belichaamde ideaal van Wereldvrede en Humaniteit, laat „De Telegraaf” in haar rubriek „De Internationale Gedachte” aan het het woord:

DR. BERNHARD DERNBURG

oud-minister van Duitschland.

HENRY DE JOUVENEL

oud-minister van Frankrijk

THE RIGHT HON. H. A. L. FISHER

oud-minister van Groot-Brittannië

PROF. DR. INAZO NITOBE

lid van het Japansch Hoogerhuis en der Keizerlijke Academie van Japan

MR. J. LIMBURG

lid van den Nederlandschen Raad van State

Op het gebied der internationale journalistiek verzekerden wij ons van de medewerking van Frankrijk's beroemden reporter

JULES SAUERWEIN

NAAST de bijdragen dezer geregelde medewerkers publiceeren wij een reeks van artikelen op velerlei terrein van de volgende gezaghebbende schrijvers:

Op internationaal politiek gebied van:

Georges Bonnet,
Fransch oud-Minister van Financiën
Giovanni Ciraolo,
Italiaansch Senator
Prof. Mr. J. P. A. François
Maximilian Harden
Sir Ernest Harvey
Sir Robert Horne,
Oud-Kanselier van de Schatkist
van Groot Brittannië
H. Wilson Harris
Norman Angell

Prof. J. M. Keynes,
Hoogleraar aan de Universiteit
van Cambridge
Generaal G. Kondilis,
Oud-Minister President van
Griekenland
Prof. Mr. J. de Louter
Mr. J. Luden
A. de Monzie,
Fransch Oud-Minister
Dr. Hans Wehberg
Prof. Mr. Dr. S. R. Steinmetz

Op economisch en financieel gebied van:

Mr. H. J. Bool
Prof. Dr. H. W. C. Bordewijk
J. N. Burger
Prof. Gustav Cassel
Sir Henry Deterding
E. van Dien
Sir Drummond Fraser
Prof. Mr. H. Frijda
Jhr. Mr. D. J. de Geer
Mr. H. W. Groeneveld
A. J. van Hengel
Dr. Hans Heymann
G. P. J. Hogeweg
Prof. Irving Fisher
Dr. B. H. de Jongh
Maurice Kellersohn
Prof. J. M. Keynes
P. Klijnveld
Ir. W. C. Köhler
Alfred Lansburgh

Mr. W. M. J. van Lutterveld
J. A. Luysterburgh
C. F. W. Macpherson
Alfons Mayer
Andrew W. Mellon
Sir George Paish
Prof. Mr. N. W. Posthumus
Dr. H. C. Prinsen Geerlings
Sir Henry Rew
Prof. Dr. W. Roepke
Jan Schilthuis
Jhr. Mr. H. Smissaert
A. A. C. Sprangers
Sir Josiah Stamp
C. Vermey
Prof. J. G. Ch. Volmer
A. Voogd
Dr. I. H. J. Vos
Prof. Ant. te Wechel
Hartley Withers

Op ethisch en paedagogisch gebied van:

Mevr. Mr. B. Bakker—Nort
Prof. Dr. D. Cohen
Prof. Dr. H. J. Groenewegen
C. E. G. Hogendijk
Th. M. Ketelaar
Prof. Dr. Ph. Kohnstamm

Ir. E. S. Levison
Mevr. R. M. Ligthart Lion-Cachet
Prof. Mr. S. J. Loosjes
Herman Poort
Ir. W. H. Veldhuis

Op rechtskundig gebied van:

Prof. Dr. J. M. Baart de la Faille
Prof. Mr. J. J. van Dyck
Mr. I. Goudeket
Prof. Mr. Dr. J. van der Grinten
Mr. H. W. Groeneveld
B. Keyer
Prof. Mr. Ph. Kleintjes
Dr. Ph. B. Libourel
Mr. L. A. Micheels
Prof. Mr. W. L. P. A. Molengraaff

Prof. Mr. A. S. Oppenheim
Prof. Jhr. Mr. B. C. de Savornin
Lohman
Mr. H. M. A. Schadee
Prof. Mr. D. Simons
Mr. E. C. Simons
Mr. B. G. A. Smeets
Th. C. L. Smit
Dr. Hans Wehberg

Op geneeskundig gebied van:

Prof. Dr. F. J. J. Buytendijk
Prof. Dr. E. Gorter
Dr. Marianne van Herwerden
Dr. J. van der Hoeven Leonard
Prof. Dr. J. J. van Loghem

Dr. R. J. Th. Meurer
Dr. J. van Niekerk
Prof. Dr. G. C. Nijhoff
Prof. Dr. Arthur Schlossmann
Prof. P. van der Wielen

Op theologisch gebied van:

Prof. Dr. H. A. van Bakel
Prof. Dr. A. M. Brouwer
Prof. Dr. J. A. Cramer
Prof. J. Dagens
Prof. Dr. A. Eekhof
Prof. Dr. B. Eerdmans
Prof. Dr. G. J. Heering

Prof. Dr. V. Hepp
Prof. Dr. L. Knappert
Prof. Dr. J. Lindeboom
Prof. Mr. J. Loosjes
Prof. Dr. H. M. van Nes
Prof. Dr. J. L. Palache
Prof. Dr. H. de Vries de Heekelingen

Op het gebied van kunst etc. van:

Dr. P. A. A. Boeser
Ir. R. A. D. Cort van der Linden
Dirk Coster
Prof. Ir. M. J. Granpré Molière
Jan Gratama
Dr. Hugo Leichtentritt
Willem Mengelberg
Pierre Monteux
Prof. Dr. F. Muller Jzn.

D. L. Murray
Kasper Niehaus
Dr. Paul Netti
Henry Prunières
Dr. A. Rimsky-Korsakow
Alexander Schmuller
Prof. Dr. P. Valkhoff
Cornelis Veth
Prof. Dr. W. Vogelsang

Op algemeen wetenschappelijk gebied van:

Dr. J. van der Bilt
Prof. Dr. J. Boeke
Prof. Ir. G. A. Brender à Brandis
Prof. Dr. L. Ph. le Cocquino de Bussy
Dr. C. A. Crommelin
Prof. J. C. van Eerde
Prof. Dr. B. G. Escher
Dr. T. Goedewagen
Dr. A. A. Grünbaum
Prof. Dr. W. J. de Haas
Prof. Dr. A. G. van Hamel
Dr. J. van der Hoeven Leonard
• Prof. Dr. T. M. Jaeger
Prof. Dr. G. Jelgersma
Prof. Dr. A. J. Kluyver
Prof. Dr. Ir. I. J. Kluyver
Prof. Mr. H. W. Methorst
Prof. Dr. H. F. Nierstrasz

Prof. Dr. A. W. Nieuwenhuis
Prof. Dr. L. S. Ornstein
Prof. Dr. B. J. Ovink
A. T. J. Portielje
Prof. Dr. A. Pulle
Dr. A. E. Remouchamps
Prof. Dr. F. Roels
Prof. Dr. A. Smits
Prof. Dr. C. Snouck Hurgronje
Dr. J. P. Thijsse
Ir. W. L. Utermark
Prof. M. F. Visser l. i.
Baron Dr. J. E. de Vos van Steenwijk
Prof. Dr. P. E. Verkade
Prof. Ir. F. Westendorp
Prof. Dr. J. P. Wibaut
Prof. Dr. H. Zwaardemaker

Op ander gebied van:

Raoul Auernheimer
Mr. H. de Bie
Prof. Dr. C. L. van der Bilt
Mr. G. A. Boon
Henry Borel
Dr. Hans Bredow
H. T. Damsté
A. Dubois
Mr. F. R. J. Dubois
Johan Fabricius
Prof. Dr. H. Y. Groenewegen
Dr. Ir. N. A. Halbertsma
P. A. M. Hackstroh
Prof. Dr. G. J. Heering
Hubert Houber
Dr. W. P. Hubert v. Blijenburgh
A. W. Kreigsmann

Em. Lasker
Mr. A. Loosjes
Henri Meyer
Paul Nijgh
Ir. Max Polak
W. N. van de Poll
G. A. Pos
J. Ramsay Macdonald
Edvard Stilgebauer
Dr. B. Suermondt
Dr. A. J. Swaving
Max Tak
Jacq. P. Thijsse
G. Baron Tindal
Willem Vogt
Prof. Dr. F. A. F. C. Went
Gen. Maj. F. de Witt Huberts

UITGAVEN „DE TELEGRAAF”

**DE HERZIENING VAN HET
RECHT DER NAAMLooZE
VENNOOTSCHAP**

DOOR

Prof. Dr. W. L. P. A. MOLENGRAAF

BESCHOUWINGEN OVER DIT ZEER ACTUEELE ONDERWERP
VERSCHEENEN IN „DE TELEGRAAF”

Prijs f 1.—

UITSLUITEND VERKRIJGBAAR BIJ

J. MUUSSES — UITGEVER — PURMEREND

**HET ECHTSCHIEDINGS-
VRAAGSTUK**

ARTIKELen VERSCHENEN IN
„DE TELEGRAAF” VAN DE HAND VAN:

Mr. J. H. Telders • Prof. H. W. Methorst • Jo van Ammers-
Küller • Prof. Dr. H. IJ. Groenewegen • Prof. Dr. Snouck
Hurgronje • Mr. B. Bakker-Nort • Prof. Dr. J. L. Palache •
Prof. Dr. Ph. Kohnstamm • Herman Poort • Prof. Dr. D. Cohen •
R. M. Lighart-Lion Cachet • Prof. R. Casimir,
benevens een plaat van Louis Raemaekers

Prijs f 1.—

VERKRIJGBAAR BIJ DEN UITGEVER:

J. M. MEULENHOFf — AMSTERDAM

De Telegraaf

meer dan 100.000 betalende abonné's

DE COURANT Het Nieuws van den Dag

meer dan 230.000 betalende abonné's

Nederlands grootste bladen